

INVASION
les refugies

El Asad abroga el estado de excepci3n
mientras dispara a los manifestantes

ET TOUJOURS
LE TORRENT
DE MISERE...

exiliats

Internacional

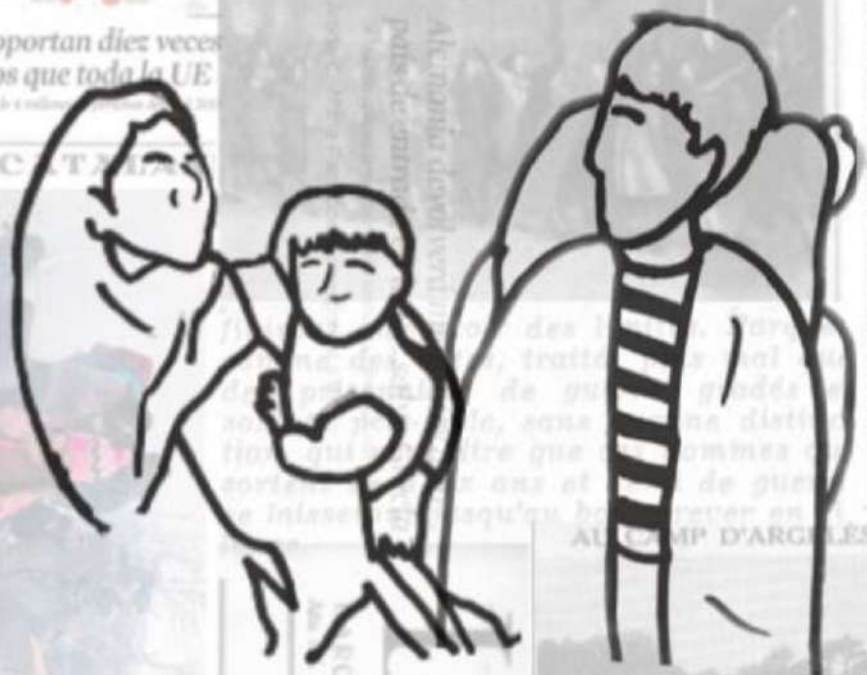

La protesta se extiende por Siria
...tantis que dans les camps de refugiats
des groupes celebrent la victoire

FRANCO reduit
les derniers ilots de
la resistance catalane

Irak y Libano soportan diez veces
mas refugiados sirios que toda la UE

DRAME CULTURAL

Taking Hard Line, Greece Turns Back
Migrants by Abandoning Them at Sea
La unica posicion que los rojos conservan
es la de la mentira
Barcelona! Val'etes s'entra abans Valencians
se' ha sentit abandonat durant trenta mesos

AU CAMP D'ARGELES

Un recuerdo a los
franceses

Anàlisi comparativa de l'Exili Republicà i l'Èxode Siria en els camps de concentraci3n i en les seves múltiples destinacions

Europa cierra el mar Egeo
Turquia a todos los migrantes que lleguen a Grecia
Artículo de Beatriz Navarro

Menos refugiados, más muertos
El pacto UE-Turquia trasladó el flujo de los Balcanes al Mediterráneo

AU CAMP D'ARGELES

Passes incertes
4 d'octubre del 2022

“L'exili és part de mi. Quan visc a l'exili porto la meva terra amb mi. Quan visc a la meva terra, sento l'exili amb mi. L'ocupació és l'exili. L'absència de justícia és l'exili. Romandre hores en un control militar és l'exili. Saber que el futur no serà millor que el present és l'exili. El futur és sempre pitjor per a nosaltres. Això és l'exili.”

- Mahmud Darwish (1941-2008)

AGRAÏMENTS

En primer lloc, vull agrair a la meva família per haver estat al meu costat en cada moment, en els millors i en els pitjors. Per haver confiat en mi des d'un inici i per la seva infinita paciència.

Vull donar, també, les gràcies a en *****, per haver estat el millor tutor que hagués pogut tenir. Per la seva dedicació durant tots aquests mesos, per motivar-me a superar-me sempre una mica més, per preocupar-se de cada petit detall i per haver tractat aquest treball com si fos seu.

També he d'agrair molt especialment als 18 testimonis que, sense res a canvi, m'han donat l'oportunitat de conèixer les seves històries i vivències. D'aquesta manera, vull donar les gràcies a la diputada Meritxell Serret per fer-me conèixer com va ser l'exili del govern català. A en Josep Toruella, per mostrar-me el seu exili a l'Argentina i a la Carme García, a la Maria Maneja (amb el seu nét Oleguer), a la Claudia Montiel i a la Pilar Salvador per dedicar-me tant temps i estima, en contar-me com els seus familiars van viure l'Exili Republicà. Paral·lelament, també vull agrair a en Mouaz, per relatar-me com ha estat la seva vida d'ençà que va haver de marxar de Síria; als altres dos refugiats sirians anònims, que tot i haver-se d'expressar amb anglès m'han fet arribar el seu testimoni i, als 9 voluntaris que van estar en camps de refugiats Sirians, per haver-me donat la possibilitat de conèixer com era i és la vida allà. Per últim, vull donar les gràcies a l'Ariadna Masmitjà per haver fet arribar les entrevistes a tots aquells testimonis o voluntaris de l'Èxode Sirià.

Tanmateix, tan importants han estat els testimonis com tots aquells que m'han ajudat a trobar-los. Per aquesta raó, vull agrair l'esforç de l'Anna Goutan, d'en Joan Moreno, de l'Hervé Pi i d'en Manel Montero. Finalment, vull donar les gràcies, també, a tots els membres de l'Arxiu de Memòria Històrica de Roda de Ter i en especial a en Sebastià Raurell, per l'excel·lent feina que realitzen i per haver-me tractat com una més.

ABSTRACT

It is true that in the long run of history there have been multiple war conflicts. Nonetheless, we tend to focus on the winners and losers instead of analysing the consequences for the population, such as exile. Yet, even if there is a 75-year gap, our research paper attempts to prove if there is any similarity between the exile of the Spanish republicans and the vast majority of the Syrian population. To fulfil our objectives we have divided our paper into two contrasting parts. In the theoretical one, thanks to visits to museums, historical books and newspaper websites among others, we have explained the exile by analysing and comparing the Spanish and Syrian Exile. In the practical part, which is the core of our research, we have firstly compared the living conditions in exile with direct testimonies, their relatives and volunteers who have been in the camps. Secondly, we have compared the two situations with iconographic sources and newspaper headlines of each period. After the investigations were completed, the results have revealed that, although 75-year gap, the situation is almost identical. Not only do human rights continue to be violated but the world also continues turning a blind eye to reality. For this reason, this paper emphasizes the need to change the perspective from which decisions are taken, not to believe everything that media spreads and to be aware that society shouldn't allow situations like like this in the 21st century.

RESUMEN

Es común afirmar que, con el transcurso del tiempo y de la historia, ha habido múltiples conflictos bélicos, lo cual es cierto. Sin embargo, se tiende a focalizar en los ganadores y perdedores en lugar de prestar atención a las consecuencias de la población, por ejemplo, el exilio. Es por esta razón que, aunque haya una diferencia temporal de 75 años, este trabajo de investigación trata de probar si existe una mínima similitud entre el Exilio Republicano Español y el Exilio Sirio. Para conseguir este objetivo, se ha dividido el trabajo en dos partes contrastadas. En la parte teórica, gracias a visitas a museos, libros históricos y páginas web de periódicos, entre otros, se explica el exilio de forma general, además de comentar en detalle los dos que se comparan. En la parte práctica, es donde el trabajo cobra sentido, ya que es cuando se realiza la comparación. Primeramente, se comparan las condiciones de vida en el exilio con testimonios directos, de sus familiares, de políticos y de voluntarios que han estado en los campos. En segundo lugar, se confrontan las dos situaciones mediante titulares de periódicos y fuentes iconográficas de cada época. Una vez concluidas las investigaciones, los resultados revelan que, aunque hayan pasado los años, la situación es casi idéntica. No solo se siguen violando los derechos humanos, sino que el mundo sigue haciendo oídos sordos a la realidad. Por ello, la conclusión de este trabajo hace hincapié en la necesidad de cambiar las cosas, de no creer todo lo que se transmite en los medios de comunicación y de ser consciente de que no se puede seguir tolerando situaciones como estas en pleno siglo XX.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	6
L'EXILI	8
2.1 Què és i què comporta	8
2.2 L'exili al llarg de la història	9
L'EXILI REPUBLICÀ	11
3.1 Context històric	11
3.1.1 La Segona República	11
3.1.2 La Guerra Civil	12
3.2 La retirada	14
3.2.1 Les destinacions	16
L'ÈXODE SIRIÀ	22
4.1 Context històric	22
4.1.1 De la independència a la Primavera Àrab	22
4.1.2 La Guerra Civil	23
4.2 La retirada	25
4.2.1 Les destinacions	27
ANÀLISI COMPARATIU DELS DOS EXILIS	35
5.1 La vida a l'exili a través dels testimonis	35
5.2 L'exili a través de la premsa escrita	42
5.3 L'exili en imatges	49
CONCLUSIONS	58
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	62
7.1 La bibliografia	62
7.2 La webgrafia	62

1. INTRODUCCIÓ

EXILIA75 prové de la nostàlgia, del desig de reconstruir el passat per poder entendre el present. EXILIA75 és aquella veu silenciada, aquell record que molts intenten esborrar de la memòria perquè és dolorós. EXILIA75 és la repetició d'una mateixa història, 75 anys més tard.

Durant cada segle de la humanitat, hi ha hagut conflictes; batalles, revolucions, guerres civils o guerres mundials, com solució per resoldre un problema. Tanmateix, en tots els casos, des del més antic fins al més actual, el que ha acabat provocant ha estat una llarga llista de conseqüències. Tot i que totes són significatives, el descomunal nombre de víctimes mortals i exiliats, fa que la situació sigui encara més preocupant. Desgraciadament, però, només es publiquen titulars quan hi ha hagut morts, perquè com diuen alguns testimonis, és el que ven. D'altra banda, l'exili queda més amagat i malgrat que sembla que tothom creu saber què és, gairebé ningú ho sap del cert.

És per aquesta raó, deixant de banda els motius personals, que s'ha dedicat aquest treball a conèixer de manera directa què és realment l'exili. A més a més, per poder-ho fer d'una forma més completa, el treball s'ha basat en una comparació. En l'ahir i en l'avui. Comparant dos grans exilis com l'Exili Republicà, al segle XX, i l'Èxode Sirià, al segle XXI. D'aquesta manera, es pretén poder respondre la següent qüestió: existeix una mínima similitud entre els dos exilis, malgrat els 75 anys que els separen?

Amb l'objectiu de poder respondre aquesta qüestió final, s'ha organitzat el treball en dues parts contrastades. En la primera part, també anomenada part teòrica, gràcies a visites a museus, a llibres històrics i a pàgines web de diaris, entre d'altres, s'explica l'exili des d'una visió general, amb la seva etimologia, formes i història, a més de comentar al detall els dos que es comparen. En la part pràctica, és on el treball cobra sentit, ja que és quan es realitza la comparació. Aquesta, està dividida en tres blocs. En el primer, és on es comparen les condicions de vida a l'exili, des de la higiene i l'alimentació fins a l'habitatge i l'actuació d'Europa, amb les paraules exactes extretes de les entrevistes realitzades als testimonis directes com en Josep Toruella, exiliat republicà que va estar a l'Argentina, o en Mouaz, refugià sirià que va viure durant molts anys a Turquia; als seus familiars, a polítics o a voluntaris que amb associacions com la Brigada Vallesana, EKO Project o Open Arms, han estat en camps de refugiats sirians com Idomeni (frontera entre Grècia i Macedònia) o al Camp de Vasilika (Grècia). Aquest fet, doncs, permet tenir una visió personal, real i clara de l'exili. En el segon, es confronten els dos exilis mitjançant titulars de diaris i revistes de les dues èpoques, amb

ideologies i nacionalitats, completament diferents. Finalment, en el tercer bloc es fa una última comparació a partir de fotografies.

Així doncs, s'ha escollit aquesta planificació d'estudi per tal d'entendre i conèixer l'exili, d'una manera òptima, especialment el republicà i el sirià. És evident que no es pot pretendre obtenir una bona comparació sense abans haver explicat què és un èxode, com va ser el camí cap a l'exili o quines van ser les condicions de les persones exiliades a les noves destinacions.

Un altre punt a comentar, no menys important, ha estat les dificultats trobades al llarg de l'anàlisi. Dos dels exemples més clars són el gir de 180 graus que va haver de fer el treball per aconseguir fer una comparació més realista i equitativa, canviant un dels exilis que es comparaven; i les complicacions per aconseguir informació i testimonis. A més a més, també cal ser conscient que el temps que es té per realitzar aquest treball és molt inferior al que realment requereix tota la recerca que s'ha de realitzar.

Per què és cert que, en aquest cas, s'intenta analitzar de la millor manera, en tan sols 50 pàgines, aquests dos exilis, però què passa amb la resta? Què passa amb tots aquells exilis que no han tingut veu o aquells que sembla que s'hagin oblidat? L'exili que s'analitza, l'Exili Sirià, continua estant present, i tal com afirmen la majoria de voluntaris que han estat en un camp de refugiats: "la situació està pitjor que mai", però ja no se'n parla. Així doncs, l'objectiu d'aquest treball no és tan sols descobrir la similitud que hi pot haver entre ambdós exilis, sinó que és també un intent de visibilitzar i a donar un altaveu a tots aquells que ho han patit o que encara ho continuen patint; tot i que el dany ja sigui irreparable.

2. L'EXILI

2.1 Què és i què comporta

Segons el diccionari de la RAE, l'exili és la separació d'una persona de la terra on viu i al DIEC s'afegeix que és l'expatriació, voluntària o forçosa, especialment per motius polítics. Convé remarcar el seu caràcter d'imposició i que és el que el diferencia de l'emigració. Tanmateix, el terme exili era considerat estrany o tan sols sinònim de desterrament fins a finals del segle XIX. Segons el Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico, la paraula, prové del llatí *exsilium*¹, derivada al mateix temps de *exsilire*². El seu ús es va reactivar gràcies al terme català exili i del francès *exil*, els quals foren utilitzats per referir-se a la marxa de republicans durant i després de la Guerra Civil Espanyola.

Tot i això, les definicions de diccionari s'allunyen de la realitat viscuda per tots aquells que ho han patit. Víctor Pey, testimoni de l'exili de republicà, en el llibre *Exilis* descriu l'èxode com un "drama"³. Mentrestant, el seu company Joaquim Serret ho defineix com "un càncer que et va menjant poc a poc"⁴.

Es pot diferenciar entre quatre tipus d'exili segons la destinació o el nombre d'exiliats. Perquè, tot i que comparteixen característiques similars, tenen conseqüències diferents:

L'exili extern és aquell que es refereix a l'expulsió o a la deportació dels ciutadans de la seva pròpia pàtria. Normalment, és causat per motius ideològics, per les seves creences religioses o perquè veuen la seva vida corre perill.

L'exili intern és quan l'individu no marxa del seu país sinó que es veu obligat a canviar de localitat dins de la nació. També es prohibeix que puguin desenvolupar les seves activitats, majoritàriament artístiques o literàries, igual que a manifestar-se públicament contra el règim que se'ls imposa.

L'autoexili és l'exili voluntari, succeeix normalment, com a forma de protesta envers les polítiques que es viuen al país, com una manera d'eludir la justícia o com a forma per a començar de zero. Tot i

---

¹ Traduït al català com a desterrament

² Traduït al català com a "saltar a fora"

³ Felip SOLÉ i Enric PUJOL, *Exilis*, p.11

⁴ *Ibidem*

això, la majoria d'aquests autoexilis verdaderament no ho són. En molts casos, són factors externs els que pressionen o obliguen la persona a sortir del país on viu.

Finalment hi ha la **diàspora**. S'utilitza aquest terme per referir-se als exilis que comporten un gran moviment de masses de persones, siguin de manera voluntària o forçada. Com a resultat, provoquen la dispersió d'aquells que marxen per territoris fora del seu país d'origen.

Fixant-se amb el rerefons de cada un d'aquests exilis el motiu principal, el qual ha estat el més present al llarg de la història, és la política. L'exili polític succeeix, especialment, quan hi ha canvis radicals de govern, sobretot si va d'una democràcia a un règim totalitari.

2.2 L'exili al llarg de la història

Tal com afirma l'historiador català Enric Pujol i Casademont en la seva obra *El gran èxode del 1939 i d'altres exilis del segle XX*, "els exilis, entesos com a migracions motivades per persecucions de caràcter polític, ètnic o religiós, són una constant en la història de la humanitat. Personalitats destacades i pobles sencers van haver de patir aquesta condemna en diferents moments de llur història remota i recent".

Des de l'Antiga Grècia, es pot observar que els pitjors càstigs eren l'execució o l'ostracisme. Es diu que el mateix Sòcrates, quan els seus pròxims li van recomanar que marxés ell va preferir abans de viure el terror de l'exili i abandonar la seva ciutat i els seus ideals, morir enverinat. A Roma, sovint, els exiliats eren prínceps o generals militars, i s'acostumaven a fer deportacions a illes. D'aquella època es poden destacar figures com el príncep Rama, el Rei Tebas o Escipió l'africà. A banda d'aquestes personalitats, durant l'edat antiga també es troben moviments massius d'exiliats a causa de l'expansió dels imperis d'Alexandre Magne, romà o islàmic.

Durant l'edat mitjana i moderna, els exilis massius més destacats van ser a causa de les religions. Els multitudinaris moviments de persones que van provocar les croades entre cristians i musulmans entre els segles XI i XIII, en són un exemple; igual que les guerres de religió, majoritàriament entre catòlics i protestants, que hi va haver a Europa durant els segles XVI i XVII.

Ja en edat contemporània, al llarg del segle XIX, hi va haver nombrosos moviments d'exiliats al continent europeu a conseqüència de les guerres i revolucions liberals contra l'absolutisme. Un dels personatges històrics més destacats va ser, per exemple, Napoleó Bonaparte. A més a més, durant els

processos d'independència d'Amèrica Llatina o de colonització d'Àfrica o d'Àsia també n'hi va haver per motius polítics, ètnics o religiosos.

Tanmateix, tot i que la sortida de la mateixa pàtria per motiu ètnic, polític o religiós és una constant al llarg de la història, mai arribarà a assolir una dimensió tan significativa com en el segle XX; fins al punt que l'exili pot ser considerat com un tret definitori de la nostra contemporaneïtat. Al llarg del darrer segle succeeixen múltiples moviments d'exiliats, com per exemple, abans i durant les dictadures feixistes de la primera meitat del segle, que hi va haver a Alemanya, Itàlia, Espanya o Portugal. Les guerres balcàniques, la Primera i la Segona Guerra Mundial, la Guerra de Corea o la del Vietnam, els processos de descolonització, l'ocupació de Palestina per part d'Israel o les guerres a l'Orient Mitjà, entre d'altres, també van provocar, com a conseqüència, nombrosos èxodes massius cap a altres països. Molts habitants de l'Amèrica Llatina, durant la segona meitat del segle XX; a causa de cops d'estat que van donar pas a dictadures militars a països com Nicaragua, Bolívia, Guatemala, Uruguai, Argentina, Paraguai, Brasil o el Perú es van veure forçats a abandonar la seva terra per motius polítics. Després de la Revolució cubana, per exemple, també hi va haver un important nombre d'exiliats que van abandonar l'illa.

Avui dia i ja ben entrats al segle XXI, l'exili és una realitat quotidiana per a milers de persones. En són exemples els provocats per les guerres a l'Àsia, com Afganistan, Iraq, Síria, Sri Lanka o Birmània. A l'Àfrica, en conflictes com els de Somàlia, Sudan, República Democràtica del Congo, Nigèria, Mali o Burundi. O a Europa, en el cas dels exiliats ucraïnesos aquest 2022.

Per acabar, convé posar especial èmfasi en el fet que l'exili ha estat present durant tota la història de Catalunya. De l'edat mitjana i moderna se'n poden destacar les diàspores sefardites, en les quals els jueus van ser expulsats de Catalunya i la resta d'Espanya sota el mandat dels Reis Catòlics. Anys més tard, durant el govern de Felip III, es va repetir la situació amb els moriscos del territori hispànic. Tanmateix, després de les dues grans guerres de l'època moderna, la Guerra dels Segadors (1640-1659) i la Guerra de Successió (1701-1715), el nombre d'exiliats catalans va ser considerable. Al llarg del segle XIX, es calcula que uns 40.000 catalans del Principat de Catalunya es van exiliar a causa dels canvis i a la complexa situació política que hi havia. De la primera meitat del segle XX, es pot destacar les persones exiliades a causa de no voler servir a l'exèrcit espanyol durant la Guerra del Marroc o durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera. Ara bé, cap d'aquests exilis serà comparable, pel que fa a la magnitud, amb el que hi va haver al final de la Guerra Civil.

3. L'EXILI REPUBLICÀ

3.1 Context històric

3.1.1 La Segona República

El 1923, davant la incapacitat dels partits dinàstics de reformar el sistema de la Restauració i la conflictivitat social que hi havia a l'estat espanyol, s'hi van afegir les derrotes militars al Marroc. A partir d'aquell moment l'opinió pública començà a exigir responsabilitats polítiques i davant d'això, el general Primo de Rivera, amb el consentiment d'Alfons XIII, va protagonitzar un cop d'estat militar. Anys més tard l'economia mundial es va veure greument perjudicada pel crac del 29 i la posterior crisi econòmica. Espanya se'n va veure afectada i sumat a la creixent oposició a la dictadura, va provocar que Primo de Rivera presentés, el gener del 1930, la seva dimissió al monarca. Aleshores el rei va nomenar cap del govern al general Berenguer, substituït al cap de poc temps per un altre militar, l'almirall Aznar, el qual va convocar eleccions pel 12 d'abril.

Aquestes eleccions municipals van ser enteses per a la població com un plebiscit entre monarquia i república. Els partits que havien fet coalició en el Pacte de Sant Sebastià⁵ es van imposar a les grans ciutats i a la majoria dels nuclis industrials. Així, el 14 d'abril del 1931 es va proclamar la Segona República. El rei Alfons XIII va renunciar a la potestat reial i va abandonar el país. Es va formar un govern provisional que va convocar eleccions a Corts constituents pel dia 28 de juny. Unes eleccions en les quals va guanyar la coalició d'esquerres i que a Catalunya, van donar a Esquerra Republicana una victòria aclaparadora.

De la Segona República (1931-1939) en podem diferenciar tres etapes: el bienni d'esquerres o reformista, el bienni conservador i el Front Popular:

- Durant el **bienni d'esquerres** (1931-1933), es va dur a terme la Constitució del 1931. Llibertat d'expressió i reunió, separació de poders i de l'església amb l'Estat o sufragi femení, eren alguns dels principis que hi havia. Durant aquest bienni, a més, hi va haver diferents reformes: religiosa, militar, agrària, laboral, descentralització de l'Estat o educativa i cultural, totes elles encaminades cap a la democratització de l'Estat espanyol. Pel que afecta Catalunya, es va permetre gaudir d'un Estatut

---

⁵ Fou una reunió de l'aliança republicana en la qual van assistir gairebé tots els representants dels partits favorables a la República. Allà es va acordar una estratègia per aconseguir posar punt i final al regnat d'Alfons XIII i proclamar la Segona República.

d'Autonomia i d'institucions d'autogovern com la Generalitat de Catalunya. Ara bé, la conjuntura econòmica desfavorable, la conflictivitat social i la reorganització de les dretes, contràries a totes aquestes mesures, van provocar la dissolució de les corts i la convocatòria d'eleccions. Aquestes van ser guanyades per la dreta i van donar pas al bienni conservador.

- Durant el **bienni conservador** (1933-1935) es van fer una sèrie de contrareformes contràries a les polítiques que s'havien estat duent a terme. En aquest període també van augmentar els conflictes i tensions, dels que podem destacar la Revolució d'Astúries (octubre 1934), que va ser fortament reprimida pel general Franco. A Catalunya, la proclamació de la República Catalana per part de Lluís Companys va provocar que es declarés l'Estat de guerra en territori català i que hi hagués més de 3500 detinguts, entre els quals, tots els membres del govern de la Generalitat. El segon bienni va entrar en crisi sobretot per diferents casos de corrupció en el govern. Això, va comportar que es convoquessin eleccions el febrer del 1936.

- El **Front Popular** (1936). La repressió contra les esquerres durant el bienni conservador va propiciar la unió de les seves forces contra el govern conservador i la victòria a les eleccions de 1936. El nou govern va decretar l'amnistia⁶ per als més de 30.000 presos polítics, va reprendre el procés reformista interromput l'any 1933 i va restablir la Generalitat i les seves institucions. Així doncs, en un clima de tensió política i social es va produir una conspiració militar amb suport de les forces polítiques de dretes (monàrquics, carlins, falangistes...) que es va traduir en un cop d'estat iniciat al Marroc el dia 17 de juliol de 1936. Això va ser l'inici de la Guerra Civil, la qual es va desenvolupar a Espanya des del 18 de juliol del 1936 fins a l'1 d'abril del 1939.

3.1.2 La Guerra Civil

L'endemà de l'alçament militar, la resposta popular va ser clara. Els obrers i els pagesos no van dubtar en prendre les armes per enfrontar-se als militars rebels de la República. Espanya estava dividida, 29 províncies en mans dels facciosos, mentre que els Republicans tenien el control de 21 ciutats importants com ara Barcelona o Madrid.

En el context internacional, només la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS) i en menor mesura Mèxic van fer costat al règim republicà. Sota la pressió d'Anglaterra, França cedí i signà el pacte de no-intervenció en aquest conflicte mentre que Hitler, Mussolini i Salazar donaren un suport

---

⁶ Segons el DIEC2 significa: "Acte del poder sobirà que atorga l'oblit o el perdó general de tota una categoria de delictes"

econòmic i militar decisiu als franquistes, sobretot els alemanys amb la Legió Còndor⁷. D'aquesta manera, l'exèrcit popular tenia una clara inferioritat envers els insurrectes. Els bombardejos de Madrid o la matança de Badajoz en són exemple. A finals del 1936 arriben a Espanya uns 40.000 brigadistes internacionals, voluntaris de més de 50 països que, moguts per l'antifeixisme, s'allistaren al bàndol republicà.

Les tropes colpistes van envair Extremadura i, davant la resistència a Madrid, atacaren al nord i van aconseguir la victòria. Mentrestant, els republicans van patir greus dissensions internes, que es van veure intensificades amb els fets del maig del 1937 a Barcelona, quan hi va haver enfrontaments entre la Confederació Nacional del treball (CNT) i el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) amb el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i el sindicat d'Unió General de Treballadors i Treballadores d'Espanya (UGT). Independentment d'això, la guerra continuava vigent i el bàndol republicà va intentar una bretxa a Terol, on també van ser derrotats a causa del suport massiu d'avions alemanys i italians.

A inicis del 1938 el general Franco, aprofitant el riu Ebre, parteix el camp republicà en dos i els contraris decideixen atacar per intentar revertir la situació. La Batalla de l'Ebre és, sense cap dubte, la més significativa de tota la Guerra Civil, ja que és l'última oportunitat del bàndol republicà per frenar les tropes franquistes. També cal destacar que va ser l'enfrontament més nombrós i, al mateix temps, el més sagnant, amb 20.000 morts entre els dos bàndols, després de 114 dies de combat. D'aquesta batalla també se'n va destacar la participació de més de 30.000 nens de poc més de 14 anys, coneguts com la Quinta del Biberó.

La Batalla de l'Ebre va començar el 25 de juliol del 1938 i en un primer moment, el bàndol republicà semblava que dominava la batalla, però els problemes d'aprovisionaments, les baixes dels republicans, les noves incorporacions de l'exèrcit marroquí a favor del bàndol nacional i la forta aviació amb bombardejos (Legió Còndor) franquistes, fa que aquests puguin avançar. Durant tres mesos, el front s'estabilitza, però la marxa al setembre de les Brigades Internacionals i l'ofensiva franquista deixen al govern de Negrin a l'estampida. El 16 de novembre del 1938 acaba la batalla i és Franco i els seus aliats qui esdevenen vencedors.

Els franquistes entren a Catalunya i després de nombrosos atacs aeris durant dies i dies a la capital i a altres ciutats. La ciutat de Barcelona cau en mans dels facciosos el 26 de gener del 1939. El 28 de

---

⁷ Nom per el qual es coneix a la intervenció, majoritàriament aèria, per part del III Reich per ajudar a Franco durant la Guerra Civil Espanyola.

març les tropes de Franco entren a Madrid i, dos dies més tard ocupen València. El dia 1 d'abril Franco signa a Burgos el darrer comunicat de guerra anunciant la seva victòria. La guerra havia acabat.

3.2 La retirada

La sublevació franquista va comportar conseqüències terribles: una alta mortalitat, epidèmies, fam i reducció de la natalitat; la destrucció del teixit industrial (retornant el país a una economia agrària) i un deute extrem. A més a més, s'estableix una dictadura militar sense democràcia ni llibertats i amb una forta persecució i repressió contra tots els opositors.

A més, un dels aspectes a destacar d'aquest període, és l'èxode massiu que es va viure. L'exili es va iniciar molt abans d'acabar la guerra. Una gran xifra d'andalusos, bascos o asturians, entre d'altres, van haver d'abandonar els seus territoris a mesura que els facciosos els ocupaven. Catalunya, i posteriorment França, van ser les destinacions més populars, tot i que molts republicans van partir a les Amèriques o altres indrets.

Amb la caiguda de la capital catalana el 26 de gener del 1939, es va iniciar un dels exilis més importants de tots els temps. S'estima que al voltant de 500.000 civils d'ideologia republicana, van abandonar el país. El motiu principal de la retirada, el qual coincideixen tots els testimonis, era la por fomentada per les represàlies. Com diu Eduard Pons Prades en el llibre *Exilis*: "Mutilar la gent era corrent, eh. Això ho deixaven fer els espanyols. Que ho fessin els *moros*, que eren uns salvatges, era normal, però és que l'oficialitat espanyola ho deixava fer, això. I violar"⁸. Així doncs, la població tenia clar que havia de sortir del país per salvar, fins i tot, la seva pròpia vida. Dolors Altaba explica que quan ella va preguntar al seu pare perquè havien de marxar ell li va respondre: "És que no ens podem quedar. Ens n'hem d'anar. Perquè hem perdut. És que ja hem perdut"⁹.

L'exili no entén de classes socials ni riqueses: camperols, artistes, obrers, il·lustres, polítics... Van seguir el mateix camí, fugint de la seva pàtria. Ara bé, és evident que les condicions i les vies van ser molt diferents. I aquesta diferència sovint tenia a veure amb la riquesa. Així, les famílies més adinerades, en comptar amb contactes europeus i moltes més facilitats econòmiques, sabien que en creuar la frontera ja tindrien un lloc assegurat on anar, mentre que, la classe obrera i econòmicament més dèbil, s'enfrontava a un futur incert. Per aquest motiu, el principal destí va ser el sud de França, ja que la població tenia l'esperança de poder tornar a casa en un període curt de temps. Tot i haver-hi

---

⁸ SOLÉ i PUJOL, p.20

⁹ *Ibídem*

més de dos-cents quilòmetres de frontera entre Catalunya i França, només hi hagué cinc passos habilitats: Puigcerdà - la Guingueta d'Ix, Andorra, el Pertús, Portbou-Cervera i Coll d'Ares. No obstant a això, molts van marxar per passos no habilitats com Sant Llorenç de Cerdans, el Coll de Lli o el Coll de Banyuls. El nombre d'exiliats augmentava en milers per hores i davant de l'allau humana, les autoritats franceses van tancar les fronteres la nit del 27-28 de gener, permetent només el pas de dones i criatures. Tres dies més tard, a causa de l'avenç de les tropes falangistes a Catalunya, els ferits també van ser autoritzats. Fins al 5 de febrer no es va permetre que els militars i autoritats passessin la frontera. El dia 9 de febrer van arribar tropes franquistes al pas fronterer de la Jonquera-Portús i el dia 13 ja van controlar tots els Pirineus i, per tant, tots els passos fronterers.

El camí cap a l'exili no va ser fàcil. Les tropes franquistes van copar civils i van fer presoners a milers de soldats republicans. Així doncs, l'opció més segura per arribar a la frontera era amb tren, autobús o automòbil, però l'alta demanda i l'escassetat de gasolina ho van dificultar, sent només uns pocs els que ho van aconseguir. D'aquesta manera, la majoria de la població va marxar pel seu propi peu des de diversos punts del territori català. Criatures, ancians, ferits, dones embarassades... tots van haver de travessar el país amb el poc que portaven al damunt. N'hi havia que duien una maleta, altres un mocador farcell lligat o fins i tot hi havia algú que portava un xai a les espatlles. Allò que duien era, però a part de ser el que tenien per resistir, l'únic record material que els quedava de la vida que deixaven enrere.

Diferents organismes internacionals com els Quàquers o la Creu Roja es van implicar en col·laborar amb les autoritats republicanes per fer més segura la retirada, però qui verdaderament va salvar la vida de molts d'aquells que fugien, van ser els habitants de pobles com La Menera o Prats de Molló, al Vallespir, la Catalunya Nord. Aquests van ser qui van acollir molts dels refugiats oferint-los-hi menjar, una llar i escalfor en aquelles èpoques gelades. Tanmateix, el nombre d'exiliats era cada vegada més nombrós i la situació va començar a ser insostenible. Amb aquestes paraules escrites a mà per l'alcalde de Prats de Molló i extretes del llibre *Exili* es descriuen les circumstàncies: "Els nens i les nenes tremolen totalment malgrat les begudes calentes i les mantes que els cobreixen. És un espectacle realment lamentable de contemplar i els nostres ulls vessen llàgrimes veient noiets tan petitons, mig despullats, sovint plens de vermina, que mamen en va el pit sense llet de llur jove mare i ploren de ràbia perquè no poder fer sortir res d'aquesta font de vida"¹⁰.

---

¹⁰ Progreso MARÍN, *Exili: testimonis sobre la Guerra Civil els camps i la resistència al franquisme*, p.76

Les condicions climàtiques tampoc van ajudar. A causa de les fortes nevades i del fred rigorós, molts dels qui marxaven van emmalaltir o fins i tot van perdre els dits. Tot i això, els que més en van patir les conseqüències van ser aquells que eren més dèbils, ja que sense forces de poder resistir, van acabar morint. A més a més, tampoc van poder tenir un final digne perquè van haver de deixar els cossos d'aquells que morien a les cunetes de camins i carreteres, al no haver-hi manera d'enterrar-los.

Tot i el llarg i trafegós camí, els exiliats van aconseguir arribar al territori francès. Això va provocar que l'èxode massiu desbordés el país fronterer, ja que ni el seu propi govern ni les autoritats republicanes espanyoles havien previst tal multitud. En aquell punt, les autoritats franceses van decidir improvisar camps a correuita a les platges de Rosselló per així poder fer front a tots els refugiats. El principal exemple n'és el camp d'Argelers, però també el de Sant Cebrià, Bram, Arles, Le Barcarès, Cotlliure, Le Vernet, St Sulpice, Brens, Rivesaltes, Rieucros, Septfonds o Eyje, entre d'altres...

Tots ells es van caracteritzar per les seves males condicions, ja que no estaven adequats per complir amb les necessitats bàsiques dels que els habitaven. Eren simplement platges. Per aquest motiu i amb l'esperança de poder tornar a casa, quan mesos més tard el govern franquista va difondre que no hi hauria conseqüències per tots aquells que no tinguessin delictes de sang, la meitat dels que en un principi havien fugit, van tornar a l'Estat Espanyol. La realitat, però va ser molt diferent. El règim franquista no va tenir pietat, en la majoria de casos, condemnant a mort, afusellant, torturant o empresonant a aquells que ingènuament havien tornat.

Els que no van retornar van iniciar un llarg exili. Els camps de concentració francesos continuaven sent el principal indret d'exili, però la complicada situació política amb la invasió d'Alemanya i el nou govern de Vichy¹¹, va fer que molts decidissin partir cap a l'URSS o països hispanoamericans. També cal tenir en compte els qui, des d'un bon principi, van exiliar-se al nord d'Àfrica. Anys més tard, alguns exiliats republicans, majoritàriament els que es trobaven a França, van acabar lluitant a la Segona Guerra Mundial o estan presoners en camps de concentració nazis.

---

¹¹ Govern d'una part del territori francès dirigit per el mariscal Philippe Pétain després de la firma de l'armistici amb l'Alemanya nazi durant la Segona Guerra Mundial.

3.2.1 Les destinacions

Els camps de concentració francesos

“Per matalàs la sorra humida i per manta el cel estrellat”.

Anònim

En travessar la frontera francesa els exiliats es van trobar amb una freda benvinguda, ja que al seu nou país també eren marcats com indesitjables. Les dones i les criatures eren conduïdes, normalment, amb camions o trens a diversos pobles de l'interior de França, acabant en refugis familiars organitzats i repartits per arreu de la República Francesa. Els homes i els nois de 17 i 18 anys, en canvi, eren directament enviats als camps de concentració.

Durant el transcurs d'aquells mesos, com s'ha comentat anteriorment, es van obrir diversos camps de concentració a les platges franceses. El primer d'aquests va ser el Camp d'Argelès-sud-Mer que va obrir les portes el dia 1 de febrer del 1939 i el qual en menys d'un mes ja comptava amb més de 77.000 presoners. Així doncs, era evident que el ritme de la construcció d'espais no acompanyava el nombre de persones, ja que cada vegada n'eren més.

Les autoritats franceses van ordenar construir trenta barraques, però que tan sols tenien espai per vint persones cada una, per tant, eren completament insignificants. Com descriu l'antic exiliat Josep Sanguinís al llibre *Exilis*: “Tot el que hi havia era sorra nua. Sense res. Sense cap arbre, sense cap pedra. Absolutament res. Res. Amb les mans feies un forat a la sorra i et tapaves amb una manta... Als matins hi havia gent que s'havia mort”¹². Els presoners no tenien on refugiar-se, on combatre, segons els qui ho van viure, un dels hiverns més freds. No hi havia privacitat ni higiene, però tampoc menjar. El testimoni Gilbert Gavens del llibre *Exili Testimonis sobre la Guerra Civil* explica: “Al començament no hi havia ni pa ni aigua”¹³. Amb el pas dels dies la situació no millorava: “... un tumult de rates, que va acabar convertint-se en una alternativa enfront del pa cucat i els budells nauseabunds”¹⁴ s'afirmava en les memòries d'Arcadi.

Puces, polls, epidèmies i malalties com la còlera, la pneumònia o la sarna van afectar molts dels exiliats. Durant els primers mesos als camps, entre 15.000 i 50.000 persones van perdre la vida.

---

¹² SOLÉ i PUJOL, p. 46

¹³ MARÍN, p.93

¹⁴ Frase de les memòries d'Arcadi, inclosa en l'article “Campos De Concentración En Francia y La Descripción De Argelès-Sur-Mer En La Novela Los Rojos De Ultramar.” *La Guerra Civil y El Franquismo En La Novela Española Actual*, 26 Nov. 2017

D'altra banda, com explica l'escriptor J. Carlos Losada en la monumental *Historia de la Guerra Cívil mes a mes*: "els que intentaven escapar d'ella eren retinguts pels filats o pels guàrdies senegalesos que no dubtaven en disparar a matar contra qualsevol fugitiu"¹⁵. Tot i això, també hi va haver persones com la suïssa Elisabeth Eidenbenz que van donar un raig d'esperança entre la foscor d'aquells dies. Gràcies a ella i amb la creació de la casa de maternitat d'Elna, van poder néixer més de 600 nadons de manera segura, es van acollir a criatures amb malnutrició i a les seves respectives mares. La Claudia Montiel, que va néixer a la Maternitat d'Elna explica: "la meua mare va ser allà des d'uns mesos abans de donar a llum i juntes hi vam viure durant dos anys"¹⁶.

El nord d'Àfrica

"Vent, si moro
Porta la meua pols
Més enllà de l'estret!
Tot el que canto
Tot el que canta,
Desert esclau,
Es diu Espanya.
El perdut,
Més viu".

Max Aub. *Diari de Djelfa*,
Salmo CXXXVII (fragment)

Tot i que acostumem a associar l'exili republicà amb el país francès, també van haver-hi altres destinacions, com els territoris del nord d'Àfrica, que van ser importants. Al port d'Alacant, després que els molls catalans caiguessin, es van reunir uns 20.000 camperols, mestres, càrrecs polítics i militars derrotats, entre d'altres, per aconseguir fugir d'Espanya. El vaixell Stanbrook amb direcció a Orà va ser l'últim vaixell cap a l'exili. Tanmateix, només 2.638 persones van tenir la sort d'agafar-lo. A la primavera del 1939, ja hi havia més de 8.000 refugiats espanyols a Argèlia, 4.000 a Tunísia i un miler al Marroc francès. Considerats perillosos per la defensa nacional, estaven obligats a treballar a canvi d'asil en camps d'internament o en Companyies Treballadores Estrangeres. Destaquen els camps argelians de Morand i Suzzoni, l'oranès de Relizane i els camps de càstig de Merijda i Djelfa. Els republicans espanyols, però, no van ser els únics enviats a treballs forçosos, ja que des de camps francesos van ser deportats anarquistes i comunistes francesos, membres de les Brigades Internacionals i persones amb perfils molt diversos, des d'obriers fins a camperols.

¹⁵ Recopilació de diversos historiadors i intel·lectuals de l'època, *La Guerra Civil Española mes a mes*.

¹⁶ Entrevista completa a l'annex, p. 19, juliol 2022

A més a més, les condicions eren pèssimes, fins i tot més que a França, tenint en compte les condicions climàtiques, temperatures molt elevades, i les dures tasques imposades com la construcció d'un ferrocarril estratègic, transsaharià. Així ho confirmava el doctor Weissman-Netter en un dels seus informes sobre els camps de concentració a Orà: "manquen de tot... i amb la calor que han de suportar podem afirmar que cap home podrà resistir aquestes condicions. Estan abocats a la desesperació, a la malaltia i a la mort"¹⁷.

En el pas dels mesos i dels anys quaranta, molts dels refugiats van tornar a Espanya, com va ser el cas dels 2.000 republicans que el 1939 van tornar de Tunísia després d'una promesa d'amnistia per part del general Franco. D'altres van lluitar durant la Segona Guerra Mundial o es van establir en els mateixos països africans.

L'URSS

I.

Refugiados del facismo
 en la URSS nos encontramos
 al amparo del gran pueblo
 que ha sabido lograr su bienestar.
 Bajo el guía del Partido
 y de su jefe genial
 el gran camarada Stalin,
 nuestro padre fraternal.

Fragment de la partitura escrita per Antonio Paños al 1940 dedicada als nens espanyols de la URSS

Els nens i nenes van ser els més afectats durant la Guerra Civil, ja que havien d'enfrontar-se a situacions enormement tràgiques, des de veure com enviaven el pare al front o com destrossaven les seves ciutats i parcs fins a presenciar la mort dels seus éssers estimats. Així doncs, en veure la situació, des del Govern republicà es va demanar als països europeus que acollissin a les criatures. La Unió Soviètica vas ser el més disposat, evacuant en quatre expedicions a més de tres mil nens i els respectius mestres republicans dels horrors de la guerra. La majoria d'infants procedien de territoris del nord d'Espanya com Astúries, Cantàbria o el País Basc, els quals s'havien vist afectats amb l'avenç de les tropes falangistes des del 1937.

¹⁷ Paraules del doctor Weissman-Netter recopilades a: Eliane Ortega Bernabéu "El exilio republicano de 1939 en Argelia: los campos de concentración de Morand en Boghari y Hadjerat M' Guil en el Valle de la Muerte." A: Laberintos. Revista de estudios sobre los exilios culturales españoles, nº 20, 2018, pp.359

El dirigent soviètic Ióssif Stalin afirmava el següent: “la causa del poble espanyol no és un assumpte privat dels espanyols, sinó la causa de tota la humanitat avançada i progressista”¹⁸. En aquest sentit, doncs, la Unió Soviètica també va ser un lloc d'exili per a la població adulta que marxava del franquisme. Tot i això, els 1.400 adults que van arribar eren dirigents, militars o molt lligats al Partit Comunista d'Espanya (PCE). La Carme García, familiar d'un militar exiliat a l'URSS expressa: “Gairebé asseguraria que des d'un principi ja l'esperaven a l'URSS per ser un alt comandant”¹⁹.

El fred i l'idioma van ser dues grans complicacions per integrar-se al país, on la majoria dels exiliats vivien en “cases de repòs” o cases de nens, en el cas dels més petits, però també havien arribat a viure en fàbriques, escoles i els més afortunats en hotels. Alguns espanyols el 1944 es van incorporar a la vida laboral soviètica i també van començar a produir-se matrimonis i posteriorment fills, de parelles entre republicans espanyols i homes o dones de l'URSS.

Finalment, un cop acabada la Guerra Civil, els espanyols refugiats a l'URSS van ser els únics que no van poder tornar a la seva pàtria, ja que el país d'acollida no reconeixia a Franco com a legítim governador. No va ser fins 20 anys més tard, i molts d'ells havent lluitat amb l'URSS durant la II Guerra Mundial, que van poder tornar a casa. D'altres, però es van quedar al país. El 1987 encara vivien a l'URSS 200 espanyols.

Amèrica Llatina

“Que la crítica borre toda
mi poesía, si le parece.
Pero este poema, que hoy
recuerdo, no podrá
borrarlo nadie”.

Pablo Neruda

Després dels camps francesos, Amèrica va ser la destinació més concorreguda. No obstant a això, era molt més complicat d'accedir-hi, sobretot per a les classes populars. Per aquesta raó, la majoria de refugiats estaven vinculats a professions liberals, intel·lectuals i polítiques.

¹⁸ Paraules de Ióssif Stalin a: Universidadobrerablog, Por. “El Histórico Papel De Stalin Frente Al Fascismo – E.Ódena.” *UNIVERSIDAD OBRERA*, 23 June 2021, universidadobrerablog.wordpress.com/2021/06/23/el-historico-papel-de-stalin-frente-al-fascismo-e-odena/.

¹⁹ Entrevista completa a l'annex, p.16, juliol 2022

El govern mexicà, presidit per Lázaro Cárdenas, no reconeixia el règim franquista i considerava com a únic govern legítim al republicà. Així doncs, Mèxic va ser el primer país en acceptar l'entrada de refugiats arribant a acollir a 25.000 republicans. L'adaptació d'aquests no va ser tan difícil com en la majoria de les altres destinacions, ja que Mèxic va intentar facilitar-los la vida. Trinidad Martínez filla d'un exiliat a Mèxic, explica emocionada en una entrevista pel diari El País: "Mi padre siempre nos decía a mi hermana y a mi: "México nos ha dado todo y nunca nos ha pedido nada, cuando puedan devuélvanle algo, lo que puedan""²⁰.

A Xile es van exiliar més de 2000 espanyols, molts dels quals van viatjar amb el vaixell de vapor Winnipeg, que va marxar des de França fins al port xilè de Valparaíso. El reconegut Premi Nobel de Literatura, Pablo Neruda, dedicà un dels seus mítics poemes a aquest fet, ja que fou qui s'encarregà d'organitzar i executar el trajecte.

10.000 espanyols es van exiliar a Argentina, tot i que no amb les mateixes facilitats que va donar el govern mexicà. En aquest sentit, els exiliats que van arribar a Argentina, com explica Bàrbara Ortuño en la seva tesi *El exilio y la emigración española de posguerra en Buenos Aires, 1936-1956*: "ho van fer perquè teníem algun contacte previ, familiar, d'amistat o professional"²¹. Josep Torruella, testimoni de l'exili, afegeix: "L'argentí té un caràcter molt afable. Mentre tu no facis coses mal fetes, tot va sobre rodes. A nosaltres ens van ajudar molt en tot"²².

Altres països del continent americà com Cuba, Uruguai, Puerto Rico, Veneçuela i els Estats Units, entre d'altres, també van ser llocs d'exili però en menor magnitud.

Una gran majoria dels exiliats van poder tornar a Espanya, com va ser el cas de l'anteriorment esmentat, Josep Torruella, o Núria Folch, exiliada a Mèxic, que contava en el llibre *Exilis*: "no teníem diners ni per pagar-nos el viatge. Llavors vam demanar ser repatriats com a indigents. I vam ser repatriats de Franco"²³. Tanmateix, també hi va haver moltes famílies que es van quedar a viure en territori americà. Per aquesta raó, hi ha molts, majoritàriament, catalans, que tenen parents en països com Argentina.

---

²⁰ Kadner, Marién. "El Exilio Republicano Español En México: Una Historia De Agradecimiento." *El País*, 28 Mar. 2017, elpais.com/internacional/2017/03/25/mexico/1490403751_093048.html.

²¹ Aunió, J. A. "Una Geografía Del Exilio Republicano Español." *El País*, 30 Mar. 2019, elpais.com/cultura/2019/03/29/actualidad/1553880413_738970.html#:~:text=Cerca de 10.000 españolas se,y la Segunda Guerra Mundial.

²² Entrevista completa a l'annex, p. 14, juliol 2022

²³ SOLÉ i PUJOL, p. 144

4. L'ÈXODE SIRIÀ

4.1 Context històric

4.1.1 De la independència a la Primavera Àrab

Síria té una gran importància geoestratègica, no només perquè sempre ha estat un punt de contacte entre Orient i Occident sinó també pel negoci petroler. Així doncs, no és estrany imaginar que tots els imperis volguessin que en formes part. En són exemple l'imperi Persa, l'Imperi Grec, l'Imperi Romà, l'imperi Islàmic i per últim l'Imperi Otomà. Malgrat això, amb l'inici de la Primera Guerra Mundial la situació canvià. L'imperi Otomà va formar part de la Triple Aliança i va perdre la guerra. En conseqüència, i amb el tractat de Sykes-picot²⁴ anteriorment firmat, els països vencedors es van dividir l'Imperi sense tenir en consideració les ètnies, les tradicions o la geografia dels territoris. A partir de llavors, França va governar el país. Va ser una època d'inestabilitat: 8 cops d'estat i 21 canvis de govern en 24 anys. El 1946, Síria va aconseguir la seva independència. En aquell moment, va aparèixer la ideologia Baaz, partit socialista que defensava una única nació àrab i laica, que es va expandir pel món àrab. El 1970, Hafez Al-Assad sent ministre de defensa, va realitzar un cop d'estat i va prendre el poder. Un any més tard, després d'unes fraudulentès eleccions es convertí en president. La població siriana no hi estava d'acord. Cal tenir present que, més del 70% dels habitants del país són sunnites, mentre que el clan Assad, que té a les seves mans totes les riqueses i poder, són xiïtes, igual que el 13% de la societat. Un grup de sunnites radicals anomenats Germans Musulmans, aprofitant la situació, el 1982 van prendre les armes, duent a terme una insurrecció islamista a Hama. El govern d'Al-Assad després d'aplicar una política de terra cremada²⁵ i que 20.000 persones perdessin la vida, va aconseguir sufocar la revolta. Com explica Ignacio Álvarez-Ossorio, professor d'Estudis Àrabs i Islàmics de la Universitat d'Alacant: "Entonces se vio lo que hemos vivido sistemáticamente en los últimos años de la guerra de Siria"²⁶.

Durant els trenta anys de dictadura d'Hafez Al-Assad, el país semblava ancorat al passat, elements tan comuns com els caixers automàtics o internet eren una realitat desconeguda fins i tot a la capital. Així doncs, quan l'any 2000 es va morir el president, es va iniciar una nova etapa amb el seu fill Bashar al-Assad, també conegut com el Doctor B, i la seva muller. Semblaven la parella perfecta:

---

²⁴ Pacte secret entre Gran Bretanya i França, amb el consentiment de la Rússia encara presoviètica, per al repartiment de les possessions de l'Imperi Otomà a Orient Pròxim després de la Primera Guerra Mundial.

²⁵ La política de terra cremada o de terra arrasada és una tàctica militar que consisteix a destruir absolutament tot el que pugui ser d'utilitat a l'enemic quan una força avança a través d'un territori o es retira d'ell.

²⁶ "Hama 1982, La Matanza Secreta De Miles De Personas Con La Que La Familia Al Asad Se Aseguró Tres Décadas De Control En Siria." *BBC News Mundo*, BBC, www.bbc.com/mundo/noticias-internacional-43791849.

joves, moderns, civilitzats, amb una altra educació, ja que havia estudiat al Regne Unit... però la situació va acabar sent molt més crítica que amb el seu pare. És cert que, en un principi, Bashar Al-Assad va alliberar presos, va portar internet i un sentiment de canvi. No obstant a això, va empresonar a l'oposició, va augmentar la repressió al poble Kurd, la corrupció i la pobresa.

El desembre del 2010, a Tunísia, un venedor ambulat es va calar foc per demanar llibertat i democràcia. Ràpidament, i sobretot gràcies a les xarxes socials, s'inicià un moviment que es va contagiar pel món Àrab, portant grans canvis polítics i socials a països com Líbia, Egipte o la mateixa Tunísia. Els mitjans de comunicació i la societat occidental ho van etiquetar com la Primavera Àrab. La Primavera Àrab no va tardar molt a arribar a Síria. El 6 de març del 2011 una dotzena de nens van escriure a un mur de Daraa: *Ash sha'b yurid isqat an nizam* (El poble vol la caiguda del règim). Ràpidament, van ser arrestats per les autoritats, les quals els van torturar, colpejar i arrencar les ungles. El 18 de març, els carrers de la ciutat de Daraa es van omplir demanant l'alliberament dels nens, però les forces de seguretat, igual que havien fet tres dies abans durant el dia de la ira²⁷ a diverses ciutats del país, van posar fi a la vida de diverses persones.

A partir d'aquell moment, la presència de la població a les mobilitzacions va ser cada vegada més gran, responent amb pacifisme a les armes i als tirs de les forces de l'ordre. Així ho explicava l'actriu Fadwa Suleiman en el llibre *Siria, el país de las almas rotas*: "el poble sirià està liderant la revolució amb la seva sang per recuperar la seva identitat"²⁸ o el jove universitari Abu Omar: "només tenim dues opcions: o morim o recuperem la nostra identitat"²⁹.

Alguns generals d'Al-Assad, veient la forta repressió van desertar i van crear l'Exèrcit Lliure Sirià (ELS), el qual va rebre el suport de diversos països d'occident com els Estats Units, França i Anglaterra, del Golf Pèrsic com Aràbia Saudí i de Turquia.

4.1.2 La Guerra Civil

El 2012 la revolució ja s'havia convertit en una guerra oberta i així ho va reafirmar la comunitat internacional. En conseqüència, l'ONU va intentar negociar per un període de pau, però la situació ja era crítica. La guerra continuava. L'ELS va conquerir l'est de la ciutat d'Alep mentre que el règim va mantenir l'oest. Així doncs, la ciutat va esdevenir un símbol de la resistència rebel, ja que la batalla va

---

²⁷ Massiva manifestació de protesta, convocada des de Facebook, en tot el país per a exigir la fi del règim del president Bashar Al-Assad i per a expressar solidaritat amb la ciutat de Daraa, en el sud del país, la que es troba assetjada per unitats de l'exèrcit i tancs.

²⁸ Javier ESPINOSA i Mónica G. PRIETO, *Siria, el país de las almas rotas*, p.36

²⁹ *Ibidem*, p.58

durar més de quatre anys. L'agost del 2013 va ser un punt d'inflexió en el conflicte, des del moment en el qual el règim sirianès va utilitzar armes químiques, totalment prohibides, al barri de Guta (Damasc), que estava controlat pels rebels. Davant d'aquesta massacre on van morir entre 281 i 1.729 persones, molts governs van demanar explicacions com el d'Estats Units, el qual després que el president Barack Obama digués que "el govern d'Al-Assad ha creuat la línia vermella"³⁰, va decidir intervenir militarment. Paral·lelament, el gran nombre de víctimes mortals de l'atac va fer que grups islamistes radicals com Al-Nusra o l'"Islamic State of Iraq and Syria" (ISIS) tinguessin cada cop més influència entre la societat.

El 2014, l'Estat Islàmic, després de conquerir la ciutat de Al Raqa la va proclamar capital del seu califat. En resposta, una coalició internacional encapçalada pels EUA i amb el suport de les milícies kurdes, van iniciar un bombardeig sobre el territori controlat per l'ISIS. El març del 2015, els rebels van envair la ciutat d'Idlib i van amenaçar la província de Latakia, que era de gran importància pel govern ja que hi havia dues bases militars russes. Aquest fet va fer que al setembre, Rússia decidís intervenir a la guerra donant suport al règim i lluitant contra els rebels i els terroristes. D'altra banda, els Estats Units van enviar reforços a les milícies kurdes per continuar lluitant contra Estat Islàmic.

Gairebé un any més tard, una coalició entre les forces rebels i kurdes va aconseguir alliberar de l'Estat Islàmic, la ciutat de Manbij, situada a prop de la frontera turca. Tanmateix, en veure la influència kurda a la zona, Turquia va començar a atacar en territori sirianès. Al desembre, l'exèrcit del govern va ampliar forces per expulsar finalment els rebels d'Alep, després de quatre anys de conflicte a la zona. De mica en mica, el govern d'Al-Assad anava recuperant la seva força gràcies, sobretot, a Rússia i a l'Iran, els quals van intentar negociar amb Turquia per acabar amb el conflicte. Així doncs, tot i que mesos enrere semblés que la guerra acabaria sent favorable pels rebels o per l'ISIS, la balança es va començar a decantar a favor de Bashar Al-Assad. Els rebels estaven cada cop més acorralats a Idlib mentre que les milícies kurdes continuaven recuperant territori als jihadistes, com per exemple Al Raqa. El gener del 2018, l'atac turc cap al Kurdistan es va intensificar amb operacions per expulsar-los de la regió fronterera d'Afrin.

Actualment, hi ha entre 25 i 30 milions de kurds al món, sent així el quart grup ètnic més gran de l'Orient Mitjà i representant gairebé un 10% de la població siriana i un 25% de la població turca. En conseqüència, el poble kurd fa més de 100 anys que demana un estat propi, però la resposta sempre ha estat negativa. Després de la Primera Guerra Mundial i amb la caiguda de l'Imperi Otomà va

---

³⁰ LOEB, AFP PHOTO / Saul. "Las Armas Químicas En Siria, Una 'Línea Roja' Para Obama: RTVE." *RTVE.es*, AFP, 1 Dec. 2020, www.rtve.es/noticias/20130614/armas-quimicas-siria/687980.shtml

semblar que la situació podia canviar, ja que els aliats d'Occident van fer una estipulació d'un Estat kurd amb el Tractat de Sèvres del 1920. Malgrat això, tres anys més tard amb el Tractat de Lausana, es van establir els límits de la Turquia moderna i es va deixar al poble kurd amb un estatus de minoria dins dels seus respectius països. A partir de llavors, la repressió cap a ells ha estat constant i injustificada, sobretot per part de Turquia, que actualment vol crear una zona segura al nord-est de Síria per protegir la seva frontera i reubicar, un altre cop al seu país o en altres del voltant, als més de dos milions de refugiats sirians que viuen en terra turca.

Tornant al conflicte bèl·lic, el juliol del 2018, els rebels que es trobaven a Daraa, capital de la revolució, es van rendir després dels atacs del règim amb el suport d'aviació russa. D'aquesta manera, els grups rebels estaven cada cop més debilitats, mantenint només la província d'Idlib. Uns mesos més tard, les milícies kurdes van recuperar els últims territoris que quedaven sota el control de l'Estat Islàmic. Els nord-americans van retirar el suport als Kurds i aprofitant que eren més dèbils, Turquia va llançar una nova operació, anteriorment esmentada, per reduir la seva influència i crear la famosa zona segura.

Finalment, el 5 de març del 2020 Rússia i Turquia, aliades del govern d'Al-Assad acorden amb els rebels un alto al foc a la zona d'Idlib. Amb aquest pacte es comença un període de "pau" fins avui en dia. Tanmateix, en qualsevol moment, la situació podria tornar a ser crítica, ja que la tensió i les diferències entre els bàndols són evidents.

4.2 La retirada

Com a cada conflicte bèl·lic, les conseqüències han estat terribles. La llarga durada i la intensificada violència durant un període de temps tan ampli, ha fet augmentar la gran crisi econòmica, social i política del país sirianà.

El 6% de la població siriana ha perdut la vida en aquesta guerra. Segons l'Observatori Sirià de Drets Humans, la xifra de víctimes se situa en 330.000 persones, mentre que el Centre Sirià d'Investigació Política ho numera amb 470.000 víctimes mortals i 75.000 persones desaparegudes. Així doncs, és evident que el país ha patit una gran catàstrofe, la qual s'ha vist reflectida en tots els aspectes: un 85,2% de la població viu sota la pobresa extrema, el país té una economia de subsistència i l'esperança de vida ha passat de 70 anys a 55,4 anys.

D'aquesta manera, no només ha estat la guerra el que ha provocat l'èxode massiu d'un gran nombre de la població sinó també la manca de futur que hi ha a l'estat. Com resumia gràficament l'actor Mohammed Ali al-Atassi: "Síria ha tornat a l'edat de pedra: la indústria, l'agricultura i l'educació han estat destruïdes per complet"³¹ o com explicava l'alcalde d'Al-Ramza en una entrevista amb els autors del llibre *Síria, revolució, sectarismo y yihad*: " la solució és molt complicada perquè afectarà dues generacions i durarà, com a mínim, entre 20 i 25 anys perquè Síria pugui ser reconstruïda"³².

En perspectiva al que podia passar, des de l'inici de la guerra civil molts sirians van prendre la decisió de deixar la seva llar amb l'esperança d'un "futur millor". Així doncs, va donar pas als desplaçaments interns pel país o externs cap als països més propers. A partir del 2015, molts d'ells també van intentar emigrar a territori europeu. En aquell moment, va començar per la majoria dels que havien marxat, una realitat completament contrària a la que havien idealitzat. Com explicava Ziad Homsí en el llibre *Síria, el país en llamas, los sirios en la revolución y en la guerra*: "¿Què significa exili? No estudis, no feina, no tornada"³³

Al llarg del conflicte bèl·lic 5.700.000 persones van partir cap als països del voltant, dels quals se'n pot destacar per ordre d'influència a Turquia, el Líban, Jordània, Iraq i Egipte. A més a més, hi va haver més d'1.120.000 sol·licituds d'asil a Europa i 9.000.000 de desplaçats interns. No obstant això, la situació no va ser la mateixa per a tothom. Les famílies més adinerades del país van aconseguir marxar amb rapidesa i solvència cap a Europa, on molt probablement els seus contactes els esperaven. Les persones de classe mitjana es van poder establir en ciutats de països propers i aquells més pobres van haver d'iniciar la seva nova vida en camps de refugiats, vivint pels carrers, en habitatges en condicions pèssimes o fins i tot n'hi va haver que no van poder sortir de Síria, ja que per abandonar el país es necessiten diners.

És evident doncs que els mètodes de transports utilitzats també van variar. Pocs van ser els afortunats que van aconseguir marxar amb trens, vehicles propis, avions... La gran majoria de civils van partir pel seu propi peu, emportant-se amb ells el que portaven posat i el seu ofici. El camí no va ser fàcil. Un general explicava en el llibre *Síria, el país de las almas rotas*: "alguns han de recórrer fins a 80 quilòmetres en ple desert per arribar fins aquí (Jordània)"³⁴. A més, hem de pensar que cap d'ells portava el vestuari idíl·lic per a la travessia. Molts caminaven amb sandàlies o sabates gastades de plàstic amb els peus ensangonats. El govern d'Al-Assad no els va ajudar, sinó tot el contrari. Era

³¹ Ignacio ÁLVAREZ-OSSORIO, *Síria: Revolución, sectarismo y yihad*, p.150

³² *Ibidem*, p.156

³³ Robin KASSIN-KASSAB i Leila AL SHAMI, *País en llamas, los sirios en la revolución y en la guerra*, p.228

³⁴ ESPINOSA i G.PRIETO, p.260

habitual veure en les persones que arribaven als nous destins marques de bales al cos, ja que francitadors del règim sirià disparaven a aquells refugiats que marxaven.

Nens, ancians, pares, mares, ferits... van passar la frontera. Tanmateix, un terç de les famílies van ser encapçalades per dones, ja que els seus marits es van haver de quedar a Síria per treballar, guardar la seva llar o per lluitar a la guerra. Així doncs, no era estrany veure imatges de mares amb els nens, amb el nas brut i els ulls inflats, sobre els seus pits o agafats a les seves faldilles. D'imatges n'hi ha hagut moltes i de molt dures. Testimonis expliquen que hi havia periodistes que passaven amb autobusos pel seu costat durant el camí i els retrataven amb potents flaixos o fins i tot es feien selfies amb ells al darrere. Mentre uns vivien la tragèdia més gran de les seves vides altres convertien el drama en una mera manera de guanyar popularitat.

La vida com a refugiat ha estat i és per a molts un camí dur. Malgrat que el 90% dels que viuen en països veïns de Síria habiten entorns urbans i rurals i que només un 5% d'ells viuen en camps de refugiats, no vol dir que hagin tingut èxit o estabilitat. Actualment, el 70% d'ells viuen sota el llindar de la pobresa, la qual s'ha vist accentuada amb la pandèmia de la Covid. Milions de persones són incapaces de satisfer les seves necessitats bàsiques com l'accés a l'aigua potable, a l'electricitat, als aliments i medicaments o al pagament del lloguer. A més a més, la recessió econòmica ha accentuat el treball infantil, la violència de gènere, el matrimoni precoç o altres formes d'explotació.

D'aquesta manera, i tot i que hagi passat més d'una dècada des de l'inici de la guerra i del massiu èxode, les conseqüències continuen estant més presents que mai. L'exili, deixant de banda les múltiples destinacions, no només ha estat una marxa obligatòria del país sinó una davallada del nivell de vida i dels seus propis drets.

4.2.1 Les destinacions

ORIENT MITJÀ

Turquia

Turquia és el territori que alberga més refugiats sirians arribant a 3.600.000 persones. No és difícil d'entendre però, el perquè de la seva "popularitat". L'estat turc no només comparteix amb Síria 900 quilòmetres de frontera sinó també amb Europa. D'aquesta manera, molts d'ells ho poden haver vist com una oportunitat per arribar a l'antic continent. Tanmateix, hem de tenir en compte que Turquia no els ha considerat mai, només a poc més de 100.000, com a nou membres del país sinó com a convidats. Per aquest motiu la gran majoria no tenen permisos de residència i això es veu reflectit en el seu dia a dia. Per exemple, en el fet d'haver de treballar en feines precàries o de no tenir

garantides les necessitats bàsiques. Una altra situació habitual és que els nadons sirians que neixen, més de 500 diaris en territori turc, no tenen garantit ni per les autoritats d'Ankara ni per les de Damasc cap document d'identitat nacional.

Amb el pas dels anys la ubicació dels refugiats sirians al país ha anat variant. En un primer moment una gran part es va establir en camps de refugiats, ja que no sabien on havien d'anar. Es van arribar a obrir 23 camps en 10 províncies diferents com per exemple el d'Akçakale o el de Suruç. Les condicions eren gairebé idèntiques: contenidors o tendes de plàstic que fàcilment s'incendiaven com a llar, inundacions, aglomeracions, manca de calefacció i electricitat, tempestes de sorra... Avui en dia només un 1,3% dels refugiats hi continuen habitant. La majoria de sirians viuen en diverses ciutats o pobles de Turquia. Aquest fet, però no fa que les circumstàncies siguin gaire millors, ja que amb el que cobren no poden mantenir la família. Tot i això, es consideren afortunats de poder estar a Turquia pel fet que per molts és el país que més bé tracta als refugiats sirians.

Tanmateix, la població turca no té la mateixa opinió perquè considera que l'èxode massiu ha fet que els preus dels lloguers o dels aliments augmentin ràpidament. En conseqüència, ha provocat un fort sentiment antisirià. Avui en dia, segons un estudi del *think think tank* German Marshall Fund,⁷ de cada 10 turcs volen que els refugiats tornin al seu país d'origen.

Per últim, no podem parlar de Turquia sense parlar d'Europa. Des de l'2016 l'arribada de refugiats es va intensificar al país d'orient després de pactar amb la Unió Europea. El pacte era que Turquia havia de donar asil a tots els refugiats i evitar que creuessin el mar Egeu per arribar il·legalment a terres europees i Europa a canvi havia de pagar 6 mil milions d'euros, facilitar el visat als turcs que visitessin el continent i iniciar el procés d'entrada de Turquia a la UE. El 2021 el pacte es va rebaixar als 3,5 mil milions i el president turc Erdogan va avisar: "Turquia no té el deure, la responsabilitat o l'obligació de ser el magatzem de refugiats d'Europa"³⁵.

Líban

1.033.000 sirians s'han refugiat al Líban durant i després de la guerra civil. El país del centre de l'Orient Mitjà és el que té més refugiats per càpita del món. Només els refugiats sirians ja representen el 20% de la població i els refugiats palestins més d'un 10%. L'arribada de tants milers de persones ha fet empitjorar la greu crisi econòmica i política del país que en els últims anys ha augmentat amb la Covid i l'explosió del port de Beirut, el 4 d'agost del 2020.

³⁵ "Erdogan: 'Turquía No Será El Almacén De Refugiados De Europa.'" *Atalayar*, atalayar.com/content/erdogan-turquia-no-sera-el-almacen-de-refugiados-de-europa."

Tanmateix, Hezbolà i el Moviment Patriòtic Lliure, patits simpatitzants d'Al-Assad, no consideren que hi hagi una crisi de refugiats. El Líban no és signatari de la convenció de Ginebra i, per tant, no té l'obligació de donar asil ni refugi. Per aquest motiu, no s'han establert mai camps de refugiats formals sinó que s'han creat espontàniament per diferents ciutats i pobles del país com el campament de la Vall de la Bekaa o el del Tal Hayat. En conseqüència, gran part de la població ha viscut en llocs construïts per materials que no aïllen ni del fred ni de les fortes pluges tan freqüents a la zona. Tot i això, han hagut de pagar verdaderes fortunes per poder-hi viure. A més a més, tampoc estan assegurades les necessitats bàsiques o la seguretat dels que hi viuen. Les dones, per exemple, no volen anar al lavabo soles per por a les violacions.

Segons l'avaluació de Vulnerabilitat de Persones Sirianes al Líban de 2021, el 90% de les famílies sirianes pateixen una situació de pobresa extrema i el 60% malviu en allotjaments perillosos. No és estrany, doncs, veure a refugiats pels parcs públics o tombats pels carrers. Actualment, el 73% d'ells viu en cases residencials en estat demencial i la resta en camps de refugiats, principalment a la zona de Bekaa i Akkar, els quals no compleixen les condicions humanitàries mínimes.

A més a més, els refugiats sirians tenen a la majoria de la població en contra, ja que des de la seva arribada els preus de l'habitatge i l'alimentació, entre d'altres, ha augmentat. En resposta, el govern ha endurit les restriccions, ha imposat un toc de queda per tots ells i els ha dificultat la supervivència. Això, doncs, només ha fet enfrontar més a la població local amb els sirians arribant a provocar un incendi en un camp de refugiats de localitat libanesa de Miniyeh després d'una forta discussió entre els dos bàndols. Aquestes situacions han provocat que el 79% dels nous arribats no se sentin segurs al Líban. Com diu la Maliqan, una noia kurda de catorze anys en el llibre *Síria el país de las almas rotas*: “ No sóc feliç aquí perquè ens tracten com escombraries”³⁶. Tanmateix, com afirmen molts testimonis pocs són els que es plantegen tornar a la seva pàtria. Per ells, Síria és un país en conflicte, insegur, repressiu i sense oportunitats.

Jordània

El tercer país amb més refugiats de l'Orient Mitjà és Jordània. Aquest abril del 2022, l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Refugiats (ACNUR), ho numerava amb 674.458 sirians. Així doncs, davant aquest èxode massiu els serveis sanitaris i d'educació s'han vist totalment col·lapsats. A més a més, des de l'arribada dels primers refugiats el 2012 els preus dels habitatges no ha fet més que augmentar igual que el malestar de la població local.

---

³⁶ ESPINOSA i G.PRIETO, p.277

Actualment, el 65% dels refugiats sirians viuen en grans urbs en condicions pèssimes i amb dificultat de pagar el lloguer. Um Nawwaf, una refugiada siriana que va arribar a Jordània el 2012 explicava entre llàgrimes: “El meu fill Nawwaf va haver de deixar l’escola per buscar una feina per ajudar-me amb les despeses. Se’m parteix el cor cada cop que marxa a treballar. Només té tretze anys.”³⁷ Paral·lelament, la resta de refugiats viuen en els 5 camps que hi ha a l’estat, 3 d’aquests oficials. En aquests camps, però la llibertat de mobilitat està molt limitada, ja que a la sortida hi ha militars jordans armats que impossibiliten el pas.

El camp més destacat és el Zaatari el qual ha arribat a allotjar a més de 150.000 refugiats sirians. Avui en dia, hi viuen 80.000 persones i ja és la quarta “ciutat” més gran del país. La vida a Zaateri no és fàcil, però de mica en mica, s’ha convertit en un gran poble. Per una banda, alguns sirians comencen a muntar petits negocis com perruqueries o sabateries, però per altra banda, les diferències socials es comencen a fer evidents i la inseguretat als camps també. Les violacions són constants i per por que pugui passar el mateix a les seves filles moltes famílies casen les nenes, extremadament petites, amb homes jordans o d’estats del Golf Pèrsic per “prevenir” les violacions i també per mantenir-les. Tornant a l’aspecte del camp, el 2013 es van canviar les tendes de campanya per allotjaments prefabricats. Ara bé, això no vol dir que siguin les condicions adequades per viure amb dignitat.

El govern jordà en veure la dificultat de donar refugi a tants milers de sirians i del rebuig per part de la població autòctona, va endurir les restriccions frontereres fins a arribar al 2016 a tancar la frontera permanentment. Reproduint les paraules del primer ministre Hini al-Mulki en aquell moment: “El país no pot tolerar la càrrega de més refugiats”³⁸.

Altres destinacions

Iraq i Egipte han set les dues altres destinacions més recorregudes. 240.000 persones s’han exiliat a Iraq, un país també afectat per greus conflictes interns. No obstant a això, dels refugiats sirians un 40% són kurds la qual cosa ha fet que tinguin una millor integració al país tenint en compte la immensa població kurda que hi ha a la nació (Kurdistan iraquí). Com ha estat esmentat abans, la implicació d’Iraq en múltiples enfrontaments ha provocat que l’acompanyament per part del govern als refugiats hagi estat bastant mediocre. Des de l’inici de l’èxode s’han aixecat 9 camps dins el territori iraquí dins els quals els problemes d’higiene, alimentació, aigua potable, inseguretat o risc

³⁷ Paraules de Um Nawaf reproduïdes a Comité Internacional de la Cruz Roja. “Refugiados Sirios En Jordania: Miedo, Angustia y Esperanza En La Vida Cotidiana.” *Comité Internacional De La Cruz Roja*, 7 July 2016, www.icrc.org/es/document/refugiados-sirios-en-jordania-miedo-angustia-y-esperanza-en-la-vida-cotidiana.

³⁸ Paraules del primer ministre reproduïdes a : Comité Internacional de la Cruz Roja. “Refugiados Sirios En Jordania: Miedo, Angustia y Esperanza En La Vida Cotidiana.” *Comité Internacional De La Cruz Roja*, 7 July 2016, www.icrc.org/es/document/refugiados-sirios-en-jordania-miedo-angustia-y-esperanza-en-la-vida-cotidiana.

d'infecció han estat evidents. Els camps més nombrosos són el de Domiz i el de Darashakran. En aquest últim hi va estar en Joan Torres , un periodista i “blogger”, que en el seu blog anomenat *Against the compass* explicava: “Había niños por todas partes. Lo más sorprendente pero, era la gran cantidad de hombres que vestían con traje. Me acorde que muchos refugiados eran personas con un nivel de estudios superior: abogados, ingenieros... y que por lo tanto cuando tuvieron que exiliarse a Irak, simplemente llenaron una maleta con toda su ropa, incluidos los trajes.”³⁹

Egipte ha donat refugi a 115.000 sirians durant aquests últims anys, ja que tot i no ser una de les opcions més populars no deixa de ser una via directa d'accés al mediterrani, un lloc sense barrera del llenguatge i una destinació més econòmica. Com explicava en Fadl, un refugiat sirià a Egipte, en una entrevista d'ACNUR: “Vam venir aquí no només perquè podíem entrar legalment, sinó perquè vam sentir que era molt més barat que altres llocs”⁴⁰.

La implicació per part del govern ha estat nul·la. No hi ha camps de refugiats igual que tampoc hi ha ajudes ni facilitats per accedir a les necessitats bàsiques. En canvi, sí que hi ha hagut una gran generositat per una part de les famílies egípcies residents en els principals centres urbans del país, condicionant les seves llars per allotjar als refugiats, especialment mares amb nens petits.

Després del cop militar al país l'any 2013 es va produir, a causa del govern i dels mitjans de comunicació, una onada antisiriana immensa, acusant-los de donar suport als Germans Musulmans, cosa que era totalment falsa. Un exiliat en una entrevista al diari *El País* el 2016 explicava: “El propietari em va fer fora de l'apartament només per la meua nacionalitat”⁴¹. De mica en mica, la situació s'ha anat tranquil·litzant a Egipte i per aquesta raó, sumat a la difícil situació al seu país d'origen, estan contents d'estar a Egipte, tal com afirmen diversos testimonis i articles.

EUROPA

La situació a Síria era insostenible, però la manca de futur en els camps de refugiats dels països veïns i el tancament de les fronteres en aquests, va fer que molts sirians decidissin partir a Europa. El 2015 ja hi havia 1.120.000 sol·licituds d'asil. A partir de llavors, comença a Europa, una gran crisi migratòria. Tanmateix, han estat els refugiats els que han patit les pitjors conseqüències. Perquè com

---

³⁹ Torres, Joan. “Visitando Un Campo De Refugiados Sirio En Irak.” *Against the Compass*, 6 Sept. 2022, againstthecompass.com/es/campo-de-refugiados-sirio-iraq/.

⁴⁰ Testimoni de Fadl, refugiat sirià a Egipte, reproduït en un article de: Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados. “ACNUR Accede a Refugiados Sirios En Egipto.” *UNHCR*, UNHCR, The UN Refugee Agency, www.acnur.org/noticias/noticia/2013/6/5b081cc3b/acnur-accede-a-refugiados-sirios-en-egipto.html.

⁴¹ Testimoni d'un exiliat sirià a egipte reproduït en l'article: Mahfouz, Ricard Gonzalez / Heba. “Egipto, Refugio Limitado Para El Exilio Sirio.” *El País*, 14 Sept. 2016, elpais.com/internacional/2016/08/13/actualidad/1471085681_148927.html.

va dir Marianne Gasser, directora de la delegació del Comitè Internacional de la Creu Roja (CICR) a Damasc: "Ningú en el seu sa judici tria arriscar la seva vida embarcant-se cap al desconegut en un viatge plegat de perills"⁴².

Amb l'arribada en massa dels refugiats a costes europees s'inicia una gran crisi d'incapacitat per gestionar tants milers de refugiats. Així doncs, el Consell Europeu es planteja reubicar 40.000 sirans entre els estats membres. No obstant a això, la majoria de països es neguen a acceptar la quantitat assignada, Espanya inclosa, i s'acaba pactant la xifra de 32.256 refugiats. Cal recordar però, que les sol·licituds d'asil sobrepassaven el milió. El 2 de setembre una imatge dóna la volta el món. L'Aylan Al-Kurdi, un nen sirià de tan sols tres anys, apareix mort a la sorra d'una platja turca. En aquell punt i amb gran part de la societat demanant explicacions Angela Merkel, cancellera d'Alemanya i un dels membres més poderosos de la Unió Europea en aquells temps, promet acollir a més de 800.000 refugiats durant el 2015 al seu país. Al cap de res, incompleix la seva paraula i es restableixen els controls fronterers. A mitjans de setembre s'intenta dur a terme el Pla Juncker⁴³ amb el qual es volen reubicar 160.000 refugiats, però els països de l'est s'hi oposen completament. Els carrers de les grans ciutats europees s'omplen amb milers i milers de manifestants demanant justícia per tots aquells que arriben. En són exemples les mobilitzacions amb lemes com "volem acollir" a Barcelona o "Milano senza muri" pels carrers de Milà.

Els refugiats no deixen d'arribar amb unes condicions infrahumanes, després d'haver viscut les perillositats de la travessia. La Sana, una noia siriana, relatava a la periodista Pilar Cebrián, del diari *El Confidencial*, el seu trajecte per arribar a Lesbos (Grècia): "Creiem que moriríem. Les onades eren molt grans i l'aigua no parava d'entrar a la barca. Hi anàvem tanta gent que vaig deixar de sentir les cames"⁴⁴. I com la Sana tants milers de persones que paguen verdaderes fortunes a màfies per intentar arribar a territori europeu. I no tots ho aconsegueixen. De fet, es calcula segons un estudi d'ACNUR el 2018, que de mitjana 1 de cada 7 persones moria al mar. La Unió Europea, però gira la cara i pacta el març del 2016 un acord amb Turquia. En aquell moment s'acorda que a canvi de 6 mil milions d'euros, que en van acabar sent 3, de facilitats pels visats als turistes turcs i una possible entrada a la UE, Turquia s'encarregaria d'impedir la sortida de refugiats per mar i terra cap a territori

---

⁴²Testimoni de Marianne Gasser reproduït en l'article de: Crisis De Los Refugiados Sirios." *Comité Internacional De La Cruz Roja*, 9 Aug. 2022, www.icrc.org/es/donde-trabajamos/medio-oriente/siria/refugiados#:~:text=Entre los principales destinos de,acceso a los servicios básicos.

⁴³Ampli paquet de propostes plantejades per la Comissió Europea amb l'objectiu d'ajudar a respondre a la crisi dels refugiats que afecta els Estats membres de la UE i països veïns i abordar les raons profundes perquè les persones busquin refugi a Europa.

⁴⁴ Testimoni de la Sana, una refugiada siriana reproduït en l'article: Cebrián, Pilar. "Día Uno: Una Familia En El Punto Cero." *Elconfidencial.com*, *El Confidencial*, 6 Sept. 2015, blogs.elconfidencial.com/mundo/en-ruta-con-los-refugiados-sirios/2015-09-06/refugiados-sirios-grecia-turquia_1006946/.

europèu. Tanmateix, tot i els ardits dels poderosos europeus per desfer-se dels refugiats sirians, aquests continuen arribant. Itàlia i Grècia són el principal destí.

Llombardia, Lazio, Campània i sobretot Sicília són les regions italianes que més refugiats reben. Ara bé, no es pot parlar de la crisi migratòria sense anomenar el nom de l'illa de Lampedusa, ja que sempre ha estat un dels punts més intentats d'arribar però també dels més tràgics. 3 grans successos marcaran l'illa segons dades d'ACNUR. El primer d'aquests a l'octubre de 2013 quan es troben 111 cossos sense vida dins d'una barca. L'octubre del 2014 desapareixen 300 persones després d'un naufragi prop de l'illa i per últim, l'abril del 2015 moren 600 persones a 180 quilòmetres de la península Itàlica. El govern italià, però, sembla no comprendre la situació adoptant unes mesures hipòcrites: enviar vaixells de guerra per patrullar la costa de Líbia, interceptar refugiats a la mar i enviar-los de tornada al país libanès, el qual destaca per cometre greus abusos contra els drets humans com tortures, extorsions, violacions o fins i tot assassinats. Paral·lelament, sorgeixen associacions com Open Arms que intenten capgirar la situació. Aquesta ONG creada a Catalunya, en veure la tràgica situació, decideix intervenir rescatant amb els seus vaixells als immigrants que arriben amb les seves barques. L'agost del 2019, quan l'ONG té la intenció de desembarcar a Lampedusa, la seva petició és denegada, fins al cap de 20 dies.

A Grècia, amb 74.000 refugiats el 2019, la situació és encara més crítica. A l'illa de Lesbos en camps com el de Moria, que al cap d'un temps pateix un greu incendi que el destrueix, es viu sense dignitat. No hi ha seguretat ni res per protegir-se del fred. Tampoc tenen lavabos ni dutxes en condicions adequades. A mesura que passa el temps la situació no millora. Miriam Ali, refugiada a l'illa de Samos explicava en un article del diari *L'Ara* la falta d'higiene als camps: "No em separo mai d'ella, però em vaig adormir. La nena va cridar i vaig veure com una rata saltava i sortia per un forat de la tenda. No demanem res, només un lloc segur pels nostres fills"⁴⁵.

Durant aquests últims anys, Europa ha donat 130 milions d'euros per construir camps de contenció⁴⁶ en diverses illes gregues. El primer d'aquests ha estat a l'illa de Samos i només veient les imatges s'observa com els refugiats estan marcats amb braçalets, envoltats de tanques d'alumini i sense possibilitat de sortir a la nit. La situació recorda als terribles camps del segle passat on milers de republicans van viure. Diversos refugiats que viuen al camp de contenció ho confirmaven en una

---

⁴⁵ Testimoni de Miriam Ali, refugiada a l'illa de Samos, reproduït en l'article: "La Jungla De Samos, Una Favela De Parias Del Mundo Peor Que Moria." *Ara.cat*, interactius.ara.cat/es/reportajes/sobre-el-terreno/campos-refugiados-samos-europa/jungla-samos.

⁴⁶ Camps patrocinats per la UE on es contenen els refugiats que arriben, majoritàriament a Grècia. Destaquen per estar envoltats de valles i filats i, per tant, per la manca de llibertat.

entrevista publicada al diari *l'Ara* Ahmad Ibrahim deia: “Això és una presó. Vam venir buscant llibertat i ara ens volen tancar”⁴⁷ o Abdul Hussain: “Potser és millor estar a casa nostra patint la guerra que quedant-nos per sempre en aquest lloc”⁴⁸.

Avui en dia, a finals del 2022 el ressò dels mitjans de comunicació també ha disminuït per no dir que ha desaparegut. Ja ningú parla de la situació de tants milers de refugiats que estan vivint veritables inferns a Europa i a les seves portes.

5. ANÀLISI COMPARATIVA DELS DOS EXILIS

5.1 La vida a l'exili a través dels testimonis

Al llarg de la història s'han fet nombrosos documentals, llibres, pel·lícules i articles, entre d'altres, sobre els dos exilis que es comparen. S'ha intentat arribar a la població explicant el que passava, el perquè de tot i les conseqüències a curt i llarg termini. No obstant això, la manera més realista de contar els successos, és a través de la veu dels testimonis. La veu d'aquells que ho han viscut en la seva pròpia pell, dels que ho han escoltat des de petits a casa o dels que, sent voluntaris, ho han pogut veure amb els seus ulls. Per aquesta raó, s'ha realitzat aquesta part de la comparativa únicament a partir de les 18 entrevistes que s'han dut a terme, dins de les quals es troben testimonis de l'Exili Republicà com Josep Toruella, familiars d'aquests com Maria Maneja, Carme García, Clàudia Montiel i Pilar Salvador; exiliats sirians com Mouaz, Riham o un altre refugiat anònim, voluntaris d'Open Arms, Brigada Vallesana o EKO Project, que han estat en camps com el d'Idomeni (frontera entre Grècia i Macedònia) o el de Vasilika (Grècia) i polítics com Meritxell Serret, exiliada com a membre del govern de Puigdemont.

Ambdós casos, l'exili s'inicia quan ja no hi ha més opció en el país d'origen, ja sigui perquè s'ha lluitat en el bàndol contrari com va ser el cas del pare de Maria Maneja, un rodenc que va estar exiliat en els camps de concentració francesos de Le Barcarès i Rivesaltes, després de la Guerra Civil Espanyola: “Ell era de la UGT i estava molt posat amb els republicans. Va haver de marxar per aquesta raó”⁴⁹; per situacions personals com el cas de Mouaz, un exiliat sirià que durant 7 anys va viure a Turquia i que actualment viu a Catalunya: “ En un principio nosotros *hemos decidido* dejar nuestro país porque ha

---

⁴⁷ Testimoni sirià en un camp de contenció grec, reproduït en l'article: “Un Campo De ‘Contención’ De Refugiados En La Europa Del Siglo XXI.” *Ara.cat*, interactius.ara.cat/es/reportajes/sobre-el-terreno/campos-refugiados-samos-europa/contencion.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Entrevista completa a l'annex, p.22, juliol 2022

*muerto mi hermano mayor*⁵⁰ o perquè ja no s'hi podia viure, tal com explica Pilar Salvador, filla d'exiliats aragonesos: el seu pare va estar en diversos camps de concentració francesos i la seva mare empresonada a la presó de Figueres, la Model de Barcelona i a la presó de Terol: "Era más republicano que otra cosa, puesta a que las condiciones de vida en España eran terribles. Solo podían decidir y comer los ricos, porque los pobres, sobre todo en Aragón (yo te hablo de Aragón porque es lo que yo sé) no tenían nada. Como me decían: "no teníamos donde quedarnos muertos"⁵¹ o la Riham, una exiliada siriana de 19 anys que el 2019 va arribar a Grècia i que acutalment es troba a Alemanya: "I left my country in 2019 because of war, suffering and hard living. There was kidnapping, hunger and fear of death"⁵².

La manera en la qual es marxa a l'exili no és igual per a tothom. Tot i haver-hi una diferència de 75 anys entre tots dos exilis, el nivell socioeconòmic, els contactes, les possibilitats i els recursos de cada una de les famílies continua tenint molt a veure.

Alguns testimonis que van haver de marxar del país a peu o per carretera, subratllen la duresa del trajecte. A.M.A, que va viure a Síria fins al 2014 i va marxar en veure la perillositat a la seva àrea, expressa: "The road was very difficult and full of dangers"⁵³. Així doncs, alguns d'aquests perills dels quals parla podrien, perfectament, ser molt semblants als que va viure la mare de la Claudia Montiel, exiliada a França conjuntament amb diversos nens i posteriorment tenint la seva filla Claudia a Maternitat d'Elna: "Finalment, van passar per Portbou i van travessar una ribera que gairebé els hi va costar la vida, perquè els franquistes hi van deixar anar una bomba"⁵⁴.

L'habitatge

A diferència de la majoria dels refugiats sirians que en arribar els nous destins van començar a viure en diferents ciutats dels països d'acollida, la major part dels exiliats republicans es van establir en camps de concentració. No obstant a això, també hi va haver i hi ha moltes persones sirianes que vivien o viuen en camps molt semblants als del segle passat.

La M.L.G, una voluntària catalana que el 2016 va estar a Grècia, concretament en el pas fronterer d'Idomeni, quan aquest es va tancar, explica: "Les condicions de vida són penoses. Tothom dormia precàriament, ja fos en tenda grossa d'organitzacions (on cabien com 50 persones amb lliteres), com

⁵⁰ Entrevista completa a l'annex, p.36, setembre 2022

⁵¹ Entrevista completa a l'annex, p.26, juliol 2022

⁵² Traducció al català: "Vaig deixar el meu país el 2019, a causa de la guerra, el patiment i la duresa de la vida. Hi havia segrestos, fam i por a la mort". Entrevista completa a l'annex p. 31, setembre 2022

⁵³ Traducció al català: "La carretera era molt difícil i plena de perills". Entrevista completa a l'annex, p. 33, setembre 2022

⁵⁴ Entrevista completa a l'annex, p. 19, juliol 2022

en una tenda petita tipus de càmping, o dins d'edificis o trens. Aprofitaven les maleïdes mantes grises d'ACNUR perquè el terra estigués menys dur"⁵⁵. Unes paraules molt similars a les de Claudia Montiel: "Molts d'ells dormien a la sorra. A les nits cantaven"⁵⁶ o de Pilar Salvador: "Dormían en los barracones que ellos mismos construyeron. Aun así, los primeros meses durmieron en la arena y hay que pensar que era el mes de febrero"⁵⁷. Així doncs, la situació no ha canviat i les condicions tal com explica J.B.M, que també va ser voluntària a l'estiu del 2016 a Vasilika (Grècia), continuen sent indignes: "Tot i no ser dels pitjors camps, les condicions de vida són deplorables. En el cas de Visilika es tractava d'una antiga granja industrial abandonada on només quedava l'estructura de les parets i el sostre de diverses naus, dins les quals s'havien instal·lat tendes de campanya en fila formant passadissos en elles. Els lavabos químics i les dutxes eren a l'exterior, amb el que això suposa per el que fa a temperatures, tant a l'hivern com a l'estiu. Hi havia zero privacitats i zero instal·lacions per cuinar, per exemple"⁵⁸.

L'alimentació

L'alimentació ha estat i és un dels punts més crítics de la vida com a exiliat. En el camp d'Argelès, Pilar Salvador explica: "No tenían de qué comer. Explicaba mi padre que venía un camión y les tiraban bolas de pan. Había pocas y todos los que estaban allí se pegaban para conseguirlas. También iban camiones enteros de apio. Aun así, mi padre nunca pudo comerlos, ya que llegaban caldeados del calor. Pasaron mucha mucha hambre. No había suficiente comida para la gente que había"⁵⁹. A.M.A, fa veure que la situació tot i els 75 anys de diferència, és la mateixa: "The food was not enough. I lost a lot of weight"⁶⁰. La pèrdua de pes, amb aquestes dures condicions és i era molt habitual entre els refugiats. Mouaz, un altre testimoni, ho confirma: "Estaba muy gordo y entonces *he perdido* mucho peso. *He perdido* casi 35 kilos. Yo pesaba casi ochenta kilos y después de siete, nueve meses *he perdido* casi 35. Eso viviendo en Turquía. Comida no hay"⁶¹.

A més a més, si hi havia o hi ha menjar, en cap cas era o és equilibrat. Això, doncs, fa que totes aquelles persones tinguin molt més risc a patir qualsevol mena de malaltia o virus. "El menjar el donava ACNUR o les organitzacions oficials que treballaven al camp. Cada dia era el mateix, gens equilibrat ni discriminava per edat, patologia o salut. Manca absoluta de menjar fresc, fruita i

⁵⁵ Entrevista completa a l'annex, p. 45, juliol 2022

⁵⁶ Entrevista completa a l'annex, p. 20, juliol 2022

⁵⁷ Entrevista completa a l'annex, p. 26, juliol 2022

⁵⁸ Entrevista completa a l'annex, p. 52, juliol 2022

⁵⁹ Entrevista completa a l'annex, p. 28/29, juliol 2022

⁶⁰ Traducció al català: "No hi hi havia prou menjar. Vaig perdre molt pes". Entrevista completa a l'annex, p. 36, setembre 2022

⁶¹ Entrevista completa a l'annex, p. 38, setembre 2022

verdura”⁶². Així ho definia J.M.B o A.M.M, que va marxar el 2016 a ajudar en diversos camps de refugiats, començant per camps provisionals a la frontera de Grècia i Macedònia i acabant a Atenes per ajudar a reubicar les famílies en diferents països europeus: “l’alimentació era a base de “tuppers” de menjar industrial i “bolleria”, per tant, en l’àmbit nutricional, també nul”⁶³.

Assistència mèdica

“No hi havia metges ni cap mena d’ajuda. Se’n moria molta de gent”⁶⁴ expressa Maria Maneja, amb la veu tallada. Pilar Salvador, també deixa el mateix testimoni: “Se decía que había un cordón sanitario, pero mi padre siempre me ha dicho que no había casi nadie. Muchos morían de hambre y de frío, ya que fue uno de los inviernos más duros. Mi padre decía: “yo no sé quién me ha protegido porque no sé cómo estoy vivo””⁶⁵.

Tres anys després de la finalització de la Segona Guerra Mundial, es va escriure la Declaració Universal dels Drets Humans, en la qual s’afirma: “Tota persona té dret a un nivell de vida adequat que li asseguri, així com a la seva família, la salut i el benestar, i en especial l’alimentació, el vestit, l’habitatge, l’assistència sanitària i els serveis socials necessaris”. Així doncs, podria semblar que a partir de llavors mai més tornaria a succeir una situació semblant. Tanmateix, els anys següents i fins avui dia, l’assistència sanitària ha estat i és gairebé invisible en els camps o ciutats “d’acollida”.

Mouaz, explica: “Como no teníamos papeles, no teníamos nada, tampoco teníamos derecho de *coger* médicos, de tener... *como decir*... asistencia médica, ni *coger* medicamentos gratuitamente. Teníamos que pagar dinero cada vez que nos pasaba algo. Me *ha pasado* muchas enfermedades de piel. ¿Vale? Porque había mucha suciedad en los campos. Entonces, tuve que pagar mucho dinero por los medicamentos y los doctores”⁶⁶. A.M.M, també va viure en primera persona la precarietat de l’assistència mèdica: “Passaven consulta de tant en tant o venien ONGs, però ni molt menys es cobrien les necessitats. Nosaltres vam haver de transportar gent a l’hospital per fer transfusions de sang per infants que si no podien perdre la vida, vam traslladar embarassades d’urgència i fins i tot una va tenir el nadó dins del cotxe”⁶⁷.

Higiene

---

⁶² Entrevista completa a l’annex, p. 55, juliol 2022

⁶³ Entrevista completa a l’annex, p. 71, setembre 2022

⁶⁴ Entrevista completa a l’annex, p. 24, juliol 2022

⁶⁵ Entrevista completa a l’annex, p. 31, juliol 2022

⁶⁶ Entrevista completa a l’annex, p. 39, setembre 2022

⁶⁷ Entrevista completa a l’annex, p. 72, setembre 2022

Tenint en compte les condicions en les quals estaven i estan els camps, no és estrany pensar com deuen o devien ser les mesures higièniques. J.B.M, que va ser voluntària en un camp de Grècia explica: “Les mesures higièniques eren lamentables, per les condicions de les instal·lacions i pel tipus de lavabo i dutxes esmentat abans, especialment problemàtic per a les dones, amb zero intimitat”⁶⁸. El seu company X.O.M, que va ser brigadista en diversos camps grecs però especialment a EKO Camp durant la greu crisi de refugiats l’any 2016, ho reafirma: “sense les condicions higièniques bàsiques, amb insectes per tot arreu, tot i que la gent del camp intentava mantenir-ho en les millors condicions possibles”⁶⁹. M.L.G, afegeix: “A Idomeni (camp) hi havia un racó on s’acumulava aigua i sovint comentàvem que provenia dels lavabos portables”⁷⁰. De la mateixa manera, a les instal·lacions per la higiene personal, sobretot lavabos i dutxes, Pilar Salvador, fa veure que la situació en els camps del segle passat encara era més crítica: “No tenían agua, hombres y mujeres todo mezclado, se tenían que lavar en el mar e ir a hacer sus menesteres en el agua”⁷¹.

En últim lloc, tot i que ara sembla que ningú se’n recorda de la pandèmia, la Covid va sacsejar el món sencer. La societat estava tancada a casa, escoltant les mesures higièniques i sanitàries que recomanaven o imposaven els respectius governs, per així, evitar un major nombre de contagis. Mentrestant, els refugiats sirians, i d’altres països continuaven tenint unes condicions inacceptables que feien molt més difícil la frenada del virus. F.D.T, un voluntari que va estar al Kurdistan i que va visitar alguns camps com a periodista, ho confirma: “Les mesures higièniques són molt justes. Especialment amb l’arribada de la Covid”⁷².

Condicions de vida i seguretat

Amb la lectura dels apartats anteriors, es pot sobreentendre quines eren i són les condicions de vida en un camp de refugiats. Tanmateix, la situació pels carrers de les ciutats o per les escoles del nou destí també eren i són similars. Mouaz, que tant va viure en un camp il·legal de refugiats com també va anar a l’escola a Istanbul, relata: “Yo cuando estaba en Turquía no tenía amigos. En clase había 80 alumnos que entre ellos eran amigos, pero yo no tenía ni un amigo. Yo vivía solo y cuando pasaba algo me venían a mí a pegar. Allí en Turquía la policía son racistas, no te defienden. A mí me han pegado, me han robado... Me paran gente por la calle y me pegan y me cogen el dinero porque soy de Siria”⁷³.

⁶⁸ Entrevista completa a l’annex, p. 55, juliol 2022

⁶⁹ Entrevista completa a l’annex, p. 62, setembre 2022.

⁷⁰ Entrevista completa a l’annex, p. 46 juliol 2022.

⁷¹ Entrevista completa a l’annex, p. 28, juliol 2022

⁷² Entrevista completa a l’annex, p. 58, juliol 2022

⁷³ Entrevista completa a l’annex, p. 42, setembre 2022

Tornant a la vida els camps, la situació és idèntica a la dels exiliats republicans. Maria Maneja, expressa: "les condicions eren molt dolentes"⁷⁴. X.O.M, introdueix un altre aspecte del dia a dia al camp: la inseguretat, amb les següents paraules: "No, no era un lloc segur per viure, exposats al fred, a la calor i a les agressions de grups nazis de Grècia"⁷⁵. A part de les agressions per part de grups d'ideologies d'extrema dreta, també hi havia conflictes entre els refugiats, tal com conta L'O.P, un voluntari que va estar el 2016 al camp de Vasilika,: "No és un lloc segur. Algun dia hi havia baralles entre refugiats i ningú t'assegurava la integritat física"⁷⁶. D.O.M, un voluntari que ha estat a Vasilika amb el projecte EKO, a Sèrbia amb el projecte No name kitchen i a Polònia com a observador de la crisi d'Ucraïna, hi afegeix: "A Grècia i a Sèrbia no hi ha seguretat material. Hi ha enfrontaments, assassinats, abusos sexuals..."⁷⁷.

Les agressions sexuals, especialment cap a les dones, eren i són freqüents en els camps. És per això que, tal com relata M.L.G : "moltes dones se sentien insegures per anar al bany i no hi anaven en tota la nit. O hi anaven en grup, o esperaven que un home les acompanyés o s'aguantaven durant hores o feines les seves necessitats dins de la tenda, en ampolles o bosses"⁷⁸. La situació en els camps republicans era molt semblant, però la por era a causa dels guàrdies senegalesos que envoltaven els camps. Com diu Pilar Salvador: "Eran muy salvajes y tenían grandes espadas"⁷⁹.

Comunicació amb els familiars

Si de normal ja és difícil comunicar-se a l'estranger, fer-ho sent exiliat encara ho és més. En el cas dels exiliats republicans cal tenir en compte que era a mitjan segle XX, el telèfon mòbil no existia i el correu podia tardar molt a arribar als destinataris, en el cas que arribés. La situació dels refugiats sirians, per molt que sigui gairebé un segle més tard, era i és molt similar. No tothom té telèfons personals i també pot ser que els familiars visquin a milers de quilòmetres i que les cartes no arribin mai.

El cosí de la mare de Carme García va exiliar-se a l'URSS, ja que era un dels comissaris més importants de la batalla de l'Ebre i de Terol, i com ella comenta: "Jo diria que mai van tenir notícies d'ells. Va quedar tot tallat"⁸⁰. Josep Torruella, que amb 6 anys va exiliar-se l'Argentina, també ho

⁷⁴ Entrevista completa a l'annex, p. 23, juliol 2022.

⁷⁵ Entrevista completa a l'annex, p. 64, setembre 2022

⁷⁶ Entrevista completa a l'annex, p. 68, setembre 2022

⁷⁷ Entrevista completa a l'annex, p. 49, juliol 2022

⁷⁸ Entrevista completa a l'annex, p. 47, juliol 2022

⁷⁹ Entrevista completa a l'annex. p. 28, juliol 2022

⁸⁰ Entrevista completa a l'annex, p. 16, juliol 2022

confirma: “Estava tot censurat. Encara no sé com ens va arribar el telegrama explicant de la mort del president Companys. Crec que el van enviar des d’Andorra”⁸¹.

A més a més, també cal tenir en consideració que tant el govern o règim d’Al-Assad com el de Franco van fer gairebé impossible la comunicació i si n’hi havia, la majoria de vegades, era revisada per ells. A.M.A, diu: “ When I left my country I could not communicate with my family for several days. They were unable to talk about everything because the lines of communication were monitored by the Syrian regime”⁸². Una història molt semblant a la que explica Pilar Salvador: “No teníamos noticias de él. Mi padre tenía un amigo que trataba de hacerles pasar algunas noticias, pero en España, en el pueblo, la Guardia Civil cogía los correos. Cuando había la casualidad de que el cartero les daba las cartas, la Guardia Civil le decía a mi hermana: “¿Cristobalina, que has tenido carta de tu padre? Dinos dónde está y dile que vuelva que no le pasará nada”. Ella no les dijo nunca nada. Así que mi madre pasaba meses enteros sin tener noticias de mi padre”⁸³.

Ajudes i suports

“No els va ajudar ningú. Es van haver d’espavilar ells. El govern franquista encara va ajudar menys”⁸⁴. Amb aquestes paraules, Maria Maneja, explica quina va ser l’ajuda rebuda per tots aquells exiliats republicans que estaven establerts, en aquest cas particular i majoritàriament, en els camps de concentració francesos. Així doncs, com que l’ajuda era nul·la per part dels governs, francès i espanyol, van ser voluntaris i habitants de pobles del costat els qui verdaderament van ajudar tal com relata Claudia Montiel: “a l’estació de Perpinyà on es van trobar amb comunistes que els hi van donar menjar i tot el que van necessitar”⁸⁵.

El mateix ha passat i continua passant en el cas sirianès. A.M.M comenta: “les ONG com més petites més potents, com més grans més inútils i més recursos gasten sense prestar una ajuda real”⁸⁶. X.O.M, afegeix: L’única ONG que va donar la cara va ser MSF, ni Creu Roja ni ACNUR, cap ni una excepte MSF⁸⁷ i, evidentment, el gran nombre de voluntariat autònom que vam trobar-nos i que s’autoorganitzava per intentar cobrir les necessitats. D’altra banda, a molts llocs locals que vam anar per comprar material, per menjar... al saber que érem voluntaris ens feien descomptes o ens

⁸¹ Entrevista completa a l’annex, p. 13 juliol 2022

⁸² Traducció al català: “Quan vaig deixar el meu país no em vaig poder comunicar amb la meua família durant dies. Ells no podien parlar de res perquè les línies de comunicació estaven supervisades pel règim sirianès”. Entrevista completa a l’annex, p. 35, setembre 2022

⁸³ Entrevista completa a l’annex, p. 27, juliol 2022

⁸⁴ Entrevista completa a l’annex, p. 24, juliol 2022

⁸⁵ Entrevista completa a l’annex, p. 19, juliol 2022

⁸⁶ Entrevista completa a l’annex, p. 72, setembre 2022

⁸⁷ Metges Sense Fronteres

regalaven coses, per tant, dins de la mateixa societat grega hi havia un sector que també donava suport als refugiats i a la gent que ajudava als refugiats”⁸⁸.

Cal també remarcar una de les figures més importants de l'èxode republicà, tal com diu Pilar Salvador: “Considero que la única salvación para las mujeres que estaban en cinta, fue que había una enfermera suiza que les recogía y hacía posible que sus hijos nacieran en la Maternidad d'Elna”⁸⁹. Una d'aquelles nenes que va néixer allà va ser Claudia Montiel. Ella mateixa explica: “la meva mare com que era refugiada va escriure una carta a l'Elisabeth Eidenbenz i ella la va contestar i li va dir que la podia rebre a la Maternitat d'Elna sense cap problema. Jo vaig néixer allà el desembre del 1941, però la nostra estança va durar més temps. La meva mare va ser allà des d'uns mesos abans de donar a llum i juntes hi vam viure durant dos anys. Vaig aprendre a caminar i a parlar allà. L'únic record que tinc de la Maternitat és que em deien: “Claudia come, Claudia come” (clàudia vine). Avui en dia, si vas a visitar la Maternitat d'Elna hi veuràs un cartell amb les dates de naixement de tots els nens que van néixer allà. Si busques el desembre del 1941 trobaràs el meu nom”⁹⁰.

Per últim, és essencial remarcar que les decisions preses pels països d'origen, pels d'acollida i per Europa durant tants anys, ha fet sorgir uns determinats sentiments a una bona part de la població. Pilar Salvador expressa: “Para mí, es muy difícil de entender que un país como la Francia, que siempre ha defendido la libertad y los derechos humanos, viera con buenos ojos a un dictador como Franco, que se había sublevado y que al fin y al cabo no tenía ninguna legitimidad.”⁹¹ I M.B, que va ser voluntari a Grècia als camps de Polikastro, Tessalònica i Cherso, relata: “com a ciutadà europeu he demanat centenars de disculpes pel que han fet, fan i previsiblement faran en nom meu”⁹².

5.2 L'exili a través de la premsa escrita

L'edat contemporània ha estat marcada per la impremta i amb ella, l'expansió del coneixement. Llibres, revistes, fulletons i sobretot els diaris han facilitat que la societat es pugui informar de l'actualitat. Els diaris han immortalitzat tota classe de notícies, articles o fotografies. Tanmateix, en època de guerres la seva importància ha estat superior, ja que no tan sols s'ha convertit en un altaveu i un mitjà per fer arribar missatges a la població, sinó també en un element històric i una font d'estudi. Tot i això, cal tenir present que al llarg de la història i fins avui dia, les ideologies polítiques

---

⁸⁸ Entrevista completa a l'annex, p. 65, setembre 2022

⁸⁹ Entrevista completa a l'annex, p. 31, juliol 2022

⁹⁰ Entrevista completa a l'annex, p. 19-20, juliol 2022

⁹¹ Entrevista completa a l'annex, p. 30, juliol 2022

⁹² Entrevista completa a l'annex, p. 62, setembre 2022

han tingut molt a veure en la manera d'explicar el missatge. D'aquesta manera, pot ser que una mateixa notícia es pugui arribar a comunicar de manera totalment contrària, segons qui hi ha al darrere. La diputada Meritxell Serret, que va marxar a l'exili com gran part del govern català, comenta: "el rerefons ideològic sempre actua en els diferents entorns. Hi ha mitjans de comunicació que tenen una línia editorial o un perfil molt marcat i, per tant, això influeix en la manera en com expliquen i presenten les notícies, les causes i les situacions. Si vas a mirar, per exemple, casos com el de Correa (expresident de l'Equador) hi haurà mitjans que el presentaran com algú que no mereix tornar al seu país i n'hi haurà d'altres que defensaran que li estan vulnerant els drets i que haurien de donar-li garanties per tornar al seu país. Per tant, hi haurà sempre situacions diferents i amb relació als perfils ideològics. A partir d'aquí és qüestió que la ciutadania pugui ser conscient i tingui aquesta capacitat crítica per contrastar i per identificar aquests perfils ideològics d'uns i d'altres"⁹³.

A més a més, també cal sumar el tema de la globalització. Publicar una notícia en aquests moments no és el mateix que fer-ho fa 80 anys. El temps han canviat, les noves tecnologies arrassen, les notícies poden fer la volta el món en qüestió de segons i el públic és cada cop més ampli.

És per tots aquests motius que s'ha cregut necessari donar un espai significatiu a la premsa. Així doncs, a continuació es dona una visió dels exilis a través dels titulars per tornar a comprovar si veritablement existeix una similitud entre un i l'altre. Tanmateix, cal tenir present que els articles i portades que es comparen són només una representació de tota la col·lecció obtinguda al llarg del treball. La resta, es poden trobar als annexos. Abans de començar a comparar i intentar entendre el perquè dels titulars publicats pels diversos mitjans, és fonamental tenir clar que tots dos exilis s'inicien a partir d'una Guerra Civil i que des de llavors i fins més enllà del seu final, es generen una llarga llista de conseqüències. De totes, en destaquen la mortalitat i l'exili. Així doncs, és evident que aquestes situacions han aparegut en les primeres pàgines dels diaris i dels informatius. Tanmateix, la manera que han estat comunicades ha variat segons l'editorial i el periodista.

Per aquesta raó i amb l'objectiu de trobar una resposta més realista, en aquest apartat es comparen diaris i revistes de cada una de les èpoques i de diferent ideologia i nacionalitat. Per exemple, en el cas de l'exili republicà es mostren dos mitjans francesos de llarga trajectòria i diaris catalans i espanyols, com *La Vanguardia* o la *ABC*. Evidentment, però, hi ha diferències entre tots ells. No és el mateix comparar *Le Petit Parisien*, conegut per ser el diari conservador de la III República en el període d'entreguerres, amb *Le Populaire*, d'orientació socialista i amb el nét de Karl Marx com a

---

⁹³ Entrevista completa a l'annex, p. 7, juliol 2022.

primer director. Els titulars de *La Vanguardia* abans i després de la victòria dels feixistes, o l'edició de l'*ABC* en zones, com Andalusia, ocupades pels franquistes amb la de les zones del bàndol nacional (vegeu figura 85⁹⁴). Paral·lelament, la situació es repeteix amb l'Èxode Sirià. Les notícies i els titulars poden arribar a variar completament depenent de si l'explica un mitjà de dretes o un d'esquerreres o per si aquest és de la Unió Europea o és internacional.

El camí i la vida a l'exili

Milers i milers de refugiats/exiliats republicans i sirians van iniciar un llarg camí cap a l'exili a causa de la conflictiva situació que hi havia al seu país d'origen, pel desenllaç de la guerra o per la seva supervivència. En el cas de l'exili republicà, França va quedar desbordada. Tanmateix, les paraules utilitzades per descriure la situació ja van ser molt diferents entre els mitjans socialistes i els conservadors del país.

Figura 1. Invasió de Refugiats.
Marcel Régnier, 14/2/1939. Le Petit Parisien

Figura 2. El lamentable èxode de les víctimes del feixisme. 28/1/1939 Le Populaire

Des del diari *Le Petit Parisien* es va nomenar a l'èxode republicà com a: "L'invasion des réfugiés" (vegeu la figura 1), "Le drame Catalan" (vegeu figura 68⁹⁵) o "La tragédie Catalan" (vegeu figura 66⁹⁶). Així doncs, podia fer la sensació que no eren benvinguts al país o que creien que els hi estaven "envaint el territori". Mentrestant, l'altre diari francès que es compara, *Le Populaire*, el qual defensa una ideologia socialista, descrivia l'exili com (vegeu figura 2): "Le lamentable exode des victimes du fascisme, a la frontière franco-espagnole". D'aquesta manera, la comparació és clara. A més a més, tot i que la premsa ha canviat molt en les últimes dècades, hi ha titulars gairebé idèntics als de 80 anys enrere.

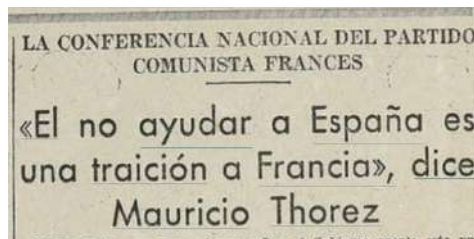
Figura 3. Explosió de refugiats. 19/8/2015. Ricardo Ginés/
La Vanguardia

⁹⁴ Figura 84, p. 85 de l'annex

⁹⁵ Figura 68, p.81 de l'annex

⁹⁶Figura 66, p.80 de l'annex

Un bon exemple pot ser un dels encapçalaments amb els quals es presentava el diari *La Vanguardia* el dinou d'agost del 2015 (vegeu la figura 3), ja que l'expressió: "Explosión de refugiados" per referir-se als refugiats sirians, pot fer recordar, a molts, el titular "l'invasión des refugies" (vegeu figura 1) del diari *Le Petit Parisien*.

Figura 4. Paraules de Mauricio Thorez en conferència nacional del partit Comunista Francès. 22/1/1939. El Sol de Madrid.

Tanmateix, durant l'èxode republicà també hi va haver diaris nacionals que van visibilitzar altres punts de vista tant del territori francès com d'Espanya. Un d'ells va ser el diari *El Sol de Madrid*, donant veu a comunistes amb missatges com (vegeu figura 4): "el no ayudar a España es una traición a Francia" o amb altres titulars, publicats en aquest mateix dia com (vegeu figura 82⁹⁷) "Ayudemos a Cataluña a luchar y vencer" o (vegeu figura 83⁹⁸) "la situación por que que atraviesa Cataluña impone una rápida movilización de todo el pueblo español. Tenemos que acudir, sin pérdida, de momento, en ayuda del pueblo hermano. ¿Que los catalanes sientan en estas horas difíciles el calor de la solidaridad efectiva de todo el pueblo de España!"

Malgrat això, articles com aquest es van acabar a partir, majoritàriament, de la caiguda de Barcelona, el 26 de gener del 1939. A partir de llavors, diaris que havien estat defensant la democràcia amb articles com el d'Antonio Porras a *La Vanguardia* (vegeu figura 5), reproduint el discurs patriòtic del president Companys, es converteixen en un altaveu del dictador.

⁹⁷ Figura 82, p. 85 de l'annex

⁹⁸ Figura 83, p. 85 de l'annex

Alocución del Presidente de la Generalidad
El amor a nuestra tierra nos funde en un destino y en un alma: ¡Cataluña!
 «Frente a nosotros, no hay nada catalán ni nada español»
 «La defensa de la República española nos une y enlaza con vínculos de una intensidad nimbada de gloria»

Figura 5. Article d'Antonio Porras, reproduint el discurs del President Companys. 23/1/1939. La Vanguardia.

Figura 6. Primer titular franquista, un dia després de la caiguda de Barcelona. 27/1/1939. La Vanguardia.

El diari *La Vanguardia* és un dels exemples més clars. Només mirant la seva capçalera es pot entendre perfectament la situació del país. Primerament, i fins dos mesos més tard de l'inici de la Guerra Civil Espanyola, es titulava *La Vanguardia*, Barcelona. A partir del 10 de setembre del 1936 es va passar a dir *La Vanguardia, diario al servicio de la democracia* i un dia després de la caiguda de la capital catalana, *La Vanguardia, diario al servicio de España y el Generalísimo Franco*. Aquell últim canvi es va consolidar amb ja un primer escrit a la portada (vegeu figura 6 i figura 78⁹⁹) que acabava amb un "*¡Viva España! ¡Arriba España! ¡Viva el Generalísimo Franco!*".

Tornant als exiliats, per molt que els "països d'acollida" i del mateix origen actuessin amb una política restrictiva i amb unes fronteres cada cop més tancades, el nombre de refugiats era cada vegada més gran. El 10 de juny del 2011, pocs mesos després d'haver-se iniciat la Guerra Civil a Síria, ja hi havia articles com el de Tomás Alcoverro al diari *La Vanguardia* explicant (vegeu figura 88¹⁰⁰): "El éxodo a Turquía de sirios que huyen de la represión se dispara". Quatre anys més tard, el mateix diari publicava (vegeu la figura 93¹⁰¹): "El éxodo ya supera el millón", referint-se a la quantitat de refugiats que havien aconseguit arribar, la gran majoria per mar, al continent Europeu. Tanmateix, també cal sumar els més de 3 milions que estaven, i que alguns continuen estant, exiliats en altres països d'orient.

Figura 7. Fugint de la barbàrie feixista. 28/1/1939. Le Populaire.

La catástrofe siria provoca el éxodo de un millón de niños

► Unicef advierte que otros dos millones están fuera de sus casas y 7.000 han muerto

Libano se contagia y vive su peor atentado desde 1990

► Los activistas reúnen pruebas del ataque químico ante la ausencia de los inspectores

Figura 8. La catástrofe siria de l'èxode. 24/8/2013. La Vanguardia.

⁹⁹ Figura 78, p. 84 de l'annex

¹⁰⁰ Figura 88, p. 86 de l'annex

¹⁰¹ Figura 93, p. 87 de l'annex

De la totalitat d'exiliats en tots dos casos, la major part eren i són infants i dones, que es convertien en el cap de la família. Com es diu en la primera pàgina del diari *La Vanguardia* del 24 d'agost del 2013 (vegeu la figura 8), ja eren un milió de nens els que vivien com a refugiats i que, per tant, havien hagut de marxar de les seves llars. De la mateixa manera, en la imatge de la dreta es pot veure un titular del diari *Le Populaire*, denominant com a barbàrie feixista la situació d'Espanya i deixant veure que la història havia estat repetida (vegeu figura 7): "famolencs i gelats, desenes de milers de dones, nens, ancians i ferits que fugen de la barbàrie feixista es refugien a França".

Males condicions de vida

De camí a l'exili, molts han estat els que han perdut la vida. En el cas de l'exili republicà, s'han deixat els cossos a les cunetes o a la neu, mentre que en l'exili sirianès s'han pogut veure imatges com la que es troba a continuació.

Lampedusa se inunda de muerte

Un naufragio de inmigrantes en la isla italiana se cobra más de 300 vidas

L'illa de Lampedusa ha estat un dels punts més crítics de l'èxode sirianès. Allà s'hi han perdut milers de vides, d'aquells que desitjaven tornar a viure. Tal com diu Eusebio Val, periodista del diari *La Vanguardia*: "Lampedusa se inunda de muerte"

Figura 9. Lampedusa s'inunda de mort. 4/10/13
Article d'Eusebio Val i imatge de Nino Randazzo/AFP

Tanmateix, la vida a l'exili per aquells que van aconseguir arribar-hi, va estar ple de complicacions, suportant unes condicions nefastes i violentes. "Aquí en Francia los trataban de rojos, de diablos, diciendo que tenían la cola como el diablo y que llevaban el cuchillo entre los dientes. Esto es lo que ponía en los periódicos, hasta en los más católicos"¹⁰², explica Pilar Salvador.

¹⁰² Entrevista completa a l'annex, p. 28, juliol 2022

Gases lacrimògenos contra refugiados

Figura 10. Els refugiats que esperaven a la frontera repel·lits per la policia amb gasos lacrimògens. 1/3/16. Article de la Vanguardia. Imatge de Louisa Gouliamaki/ AFP

finiront par avoir des limites. Parqués comme des bêtes; traités plus mal que des prisonniers de guerre, gradés et soldats pêle-mêle, sans aucune distinction, qui peut dire que ces hommes qui sortent de deux ans et demi de guerre se laisseront jusqu'au bout crever en silence.

Figura 11. Descripció de com eren tractats els exiliats espanyols en els camps de concentració francesos. 14/2/1939. Jean-Maurice Hermann/ Le Populaire

Com es mostra en l'article de *La Vanguardia* o en la figura 29, alguns membres l'exèrcit o la policia, dels diversos països on han arribat els refugiats, han actuat amb violència respecte als refugiats, utilitzant gasos lacrimògens o canons d'aigua per aconseguir allunyar-los del territori o de la frontera. De la mateixa manera, la situació recorda a com eren tractats els exiliats republicans en els camps de concentració francesos. Tal com escriu Jean-Maurice Hermann en un article pel diari *Le Populaire* (vegeu figura 11): "Aparcats com a animals, tractats pitjor que els presoners de guerra, oficials i soldats regirats, sense cap distinció, qui pot dir que aquests homes que acaben de sortir de dos anys i mig de guerra es deixaran matar en silenci?".

Syrian women, girls, forced to pay for aid with "sexual services"

Figura 12. Titular de CBS News. 27/2/2018

Taking Hard Line, Greece Turns Back Migrants by Abandoning Them at Sea

Figura 13. Actuació de Grècia. 14/8/2020 Patrick Kingsley i Karam Shoumali/ New York Times

A més a més, la violència masclista a l'exili encara és més elevada. Tal com diu el titular de CBS News, una cadena estatunidenca de ràdio i televisió, les dones i les nenes sirianes són forçades a pagar amb "serveis sexuals" per aconseguir ajuda.

També cal remarcar que, és usual veure notícies internacionals que són contràries a les dels països que formen part de la Unió Europea. El diari *The New York Times*, per exemple, culpa a Grècia

d'abandonar o col·loquialment, deixar tirats, als refugiats sirians al mar (vegeu figura 13). El diari britànic *The Guardian* (el Regne Unit no forma part de la UE) en fa ressò (vegeu la figura 105¹⁰³), mentre que la resta de mitjans europeus, sobretot els grecs ho neguen rotundament.

Així doncs, finalment arriba un punt on acaba sent necessari plantejar-se a un mateix quina ha estat, en aquests dos exilis, la realitat a través dels mitjans de comunicació. Testimonis que ho han viscut en la seva pròpia pell, ja perquè han estat voluntaris o refugiats, fan les reflexions següents. “Todo es mentira lo que están enseñando y lo que se está publicando”¹⁰⁴ diu Moaz, que va viure durant molts anys a Turquia. D'altra banda, A.M.M explica: “els mitjans només posen el focus en un moment concret que es fa viral, però llavors abandonen el focus com si ja no existís, i no només continua existint, sinó que ha anat a pitjor”¹⁰⁵. J.B.M, afegeix: “en el moment àlgid del conflicte, era un tema present cada dia als mitjans. A la que va començar a no ser notícia, pràcticament no se'n parla. Només quan hi ha conflicte a frontera, o morts en els desplaçaments. En general, falta una anàlisi més profunda de la problemàtica, més enllà dels casos concrets de morts o ferits”¹⁰⁶.

5.3 L'exili en imatges

Una imatge val més que mil paraules. Una mirada, un petit gest, un immens paisatge o una discreta escena poden fer canviar completament el que anteriorment es donava per assumit. S'esfuma el subjectivisme de l'autor dels articles que es llegeixen o el fet que s'hagi de creure tot el que s'escolta cada matí a la ràdio. Amb les fotografies s'inicia la crítica interior, decidir com s'interpreta el que veuen els ulls i com es reflecteix en la societat. Ja no hi ha possibilitat d'enganyar ni d'intentar maquillar els errors comesos. Així doncs, les imatges formen part de la història. I aquest treball és ben bé això. Història i realitat. Per aquest motiu, no es pot parlar d'aquests dos grans exilis sense fer-ho gràficament.

Abans de començar, com s'ha esmentat també en l'apartat anterior, aquesta comparació d'imatges no hagués estat possible sense una completa recerca. Tanmateix, com que no hi ha suficient espai per col·locar-les totes, es poden trobar adjuntes a l'annex.

---

¹⁰³ Figura 105, p. 89 de l'annex

¹⁰⁴ Entrevista completa a l'annex, p. 43, setembre 2022

¹⁰⁵ Entrevista completa a l'annex, p. 72, setembre 2022

¹⁰⁶ Entrevista completa a l'annex, p. 56, juliol 2022

La guerra civil

Figura 14. Guernica després del bombardeig per part d'aviació alemanya i italiana. Universal Images/Getty Images

Figura 15. Dos nens caminant enmig d'edificis ensorrats en la ciutat rebel de Daraa. Mohamad Abazeed/Getty Images

Com explica la diputada Meritxell Serret: “no pots viure o parlar de l'exili com un fet puntual i aïllat sinó sempre formant part d'un conflicte¹⁰⁷” i aquests dos exilis ho demostren provinent ambdós d'una guerra civil. És evident, doncs, que la pitjor conseqüència d'aquesta són els danys col·laterals, però no es pot oblidar que els habitatges, les infraestructures, l'art o la història del país també es veuen completament afectats. Per exemple, en la primera imatge (vegeu la figura 14) es pot observar el poble de Guernica, després de l'atac aeri per part de La Legió Còndor alemanya, completament destrossat, igual que la ciutat de Daraa (vegeu la figura 15) per les contínues batalles entre els rebels i els partidaris d'Al-Assad.

En totes dues situacions, s'observen edificis devastats, uns carrers plens de runes i solitaris. Alhora, també es poden apreciar dues figures en cada una de les imatges. En la primera (vegeu imatge 14), es veu una dona en primer pla, amb les mans agafades enrere i el cap avall. Amb aquesta postura, transmet el dolor que sent i el terror que li genera aixecar la vista i mirar aquells carrers. En segon pla, es visualitza un home caminant en direcció contrària a la protagonista anteriorment esmentada. D'altra banda, en la imatge del costat (vegeu figura 15), s'aprecien dos nens, un més alt que l'altre, que junts miren els edificis que han estat destruïts.

¹⁰⁷ Entrevista completa a l'annex, p. 10, juliol 2022

Les morts durant la guerra

Figura 16. Dona desconsolada per la mort d'un home durant el bombardeig de Lleida el 2 de novembre del 1937. Agustí Centelles/Museu Reina Sofia

Figura 17. Home plorant la mort d'una nena que ha perdut la vida en un atac aeri per part d'Al-Assad a la ciutat de Alep. Jawad al Rifai/Anadolu Agency/ Getty Images

La Guerra Civil Espanyola (1936-1939) i la Guerra Civil Siriana (2011-"2020") han provocat greus conseqüències en els seus respectius països. Destrucció, fam, pèrdua de futur, crisi econòmica, social i una alta mortalitat. En només 4 anys, 345.000 persones van perdre la vida a Espanya i entre 330.000 i 470.000 en els anys de guerra a Síria. Així doncs, la mort és la pitjor conseqüència. En Mouaz, un refugià sirià, ho explica de la següent manera: "Pero lo peor para nosotros ha sido perder a mi hermano en la Guerra de Siria, solamente eso. El dinero no importa pero el ser humano sí que importa. El dinero se puede recuperar pero si alguien muere no se puede devolver otra vez."¹⁰⁸

En aquestes dues fotografies es pot veure què significa perdre a algú a qui estimes. La imatge de l'esquerra (vegeu la figura 16), retratada durant el bombardeig de Lleida del 2 de novembre, mostra una senyora plorant desconsolada per la mort de l'home que es troba estirat a terra. Mentrestant, a la dreta (vegeu la figura 17), un jove, amb les mans tapant-se part de la cara, també plora la mort d'una nena que es troba estirada al sol. Només canvia el paisatge del fons. La primera (vegeu figura 16) se situa en un descampat davant d'un riu, mentre que la segona (vegeu figura 17) al mig d'Alep (Síria) envoltat de brossa. Tanmateix, es reflecteix el mateix sentiment, la mateixa impotència i la mateixa tragèdia.

¹⁰⁸ Entrevista completa a l'annex, p. 43 setembre 2022

Camí a l'exili

Figura 18. Dones i nens marxant cap a França. Ceges Soma

Figura 19. L'evacuació d'Alep. Stringer/AFP

Per les dues poblacions va arribar un punt on l'única escapatória va ser marxar. Abandonar la seva terra perquè ni el govern franquista ni el d'Al-Assad o l'Estat Islàmic els hi assegurava que poguessin sobreviure. 500.000 persones es van exiliar aquell any 39, i 5,7 milions en el cas de Síria.

El camí a l'exili no és fàcil. Sobretot per aquells que el fan a peu, com és el cas de les dues imatges comparades. Hi ha molta incertesa i por però també esperança de poder tornar algun dia. Comencen el camí carregant l'únic que els queda. Maria Maneja, filla d'un exiliat que va marxar a peu, comenta: "Van marxar amb el que portaven"¹⁰⁹. En la primera imatge (vegeu la figura 18) es pot apreciar a dones amb nens al voltant o agafats de les seves mans, que porten mantes i maletes al cap. Aquestes, caminen per un camí de carro amb dues simples cases al voltant. De la mateixa manera, tot i haver passat més de 75 anys, en la imatge de la dreta (vegeu figura 19) la situació és idèntica. Majoritàriament, es veuen dones amb infants de la mà i carregades amb bosses que carreguen a les espatlles. En aquest cas, però, no estan en un camí sinó que es troben en la primera fase, marxant de la seva ciutat.

Infància per oblidar

Figura 20. Dos infants espanyols a la frontera francesa. London Express/ Getty Images

Figura 21. Refugiats sirians cobrint-se amb mantes salvavides després d'arribar a Lesbos. Aris Messinis/ AFP/ Getty Images

¹⁰⁹ Entrevista completa a l'annex, p. 22, juliol 2022

Els infants han estat i continuen sent un dels grups més afectats per l'exili. Molts d'ells ja hi han nascut o els seus ulls no han vist res més que guerra, bombes i dolor. Així doncs, no és estrany que alguns ho puguin considerar com a una normalitat en el seu dia a dia. Perquè, per anar a l'exili no hi ha edat. Josep Torruella, que va estar exiliat a l'Argentina, explica: “Jo havia complert l'edat de 6 anys quan vaig marxar a l'exili. Jo no volia perquè era molt jove, però em van dir que no hi havia cap altra opció.”¹¹⁰

Les imatges del capdamunt també en són una bona representació. La primera (vegeu la figura 20) mostra a dos bebès envoltats de mantes, esperant entrar a França. D'altra banda, la segona imatge (vegeu figura 21), on els nens ja són una mica més grans, capta el moment en el qual arriben, envoltats, també, de mantes salvavides, a l'illa de Lesbos.

Entre filferros

Figura 22. Refugiats republicans al camp d'Argelès-sur-mer. Autor desconegut.

Figura 23. Refugiats sirians esperant a la frontera turco-siriana per entrar a Turquia. Haili Fidan/ Anadolu Agency/ Getty Images

L'exili, en la majoria de casos, també es pot entendre com una manca de llibertat. No s'és on es vol, el territori és totalment desconegut i les cares dels del voltant, també. A més a més, no es pot parlar d'exili sense destacar els filferros, tal com demostren les dues fotografies.

En tots dos casos, s'aprecien tres protagonistes: el poble refugiat, dos policies armats, que controlen fredament aquella població que es troba presa darrere les tanques, i el filferro que els separa. Altrament, la multitud i el gran camp de sorra on estan, fa que les imatges siguin encara més semblants. No obstant a això, també hi ha diferències. A la imatge en blanc i negre (vegeu la figura 22) s'entén que tothom sabia que els hi estaven tirant una foto. I, fins i tot, es poden veure diversos punys alçats entre els exiliats. D'altra banda, en la imatge en color (vegeu la figura 23) ningú mira a la

¹¹⁰ Entrevista completa a l'annex, p. 11, juliol 2022

càmera i els policies estan d'esquena. A més, una de les autoritats porta l'arma agafada amb les mans.

Els camps

Figura 24. Camp d'Argelès-sur-mer (França)
Philippe Gaussoit/ Felip Solé/ Asociación 24 Août 1944

Figura 25. Camp de Zaatari (Turquia)
Jörg Carstensen/Getty Images

Quan es parla d'exili, les primeres imatges amb les quals se sol relacionar són amb les dels camps de refugiats. Tanmateix, se sol relacionar com un aspecte del passat, amb els camps de concentració nazis que tant han horroritzat a la població mundial. No obstant això, gran part de la societat no és conscient que a ple segle XXI, hi ha milions de refugiats que viuen en situacions gairebé idèntiques a les dels refugiats republicans del segle XX.

Les dues imatges que es comparen, molt probablement, si estiguessin del mateix color s'arribaria a afirmar que són del mateix any i indret. Contràriament, la realitat és que hi ha gairebé 75 anys de diferència entre una i l'altra. Tot i això, ambdós casos s'observa que estan situats en un lloc sorrenc, en el cas d'Argelès perquè era a la platja (vegeu figura 24) i en el cas de Zaatari per la seva proximitat al desert (vegeu figura 25). També es veu que les tendes dels camps francesos eren més petites però de la mateixa utilitat que les d'avui dia. J.B.M, que va ser voluntària a Vasilika (Grècia) el 2016, confirma la semblança de la situació: "Cada unitat familiar tenia una tenda, fossin quants fossin els membres. Dormien a terra amb matalassos"¹¹¹. No obstant a això, també hi ha diferències. En camps com el de Zaatari (vegeu la figura 25) a part de tendes també s'aprecien petits barracons prefabricats i cables elèctrics.

¹¹¹ Entrevista completa a l'annex, p. 55, juliol 2022

Hivern congelat

Figura 26. El camp de Bram completament nevat.
Agustí Centelles/CDMH

Figura 27. Nevada a un cap del Líban. UNHCR

Viure en un camp de concentració significa una manca d'aliments, falta d'higiene, brutícia, repressió i inseguretat. A més a més, per si això no fos prou, és evident que tampoc és un lloc preparat per temperatures extremes com en aquest parell d'imatges. A.M.M que va estar en camps de Grècia i Macedònia expressa: "la gent malvivia de forma improvisada en tendes del Decathlon la gran part, amb fred i pluges i sense cap mena d'aïllament ni pel fred, ni per l'aigua"¹¹².

Tanmateix, encara que és cert que en tots dos casos s'ha produït una nevada, el grau d'afectació, com es demostra en les fotografies, no és el mateix. En la primera foto (vegeu la figura 26) el sol no es pot percebre, mentre que en la segona (vegeu la figura 27), tot i quedar rastre de la neu, es pot veure amb facilitat. A més a més, en la imatge del 39 (vegeu la figura 26) hi destaca una gruixuda filera d'homes, en canvi, el camp del Líban només hi apareixen tres persones.

Res a favor i tot en contra

Figura 28. Soldats senegalesos de l'exèrcit francès vigilant el camp d'Argelès-sur-mer. Philippe Gaussoit/ Felip Solé/ Asociación 24 Août 1944

Figura 29. Refugiats sirians fugen mentre soldats turcs utilitzen canyons d'aigua per allunyar-los de les valles de la frontera turca. Bulent Kilic/AFP/ Getty Images

Gairebé cap destinació elegida pels refugiats ha obert els braços a acollir-los, sinó més aviat tot el contrari. S'ha respost amb violència, racisme i tancament de fronteres a aquells desesperats per viure. Així doncs, tot i que pot semblar una barbàrie, la situació després de 75 anys no és la mateixa,

¹¹² Entrevista completa a l'annex, p. 71, setembre 2022

tal com demostren les imatges, és encara més crítica. Grans institucions com la UE ha arribat a pagar a altres països com Turquia perquè se n'encarreguessin dels refugiats i no s'acostessin a aigües europees.

Aquestes dues imatges són una dels milers de proves de la repressió que s'ha viscut i viuen els exiliats. La fotografia en blanc-i-negra (vegeu la figura 28) mostra els que s'encarregaven dels exiliats que vivien en els camps de concentració francesos. Pilar Salvador, explica el que el seu pare li va comptar del que ell va viure: "Eran soldados franceses aunque eran negros, pues eran senegaleses. Entonces los maltrataban (a los exiliados). Eran muy salvajes y tenían grandes espadas".¹¹³ D'altra banda, en la imatge en color (vegeu figura 29) mostra una instantànea de guàrdies turcs obrint grans canyons d'aigua per fer marxar a tots els refugiats de la frontera, encara que, com es veu en primer pla, hi hagués criatures. X.O.M, un brigadista que ha estat en camps amb refugiats sirians, comenta: "Durant els dies que vaig passar allà, vaig viure un intent de creuament de la frontera que va ser respost amb bales de goma i gasos lacrimògens, contra gent gran i criatures."¹¹⁴

Tornar enrere

Figura 30. L'Stanbrook va ser l'últim vaixell que va marxar a l'exili. Des d'Alacant fins a Orà (Argèlia). Autor desconegut.

Figura 31. Refugiats que estan sent rescatats després d'haver anat de Turquia a l'illa de Lesbos amb embarcacions perilloses. Spencer Platt/ Getty Images

Que els anys passin no sempre és un sinònim de progrés. Es diu que cada cop tot és més modern, equitatiu, obert i progressista, però els actes parlen per si mateixos.

Posant les fotografies en comparació es veu clarament que no hi ha similitud i que com a societat s'ha tornat enrere. Per una banda, en la primera imatge (vegeu la figura 30) s'observa l'Stanbrook, un vaixell conegut per ser l'últim en marxar a l'exili el març del 1939. Per altra banda (vegem la figura 31), es mostra un dels viatges en pasteres, que milers, han hagut de realitzar per aconseguir arribar a

¹¹³ Entrevista completa a l'annex, p. 28 juliol 2022

¹¹⁴ Entrevista completa a l'annex, p. 65, setembre 2022

Europa. A més a més, també s'aprecia com un grup, de molt possiblement voluntaris, els està rescatant. Com explica Riham: "The road was very difficult. We saw death in our eyes. I've made four attempts at sea. It was so bad"¹¹⁵

D'aquesta manera, és evident que la situació dels exiliats republicans, que marxaven per mar, era molt més favorable que la dels refugiats sirians que després de ser enganyats per màfies i pagar verdaderes fortunes, han vist perillar la seva vida al mar mediterrani. Molts d'ells no ho han pogut explicar.

La lluita

Figura 32. Els espanyols antifeixistes saluden a les forces alliberadores del camp de Mauthausen.
Donald R.Ormitz/USHMM

Figura 33. Manifestació a Barcelona el 18 de febrer del 2017 sota el lema: volem acollir. Reskate Studio

La lluita sempre ha format de la història. Lluitar pels drets, per la democràcia, per la igualtat, per fer sentir les veus i per demostrar que la unió fa la força. D'aquesta manera, les manifestacions, la música, la literatura o l'art s'han convertit en una de les millors maneres de fer-ho visible.

Les dues imatges que es comparen, a simple vista, no tenen gairebé cap similitud. La primera (vegeu la figura 32) foto, mostra un grup d'espanyols antifeixistes, rebent a les forces lliberadores del Camp de Mauthausen el 5 de maig del 1945. Ja que cal recordar que una part dels exiliats republicans que van estar amb camps de concentració francesos, van acabar en camps nazis i, per tant, repercuteix amb l'exili republicà. D'altra banda, en la imatge del costat (vegeu la figura 33) es visualitza la multitudinària manifestació del 18 de febrer del 2017 a la capital catalana amb lemes com el que es mostra a la pancarta blava: "Prou excuses! Acollim ara".

No obstant a això, deixant de banda les raons per les quals es van donar a terme les situacions que es mostren en les imatges, el rerefons és el mateix. Tots ells han lluitat per intentar canviar les coses. Lluitant contra un règim o institucions que giren l'esquena a la realitat. Els exiliats republicans (vegeu

¹¹⁵ Entrevista completa a l'annex, p. 32 setembre 2022

la figura 32) van lluitar per sobreviure i van mantenir, com es veu amb els punys alçats, la seva ideologia política, mentre que els participants (vegeu figura 33) van mostrar el seu rebuig a les decisions preses per Europa i els països integrants, demanant la immediata acollida de tots aquells refugiats, majoritàriament sirians, que arribaven.

6. CONCLUSIONS

Després de gairebé un any de recerca, s'ha aconseguit concloure la qüestió que va fer iniciar el treball que avui teniu en mans. Dos grans exilis, un canvi de segle, dues cultures diferents i cinc mil quilòmetres de distància, sovint poden fer pensar que les diferències pesen més en la balança de la comparació. Tanmateix, els fets, els titulars, les imatges i els testimonis han fet provar que els dos casos tenen molt en comú.

Mirant enrere, es pot apreciar com en diverses formes l'exili ha estat present en cada etapa de la història. Així doncs, és evident que milions de persones ho han viscut en la seva pròpia pell. En les dues diàspores que es comparen, per exemple, van ser 500.000 en el cas dels republicans i 5,7 milions en el cas dels sirians, sempre amb xifres aproximades.

Per començar a respondre la pregunta inicial és necessari nomenar l'origen dels dos exilis perquè tot i els 75 anys que separen el 1936 del 2011, ambdues situacions es van iniciar amb una guerra civil; una a causa d'un cop d'estat d'un militar que posteriorment va imposar una dictadura que duraria fins al dia de la mort del dictador i l'altra a conseqüència de la "Primavera Àrab" i les actuacions del govern d'Al-Assad per una banda, i de l'Estat Islàmic per l'altra. El desenvolupament de les guerres, però, va ser diferent. Durant la Guerra Civil Espanyola, països decisius pel govern republicà van adoptar la postura de la no-intervenció mentre que Alemanya, Itàlia i Portugal, tots dirigits per dictadors, van donar suport al bàndol franquista amb la Legió Còndor. En el cas de la Guerra Civil Siriana, països com els EUA i Rússia hi van intervenir continuadament, sovint per interessos polítics i econòmics, i aquests fets es van veure demostrats en la "resolució" del conflicte.

Deixant de banda això, les dues guerres van acabar provocant el mateix resultat: dos grans èxodes. Criatures, ancians, famílies senceres... van deixar-ho tot somiant poder començar una vida nova en un lloc segur. Tanmateix, no va ser un camí de roses. Les destinacions van ser diverses; de França a les Amèriques i de l'Orient a Europa, i les condicions de vida també. No es pot comparar una família adinerada que va poder marxar amb vaixell o amb avió cap al nou destí, on molt probablement ja tenia un lloc preparat per establir-se, amb aquella que ho va haver de fer a peu i sense tenir res assegurat.

Així doncs, després de realitzar la part teòrica, aquella on s'ha pogut descobrir més detalladament, l'origen, el camí a l'exili, les destinacions i la vida en cada una d'aquestes, especialment als camps de

refugiats, es va començar a ser conscient de la gravetat que tenia que aquests dos exilis s'assemblessin tant. La part pràctica, però, va trencar tots els esquemes.

La cerca de premsa i d'imatges no ha estat fàcil. Cal ser conscient que han passat 83 anys des de l'inici de l'Exili Republicà i que des de llavors, tant el periodisme com la manera de fer arribar la informació ha canviat per complet. A més a més, que l'Exili Sirià comencés en els primers mesos de la Guerra Civil i que encara continuï en aquests moments, obliga que per aconseguir una bona anàlisi s'hagin d'analitzar alguns diaris, com va ser el cas de *La Vanguardia*, dia per dia durant més de 9 anys.

Un cop trobades les fotografies i els titulars dels respectius exilis, van començar les comparacions de manera directa, ja que fins aleshores s'havia comentat els dos casos particularment. El resultat de comparar els titulars i la manera en la qual els mitjans de comunicació, molt marcats per les seves ideologies polítiques, transmetien i transmeten la realitat, ha estat molt efectiu i alhora trist. Trist perquè si es tapés la data de publicació, en la majoria de casos, seria impossible identificar de quin exili s'està parlant. El diari francès *Le Petit Parisien* ho definia com una invasió de refugiats, mentre que *La Vanguardia* com una explosió; en un explicava que desenes de milers de dones, nens, ancians i ferits fugien de la barbàrie feixista, mentre que l'altre anunciava que la catàstrofe de Síria ja havia provocat l'exili d'un milió de nens; o mentre que *Le Populaire* explicava, el 1939, que els exiliats eren aparcats com a animals i tractats pitjor que els presoners de guerra, mitjans espanyols i internacionals publicaven que els exiliats sirians eren expulsats amb gasos lacrimògens, que moltes dones i nenes havien de fer "serveis sexuals" per aconseguir ajuda o que refugiats que arribaven amb precàries embarcacions havien arribat a ser empesos i abandonats a la mar, per costaners grecs.

Comparant les fotografies la conclusió ha estat idèntica a la dels titulars, i fins i tot més severa, ja que, a simple vista, només contraposant les imatges, es pot entendre tot. La mateixa destrucció als països d'origen, els camins llargs cap a l'exili, carregats de maletes o bosses on portaven tot el que els hi quedava de la seva vida fins llavors; els infants com un dels grups més afectats, els camps de concentració amb la mateixa precarietat i la duresa de la policia o dels guàrdies senegalesos que els vigilaven.

Finalment, però, la part més significativa del treball, ha estat l'anàlisi comparativa dels dos exilis a través dels testimonis, ja que no pot haver-hi res més verídic que la veu d'aquells que ho han viscut en la seva pròpia pell. Així doncs, gràcies a tots aquells que hi han participat, s'ha pogut demostrar,

deixant de banda la importància de l'anàlisi dels titulars i de les imatges, en total plenitud, la semblança entre els dos exilis. Amb les històries i vivències que han compartit s'ha pogut conèixer l'exili des de dins i s'ha estat encara més conscient de les dificultats que comporta viure'l. Perquè com han explicat, viure a l'exili és no saber si podràs tornar mai més al lloc que t'ha vist créixer, és haver d'afrontar les conseqüències del camí, ja que molts han perdut la vida als Pirineus o al Mediterrani; és la dificultat de viure en un indret que no està preparat per acollir-te o la preocupació diària per saber si podràs alimentar-te. Viure a l'exili és també el dolor d'haver deixat aquells membres de la família que no han marxat amb tu, és, en la majoria de casos, haver de viure amb el rebuig de la població autòctona o és la incertesa de no saber què passarà si mai emmalalteixes.

Així doncs, tot i que la conclusió ja era previsible des d'un bon principi, després de realitzar aquestes tres anàlisis la resposta ha estat encara més contundent. Perquè sí, és veritat que en 75 anys s'han produït milers de successos que en teoria han fet evolucionar al món i a l'espècie humana però, almenys en el que es refereix a l'exili, poques coses han canviat. D'aquesta manera, la pregunta que es plantejava el mes de gener qüestionant si existia una mínima similitud entre els dos exilis, avui dia, el mes d'octubre, s'hauria de canviar per un: com pot ser que dos exilis d'èpoques tan diferents puguin ser gairebé idèntics? Perquè, poques són les diferències i immenses són les semblances. Semblança amb l'origen de l'exili, amb el camí per arribar-hi, amb l'actuació nefasta de les autoritats governamentals i amb les dificultats per l'habitatge, la higiene, la seguretat o l'alimentació. Perquè si en una cosa s'assemblen aquests dos exilis és amb el sentiment de dolor, incertesa i impotència que criden els ulls dels qui ho viuen.

Des d'un punt de vista personal i acadèmic, realitzar aquest treball ha estat una verdadera experiència. És cert que hi ha hagut moments crítics, on no sabia com continuar, com trobar la informació o quina era la direcció correcta, però al final, tot ha valgut la pena. Personalment, el que m'ha impactat més, a part de les imatges, els titulars o les escandaloses xifres de morts i exiliats, han estat les entrevistes. Poder parlar amb els testimonis i els seus familiars tan directament ha resultat ser molt beneficiós, per tota la informació que m'han arribat a donar, però alhora molt difícil. No és gens fàcil preguntar per l'exili a aquells que l'han patit i que encara no n'han curat les ferides, perquè saps que allò que els hi estàs preguntant molt probablement no ho volen recordar. Sincerament, mai podré oblidar quan la Pilar Salvador, filla d'exiliats aragonesos i nascuda a França, em va dir, amb la veu tallada: "yo soy nacida aquí en Francia, pero ni soy de allí ni soy de aquí. Me faltan raíces. A mi idea, yo no estoy donde debería estar"; quan en Mouaz, un exiliat sirianès, em va remarcar que no volia explicar-me moltes de les coses que havia viscut a Turquia perquè poca gent ho podria suportar o

quan en Josep Torruella, entre plors, m'explicava la nostàlgia que sentia en recordar el campanar de Balaguer o la seva estimada Catalunya, estant exiliat a l'Argentina, sent tan sols un nen.

Així doncs, tot i ser una persona completament externa a l'exili és inevitable, després de tants mesos llegint, interpretant i coneixent de tan a prop l'exili, que també t'afecti. A més a més, com s'ha demostrat en aquest treball, que avui siguin ells els que ho viuen no vol dir que demà no puguis ser tu.

Perquè l'exili, desgraciadament, no sembla que s'hagi d'acabar. La diputada Meritxell Serret, que va viure a l'exili amb el president Puigdemont i altres membres del govern, opina que quan hi ha un exili és perquè hi ha un conflicte i que, per tant, per posar-hi fi és necessari abordar políticament en la resolució d'aquell conflicte. No obstant això, la qüestió és com es pot abordar políticament a un exili, amb unes institucions que al llarg de la història i fins ara, han actuat amb una actitud distant i freda envers la necessitat que tenien i tenen molts de ser ajudats.

Així doncs, al final, he arribat a la conclusió que el canvi i l'erradicació de l'exili només serà possible quan com a societat siguem conscients que si es vol aconseguir un món modern, democràtic, igualitari i progressista, cal alçar les veus, unir forces i lluitar per acabar d'una vegada per totes amb situacions com les que els exiliats republicans o els exiliats sirians van haver i han de viure. Que les coses siguin d'una manera no vol dir que no es puguin canviar. Ja no per nosaltres, sinó per tots els que ja no hi són i per tots els que vindran.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

7.1 La bibliografia

Solé, F. ; Pujol, E (2007) Exilis. 1a edició. Barcelona: televisió de Catalunya i Angle editorial. ISBN: 978-84-96521-76-6

Marín, P (2005) Exili, testimonios sobre la Guerra Civil els camps i la resistència al franquisme. A cura de Michel Camprubí. Lleida: Pagès editors, 2010. ISBN:978-84-9779-969-0

Álvarez-Ossorio, I. (2016) Síria: revolución, sectarismo y yihad. Madrid: Fundación Alternativas i Libros de la Catarata. ISBN: 978-84-9097-235-9

Espinosa, J. ; G. Prieto, M. (2016) Siria, el país de las almas rotas: de la revolución al califato del ISIS. 1a ed. Barcelona: Debate, debate sociedad. ISBN: 978-84-9992-596-7

Yassin-Kassab, R. ; al Shami, L. (2016) País en llamas: los sirios en la revolución y en la guerra. A cura de Begoña del Valle. Madrid: Capitán Swing, 2016. ISBN: 978-84-946453-7-2

Besikçi, I. (1990) Kurdistan, Una Colonia Internacional. A cura de Jaime Vergara. Madrid: Iepala editorial, 1992. ISBN: 84-85436-92-X

7.2 La webgrafia

- Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados. "ACNUR Accede a Refugiados Sirios En Egipto." *UNHCR*, UNHCR, The UN Refugee Agency [Consultat 1 de setembre del 2022], www.acnur.org/noticias/noticia/2013/6/5b081cc3b/acnur-accede-a-refugiados-sirios-en-egipto.html.
- Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados. "Diez Datos Sobre El Campamento De Refugiados De Za'atari a Diez Años De Su Apertura." *UNHCR*, UNHCR, The UN Refugee Agency [Consultat 31 d'agost del 2022], www.acnur.org/noticias/historia/2022/7/62e7e0734/diez-datos-sobre-el-campamento-de-refugiados-de-zaatari-a-diez-anos-de.html.

- Asale, Rae -, and Rae. "Exilio: Diccionario De La Lengua Española." *"Diccionario De La Lengua Española" - Edición Del Tricentenario* [Consultat 22 de març del 2022], <https://dle.rae.es/exilio>
- Auni3n, J. A. "Una Geografía Del Exilio Republicano Espa3ol." *El Pa3s*, 30 Mar. 2019 [Consultat 22 de juny del 2022], https://elpais.com/cultura/2019/03/29/actualidad/1553880413_738970.html#:~:text=Cerca%20de%2010.000%20espa%C3%B1oles%20se.y%20la%20Segunda%20Guerra%20Mundia
- BARREDO, R. PÉREZ. "Cuando Nosotros Fuimos Los Refugiados... En Rusia y Ucrania." *Diario De Burgos*, Diario De Burgos, 17 Mar. 2022[Consultat el 28 de setembre del 2022], www.diariodeburgos.es/Noticia/Z96AF8082-9342-4A89-D6D452FCDF5C701/202203/Cuando-nosotros-fuimos-los-refugiados-en-Rusia-y-Ucrania.
- "Batalla De L'Ebre." *Inici* [Consultat el 28 d'abril del 2022], www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/batalla-de-lebre.
- "Batalla Del Ebro." *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 31 July 2022 [Consultat el 28 d'abril del 2022], https://es.wikipedia.org/wiki/Batalla_del_Ebro
- Boccato, Angelo. "Milán Abrió Sus Puertas a Los Refugiados... Pero ¿Hasta Cuándo?" *Equal Times* [Consultat l'1 de setembre del 2022], www.equaltimes.org/milan-abrio-sus-puertas-a-los#.YxES4HZBw2w.
- "Campo De Refugiados." *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 16 Mar. 2022 [Consultat el 29 d'agost del 2022, https://es.wikipedia.org/wiki/Campo_de_refugiados
- Carmen.taberne@eacnur.org. "Lampedusa y Los Refugiados." *ACNUR, La Agencia De La ONU Para Los Refugiados*, ACNUR Comité Espa3ol, 27 Apr. 2020 [Consultat l'1 de setembre del 2022], <https://eacnur.org/es/actualidad/noticias/emergencias/lampedusa-y-los-refugiados>
- Cebrián, Pilar. "Día Uno: Una Familia En El Punto Cero." *Elconfidencial.com*, El Confidencial, 6 Sept. 2015 [Consultat l'1 de setembre del 2022], https://blogs.elconfidencial.com/mundo/en-ruta-con-los-refugiados-sirios/2015-09-06/refugiados-sirios-grecia-turquia_1006946/
- Comité Internacional de la Cruz Roja. "Refugiados Sirios En Jordania: Miedo, Angustia y Esperanza En La Vida Cotidiana." *Comité Internacional De La Cruz Roja*, 7 July 2016 [Consultat el 31 d'agost del 2022], www.icrc.org/es/document/refugiados-sirios-en-jordania-miedo-angustia-y-esperanza-en-la-vida-cotidiana.
- "Crisis De Los Refugiados Sirios." *Comité Internacional De La Cruz Roja*, 9 Aug. 2022 [Consultat l'1 de setembre del 2022],

- <https://www.icrc.org/es/donde-trabajamos/medio-orientesiria/refugiados#:~:text=Entre%20los%20principales%20destinos%20de,acceso%20a%20los%20servicios%20b%C3%A1sicos>
- “Diccionari De La Llengua Catalana.” *Institut D'Estudis Catalans - Diec2* [Consultat el 28 de setembre del 2022],
<https://dlc.iec.cat/Results?DecEntradaText=exili&AllInfoMorf=False&OperEntrada=0&OperDef=0&OperEx=0&OperSubEntrada=0&OperAreaTematica=0&InfoMorfType=0&OperCatGram=False&AccentSen=False&CurrentPage=0&refineSearch=0&Actualitzacions=False>
  - “Diáspora.” *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 28 Aug. 2022 [Consultat el 31 de març del 2022], <https://es.wikipedia.org/wiki/Di%C3%A1spora>
  - “Diáspora Morisca.” *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 17 Oct. 2021 [Consultat el 7 d'abril del 2022], https://es.wikipedia.org/wiki/Di%C3%A1spora_morisca
  - “Diáspora Sefardí.” *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 20 Aug. 2020 [Consultat el 7 d'abril del 2022] https://es.wikipedia.org/wiki/Di%C3%A1spora_sefard%C3%AD
  - “Domiz, Irak: Hogar De 40.000 Refugiados Sirios.” *Página Principal* [Consultat l'1 de setembre del 2022],
<https://www.unicef.es/noticia/domiz-irak-hogar-de-40000-refugiados-sirios#:~:text=El%20campo%20de%20refugiados%20de,hogar%20de%2040.000%20refugiados%20sirios>
  - *EL EXILIO ESPAOL EN LOS SIGLOS XVIII Y XIX: IMPLICACIONES HISTRICAS, LXICAS Y LITERARIAS* [Consultat el 23 de març del 2022],
www.um.es/tonosdigital/znum15/secciones/estudios-30-Exilio1700-1833.htm.
  - “EL EXILIO REPUBLICANO ESPAOL DE 1939 DESDE LA PERSPECTIVA DE LAS MUJERES.” [Consultat el 16 de juny del 2022]http://clio.rediris.es/exilio/mujerex/mujeres_exilio.htm
  - “El ‘Oscuro Futuro’ Que Afrontan Los Jóvenes Sirios En Turquía.” *Atalayar* [Consultat el 29 d'agost del 2022],
<https://atalayar.com/content/el-%E2%80%9Coscuro-futuro%E2%80%9D-que-afrontan-los-j%C3%B3venes-sirios-en-turqu%C3%ADa>.
  - “El Drama Del Campo De Refugiados En Grecia.” *Acción Contra El Hambre*[Consultat l'1 de setembre del 2022], www.accioncontraelhambre.org/es/campo-de-refugiados-grecia
  - El exilio republicano en el norte de África. Universidad de Alicante. “1. El Exilio Republicano En El Norte De África[Consultat el 19 de juny del 2022].”
<https://archivodemocracia.ua.es/exilio-republicano-africa>
  - “Erdogan: ‘Turquía No Será El Almacén De Refugiados De Europa.’” *Atalayar* [Consultat el 29 d'agost del 2022],
<https://atalayar.com/content/erdogan-%E2%80%9Cturqu%C3%ADa-no-ser%C3%A1-el-almac>

- [%C3%A9n-de-refugiados-de-europa%E2%80%9D](#)
- Español, ACNUR Comité. “La Dificil Situación De La Población Siria En Egipto.” *ACNUR*, 12 Nov. 2020 [Consultat el 1 de setembre del 2022],
https://eacnur.org/blog/la-dificil-situacion-la-poblacion-siria-egipto-tc_alt45664n_o_pstn_o_pst/
  - “Exilio.” *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 2 Apr. 2022 [Consultat el 22 de març del 2022],
<https://es.wikipedia.org/wiki/Exilio>
  - “Exilio Republicano Español En Chile.” *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 28 Aug. 2022 [Consultat el 21 de juny del 2022],
https://es.wikipedia.org/wiki/Exilio_republicano_espaol_en_Chile.
  - “Fotografía.” *Agencia Anadolu* [Consultat 1 de setembre del 2022],
www.aa.com.tr/es/pg/galeria-imagenes/las-duras-condiciones-de-los-refugiados-sirios-en-gracia.
  - “Gobierno De Unidad Nacional De Birmania.” *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 20 Oct. 2021 [Consultat el 7 d’abril del 2022],
https://es.wikipedia.org/wiki/Gobierno_de_Unidad_Nacional_de_Birmania.
  - “Hama 1982, La Matanza Secreta De Miles De Personas Con La Que La Familia Al Asad Se Aseguró Tres Décadas De Control En Siria.” *BBC News Mundo*, BBC [Consultat el 22 de juny del 2022], www.bbc.com/mundo/noticias-internacional-43791849.
  - Kadner, Marién. “El Exilio Republicano Español En México: Una Historia De Agradecimiento.” *El País*, 28 Mar. 2017 [Consultat el 21 de juny del 2022],
www.elpais.com/internacional/2017/03/25/mexico/1490403751_093048.html.
  - “La Batalla Del Ebro Revive.” *El País*, 3 Aug. 2011 [Consultat el 28 d’abril del 2022],
www.elpais.com/cultura/2011/08/03/actualidad/1312322401_850215.html.
  - “La Dimenson Internacional Del Conflicto. Las Consecuencias De La Guerra Civil.” *Historia De Espaa - La Guerra Civil Espoala (1936-1939) - Las Consecuencias De La Guerra* [Consultat el 19 de maig del 2022], www.historiasiglo20.org/HE/14b-2.htm.
  - “La Francia De Vichy, Capital Del Colaboracionismo Con Los Nazis.” *El Financiero*, El Financiero, 19 Nov. 2018 [Consultat 11 de setembre del 2022],
www.elfinanciero.com.mx/opinion/leon-opalin/la-francia-de-vichy-capital-del-colaboracionismo-con-los-nazis/.
  - “La Jungla De Samos, Una Favela De Parias Del Mundo Peor Que Moria.” *Ara.cat* [Consultat 1 de setembre del 2022],
<https://interactius.ara.cat/es/reportajes/sobre-el-terreno/campos-refugiados-samos-europa>

[/jungla-samos](#)

- "LA LEYENDA DEL PRINCIPE RAMA: JORGE MARTINEZ JUAREZ: Casa Del Libro." *Casadellibro* [Consultat el 6 d'abril del 2022],
www.casadellibro.com/libro-la-leyenda-del-principe-rama/9788446035459/2097016.
- Laurent Perpigna Iban (Orient. "El Infierno De Los Republicanos Españoles Exiliados En El Norte De África." *InfoLibre*, 16 Apr. 2021 [Consultat el 19 de juny del 2022],
www.infolibre.es/internacional/infierno-republicanos-espanoles-exiliados-norte-africa_1_11_96335.html.
- "La II República Española." *Hiru* [Consultat el 16 d'abril del 2022],
www.hiru.eus/es/historia/la-ii-republica-espanola.
- "Legión Cónдор." *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 25 Aug. 2022[Consultat el 16 d'abril del 2022], www.es.wikipedia.org/wiki/Legión_Cóndor.
- Lidia Bocanegra, Maurizio Toscano. "Xiliad@s." *e* [Consultat el 14 de juny del 2022],
www.exiliadosrepublicanos.info/es/historia-exilio.
- "List of Heads of State or Government Who Have Been in Exile." *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 10 Sept. 2022 [consultat el 7 d'abril del 2022],
www.en.wikipedia.org/wiki/List_of_heads_of_state_or_government_who_have_been_in_exile.
- LOEB, AFP PHOTO / Saul. "Las Armas Químicas En Siria, Una 'Línea Roja' Para Obama: RTVE." *RTVE.es*, AFP, 1 Dec. 2020 [Consultat el 28 d'agost del 2022],
www.rtve.es/noticias/20130614/armas-quimicas-siria/687980.shtml.
- Lorena Arroyo, Antonia Laborde. "Washington, La Capital De La Justicia Guatemalteca En El Exilio." *El País*, 16 Aug. 2021 [Consultat el 7 d'abril del 2022],
www.elpais.com/internacional/2021-08-16/washington-la-capital-de-la-justicia-guatemalteca-en-el-exilio.html.
- Luis E. Togores. Catedrático de Historia Contemporánea. "Aquellos Niños Olvidados De La Quinta Del Biberón." *La Razón*, La Razón, 5 Oct. 2021 [Consultat el 28 d'abril del 2022], www.larazon.es/espana/20210702/e2ufs75w5zeczbxn3klgwlszsq.html.
- Mahfouz, Ricard Gonzalez / Heba. "Egipto, Refugio Limitado Para El Exilio Sirio." *El País*, 14 Sept. 2016 [Consultat l'1 de setembre del 2022],
www.elpais.com/internacional/2016/08/13/actualidad/1471085681_148927.html.
- "Masacre De Hama De Febrero De 1982." *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 5 Apr. 2022 [Consultat el 22 de juny del 2022],
www.es.wikipedia.org/wiki/Masacre_de_Hama_de_febrero_de_1982.

- Milosevich-Juaristi, Por Mira. "Refugiados Sirios En Líbano y Jordania: La Solidaridad y Sus Límites." *Real Instituto Elcano*, 30 Nov. 2021 [Consultat el 31 d'agost del 2022], www.realinstitutoelcano.org/analisis/refugiados-sirios-en-libano-y-jordania-la-solidaridad-y-sus-limites/.
- Monzón, Agustín. "Españoles Tras La Alabrada: Los Campos De Concentración Del Exilio En Francia." *El Independiente*, 17 Feb. 2019 [Consultat el 28 de setembre del 2022], www.elindependiente.com/tendencias/historia/2019/02/17/espanoles-alabrada-campos-concentracion-exilio-francia/.
- Mourenza, Andrés. "Los Refugiados Sirios Ya No Esperan Volver Pronto a Casa." *El País*, 14 Mar. 2021 [Consultat el 28 de setembre del 2022], www.elpais.com/internacional/2021-03-14/los-refugiados-sirios-ya-no-esperan-volver-pronto-a-casa.html.
- "Navegación." *II República Española 1931-1939 - Congreso De Los Diputados* [Consultat el 18 d'abril del 2022], www.congreso.es/cem/iirepesp.
- "Pacto De San Sebastián." *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 11 Aug. 2022 [Consultat l'11 de setembre del 2022], www.es.wikipedia.org/wiki/Pacto_de_San_Sebastián.
- "Partitura Del Himno De Los Niños Evacuados a La URSS Durante La Guerra Civil." *Arxiu Nacional De Catalunya*[Consultat el 20 de juny del 2022], <https://anc.gencat.cat/es/detall/article/Nou-article-00736>
- "Press Corner." *European Commission - European Commission* [Consultat el 29 de setembre del 2022], www.ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/IP_15_5596.
- Sala, Cristina, and Oriol Vidal. "Cronología De La Guerra En Siria." *La Vanguardia*, La Vanguardia, 16 Mar. 2021 [Consultat el 28 d'agost del 2022], www.lavanguardia.com/vida/junior-report/20191024/5067844/cronologia-guerra-siria.html.
- Says, Safwan, et al. "Acuerdo Sykes-Picot (1916)." *Recortes De Oriente Medio*, 9 Sept. 2020 [Consultat el 28 de setembre del 2022], www.recortesdeorientemedio.com/the-sykes-picot-agreement-1916-2/
- "Shelter." *UNHCR Lebanon* [Consultat el 31 d'agost del 2022], www.unhcr.org/lb/shelter.
- "Significado De Exilio." *Significados* [Consultat el 22 de març del 2022], www.significados.com/exilio/.
- "Qué Es, Concepto, Tipos, Causas, Exilio Político." *Concepto* [Consultat el 22 de març del 2022], www.concepto.de/exilio/.
- Soto, Miguel Cañete. "Cómo Surgió La Segunda República Española y a Qué Problemas Se Enfrentó. Actividades." *Cómo Surgió La Segunda República Española y a Qué Problemas Se*

- Enfrentó. Actividades | La Segunda República Española* [Consultat el 16 d'abril del 2022], <https://www.hiru.eus/es/historia/la-ii-republica-espanola>
http://descargas.pntic.mec.es/recursos_educativos/It_didac/CCSS/6/12/02_II_republica_esp/cmo_surgi_la_segunda_repblica_espaola_y_a_qu_problemas_se_enfrent_actividades.html
- "Syria Refugee Crisis Explained." *How to Help Refugees - Aid, Relief and Donations* [Consultat el 28 d'agost del 2022], www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/.
  - "Syrians in Turkey." *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 27 Sept. 2022 [Consultat el 29 d'agost del 2022], www.en.wikipedia.org/wiki/Syrians_in_Turkey.
  - "Tierra Quemada." *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 15 May 2022 [Consultat el 28 de setembre del 2022], www.es.wikipedia.org/wiki/Tierra_quemada
  - Torres, Joan. "Visitando Un Campo De Refugiados Sirio En Irak." *Against the Compass*, 6 Sept. 2022 [Consultat l'1 de setembre del 2022], www.againstthecompass.com/es/campo-de-refugiados-sirio-iraq/.
  - Tur, por Francesc. "Los Otros Refugiados: El Exilio Republicano En El Norte De África (1939)." *Ser Histórico*, 28 Dec. 2019 [Consultat el 19 de juny del 2022], www.serhistorico.net/2019/12/26/los-otros-refugiados-el-exilio-republicano-en-el-norte-de-africa-1939/
  - "Un Campo De 'Contención' De Refugiados En La Europa Del Siglo XXI." *Ara.cat* [Consultat l'1 de setembre del 2022], <http://interactius.ara.cat/es/reportajes/sobre-el-terreno/campos-refugiados-samos-europa/contencion>.
  - "Un Campo De Refugiados En El Líbano Es Evacuado Al Completo Tras Un Incendio." *Atalayar*[Consultat el 31 d'agost del 2022], www.atalayar.com/content/un-campo-de-refugiados-en-el-libano-es-evacuado-al-completo-tras-un-incendio.
  - Universidadobrerablog, Por. "El Histórico Papel De Stalin Frente Al Fascismo – E.Ódena." *UNIVERSIDAD OBRERA*, 23 June 2021 [Consultat el 20 de juny del 2022], www.universidadobrerablog.wordpress.com/2021/06/23/el-historico-papel-de-stalin-frente-al-fascismo-e-odena/
  - User, Deleted. "Campos De Concentración En Francia y La Descripción De Argelès-Sur-Mer En La Novela Los Rojos De Ultramar." *La Guerra Civil y El Franquismo En La Novela Española Actual*, 26 Nov. 2017 [Consultat el 14 de juny del 2022], <https://blogs.helsinki.fi/literaturaguerracivil2017/archives/1168#:~:text=Si%20todo%20esto%20no%20fuera.no%20se%20quedasen%20con%20hambre>

- Valenzuela, Juan Luis. "Perseguidos En España, Internados En Campos De Concentración En Francia." *El Plural*, 11 Aug. 2019 [Consultat el 15 de juny del 2022], www.elplural.com/sociedad/perseguidos-en-espana-internados-en-campos-de-concentracion-en-francia_221627102.
- "'We're Not There Yet...'" Voices of Refugees from Syria in Lebanon." *Oxfam Policy & Practice*, 31 May 2017 [Consultat el 31 d'agost del 2022], <https://policy-practice.oxfam.org/resources/were-not-there-yet-voices-of-refugees-from-syria-in-lebanon-620273/>
- 22, mayo, et al. "Quiénes Son Los Kurdos, El Pueblo Que Lucha Por Tener Un Estado Propio En Medio Oriente Desde Hace 100 Años." *El Portal De Los Profesionales De Seguridad y Emergencias*, 8 Apr. 2020 [Consultat el 28 d'agost del 2022], <https://belt.es/quienes-son-los-kurdos-el-pueblo-que-lucha-por-tener-un-estado-propio-en-medio-oriente-desde-hace-100-anos/#:~:text=Ahora%2C%20los%20kurdos%20se%20enfrentan,dos%20millones%20de%20refugiados%20sirios>

Referències audiovisuals

Whymaps. (2015, octubre 8) La crisis de Siria bien contada en 10 minutos y 15 mapas [Vídeo].

Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=LjUQjJC4a0>

Díez, Rubén. [Lethalcrisis_]. (2022, juny 19). Siria en la actualidad ¿ Por qué llevan 10 años en conflicto?[Vídeo]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=z5Fo445DzYQ&t=349s>

Hemeroteques

Diari Le petit Parisien: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/cb34419111x/date1939>

Diari Le Populaire: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/cb34393339w/date>

Diario El Sol de Madrid:

<http://hemerotecadigital.bne.es/issue.vm?id=0034283616&search=&lang=es>

Diari La Vanguardia: <https://www.lavanguardia.com/hemeroteca>

PASSES INCERTES

L'ANNEX

"Ni soy de allí ni soy de aquí. Me faltan raíces. A mi idea, yo no estoy donde debería estar".

Pilar Salvador

4 D'OCUTUBRE DEL 2022

ÍNDEX

1.INTRODUCCIÓ	3
2.ENTREVISTA MERITXELL SERRET	5
3.ENTREVISTES DE L'EXILI DEL 39	11
3.1 Testimonis	11
3.2 Els familiars	15
4. ENTREVISTES DE L'ÈXODE SIRIÀ	32
4.1 Testimonis	32
4.2 Voluntaris	44
5. LES IMATGES	72
5.1 Exili Republicà	72
5.2 L'Èxode Sirià	76
6. LA PREMSA ESCRITA	79
6.1 L'Exili Republicà	79
6.2 L'Èxode Sirià	85

1. INTRODUCCIÓ

Podran dir que l'annex és tan sols un complement. Un lloc per col·locar la informació restant o innecessària dins el treball. Podran dir que és un a més a més i que és incomparable amb la feina realitzada en el principal. Però al final, en múltiples ocasions, com en aquest cas en particular, sense annex no existiria el treball. Perquè sí, la part més valuosa d'aquest, es troba en aquestes pàgines.

En primer lloc, endinsant-te en l'annex es poden veure al complet les entrevistes realitzades als 18 testimonis que han donat veu a l'exili. Primerament, es troba l'entrevista amb Meritxell Serret, que va estar exiliada a Bèlgica amb altres membres del govern de Carles Puigdemont i actualment és diputada a la Generalitat de Catalunya, que dona una visió externa dels dos exilis que es comparen, però alhora amb molt significat, ja que ho barreja amb la seva pròpia experiència com a exiliada. A continuació es troba l'entrevista a Josep Torruella, que amb 92 anys explica emocionat com va ser el seu exili a l'Argentina del 1936 al 1946. Més endavant es troben els 4 familiars d'exiliats. Carme García, explica l'experiència del cosí de la seva mare, un alt militar molt implicat al bàndol republicà, quan va haver d'exiliar-se a l'URSS; Claudia Montiel relata com va ser la marxa de la seva mare cap a França i la seva vida allà, a part del seu propi naixement a la Maternitat d'Elna; Maria Maneja recorda l'exili del seu pare en diversos camps de concentració francesos i Pilar Salvador expressa amb impotència l'exili del seu pare a França, el pas de la seva mare per diverses presons espanyoles i, fins i tot, l'afusellament d'un seu tiet.

Per part de l'exili sirian, en primer lloc, seguint el mateix ordre que les entrevistes dels testimonis de l'Exili Republicà, es comença entrevistant als testimonis directes. Mouaz, un jove de 23 anys, explica la duresa de marxar del seu país i de viure com exiliat a Turquia a més de la seva nova vida a la comarca d'Osona. Riham, que va marxar de Síria amb 16 anys, relata els seus 4 intents per arribar a Europa i l'horror d'haver vist morir gent amb els seus propis ulls. Finalment A.M.A que fa 5 anys que viu a Noruega, explica la inseguretat que hi havia a Síria i per què va prendre la decisió d'exiliar-se. Seguidament, es troben 9 entrevistes realitzades a diversos voluntaris o brigadistes que van estar en camps de refugiats sirians com el d'Idomeni (frontera entre Grècia i Macedònia) o el de Vasilika (Grècia). Aquestes persones formaven, i molts encara formen, part d'Open Arms, de la Brigada Vallesana o d'EKO Project. Tots ells parlen de l'exili des d'un punt de vista diferent dels testimonis o familiars, però és igual de significatiu. Gràcies a tots ells, es pot conèixer què és viure com a refugiat en un camp europeu.

En segon lloc, es poden trobar adjuntes la resta d'imatges que han format part d'aquest Treball de Recerca, dividides entre l'Exili Republicà i l'Èxode Sirià. A més a més, cal destacar que, tot i que a l'annex no es fa una comparativa directa, la semblança entre les fotografies dels dos apartats continua essent evident.

Per últim, però no menys important, es troben els altres titulars que han estat utilitzats i que, molts d'ells, han estat esmentats en el punt 4.2 de la comparativa. Igual que les imatges, estan dividits en dos blocs. En el primer es troben els articles o portades de diaris de l'època dels republicans i en el segon, els més actuals, els referents a l'Exili Sirià.

2. ENTREVISTA MERITXELL SERRET

Entrevista a Meritxell Serret i Aleu

“El fet que en ple segle XXI encara hi hagi tants conflictes al món, tantes persones desplaçades, persones que no poden tornar... és un problema greu que tenim com a humanitat, ja que vol dir que no som capaços d’avançar i que encara prevalen interessos i els discursos de l’odi, de la diferència i de l’exclusió”

Meritxell Serret, politòloga i política, és actualment diputada al Parlament de Catalunya. A més a més, juntament amb el president Puigdemont i altres consellers, va haver de marxar a l’exili després que l’Estat Espanyol apliqués l’article 155 i els acuses de desobediència pel referèndum de l’1 d’octubre.

Primerament, què és per vostè l’exili, com a terme general, tenint en compte l’exili en el llarg de la història?

Bé, al cap i a la fi, l’exili és quan una persona o un grup de persones, en aquest sentit pot ser individual o comunitari, es veuen forçats a abandonar el seu país, el seu lloc d’origen o d’on estan vivint. També són forçats per les circumstàncies, en el sentit que veuen amenaçada la seva seguretat i el seu benestar. Per tant, es veuen forçats a marxar per qüestions polítiques, de seguretat o també per alguna mena d’amenaça més enllà d’una força pública. Normalment, però s’ha relacionat sempre amb el context polític perquè hi ha una clau que és que l’exili implica la impossibilitat, o gran dificultat, del retorn. Al cap i a la fi, una persona pot migrar o emigrar per diferents circumstàncies, però el fet migratori no impossibilita el retorn de per si, l’exili és, en canvi, un èxode forçat i imposat. Per això, es vincula amb les relacions polítiques perquè vol dir que el govern o sistema de poder que s’instal·la en el país el qual s’ha hagut de marxar posa molt difícil, el retorn.

I personalment, què ha significat per vostè?

L’exili és ben bé això. Marxes. En un principi, els primers dies no tenia concepció d’exili, però es converteix en aquest en el moment en què els companys són empresonats i, per tant, la possibilitat aquesta de retorn es fa difícil per l’amenaça. Per aquell sentit que no pots tornar sense patir per la

teva pròpia seguretat i la teva llibertat. Aquesta, doncs, va ser la sensació i l'experiència durant aquests anys fins que per les circumstàncies i per com va evolucionar després de la sentència el meu cas particular, doncs, vaig poder construir una altra alternativa de retorn. Finalment, vaig poder anar comprovant que l'amenaça de presó, que és la que més pesava i que encara pesa per tots els companys que estan a l'exili, la podíem contenir o dissipar.

Creu que l'exili es viu de la mateixa manera tot i tenir diferents llocs de procedència i diferents classes socials?

Sí, evidentment. Al cap i a la fi, l'exili com diem és forçat i a partir d'aquí en funció del punt de partida de les persones exiliades, de si tens més recursos o menys recursos, de si en el lloc en el qual vas a parar tens aquest coixí, un entorn amb uns determinats recursos i una capacitat per acollir-te o no... O si, en canvi, vas més sol i sense un entorn que t'ajudi a fer l'acollida i sense recursos propis. Per tant, la condició social i econòmica té a veure i després també el reconeixement d'aquests estatuts com exiliat, que és el que en diem refugiats o refugiades també segons com. Això voldrà dir que, el país d'acollida d'alguna manera s'avé a intentar ajudar o donar algun suport i un acompanyament a les persones que han de viure aquest exili.

Considera que els mitjans de comunicació són i han estat al llarg de la història un factor important? Transmeten sempre de la mateixa manera el que significa l'exili o varia segons la procedència o orientacions polítiques?

Els mitjans de comunicació ajuden en la mesura que hi ha una consciència social. Ajuden a construir i explicar la situació que força a aquelles persones a sortir i després a no poder tornar. Així doncs, fan altaveu d'aquella condició d'amenaça a la llibertat dels drets d'aquelles persones que s'han hagut d'exiliar.

Això també va relacionat amb la pregunta d'abans, ja que segons la condició social, econòmica o de l'entorn i de la capacitat d'aquest de tenir més o menys influència en els mitjans de comunicació això hi és més o hi és menys. Hi ha persones exiliades de molts països d'arreu del món que passen desapercebudes i n'hi ha d'altres que poden tenir un cert altaveu. Per tant, tot depèn dels recursos i de la mateixa estratègia que tinguin aquestes persones exiliades. També té a veure amb el que permet el país d'acollida. N'hi ha que et permeten tenir llibertat d'expressió o d'actuar políticament i d'altres que per no tenir problemes amb el país d'origen dels exiliats perquè prefereixen que no es faci tant soroll. Així doncs, hi ha molts factors que influeixen en aquest aspecte.

Evidentment, el rerefons ideològic sempre actua en els diferents entorns. Hi ha mitjans de comunicació que tenen una línia editorial o un perfil molt marcat i, per tant, això influeix en la manera en com expliquen i presenten les notícies, les causes i les situacions. Si vas a mirar, per exemple, casos com el de Corea (expresident de l'Equador) hi haurà mitjans que el presentaran com algú que no mereix tornar al seu país i n'hi haurà d'altres que defensaran que li estan vulnerant els drets i que haurien de donar-li garanties per tornar al seu país. Per tant, hi haurà sempre situacions diferents i amb relació als perfils ideològics. A partir d'aquí és qüestió que la ciutadania pugui ser conscient i tingui aquesta capacitat crítica per contrastar i per identificar aquests perfils ideològics d'uns i d'altres.

L'èxili del 39 va ser un complet èxode massiu, què n'opina d'aquell moment?

L'èxode del 39 va ser segurament dels més durs que s'ha viscut no només Catalunya i Espanya sinó també a escala europea. Va ser duríssim el rerefons de la guerra civil i després d'aquell èxode, aquella migració forçada, aquell exili de tantes i tantes persones. Va ser una amenaça real de la seva mateixa llibertat de supervivència si tornaven i que més tard es va constatar amb l'auge del nazisme, el qual va fer moltes convivències amb el franquisme per fer tornar a empresonats o exiliats com va ser el cas del president Companys. Per tant, l'èxode del 39 jo crec que és un dels més estudiats i que han de ser sempre de referència quan parlem d'exilis i de les causes de l'exili. Perquè l'exili és una fugida per no perdre la vida, les llibertats, els drets i també és la impossibilitat de retorn perquè s'instal·la un règim, en aquest cas una dictadura, el franquisme, que amenaça directament la mateixa existència i les llibertats.

Creus que és comparable amb el que han viscut recentment les persones procedents de Síria?

Quines similituds hi troba? I diferències?

Amb el cas de Síria segurament trobaríem els paral·lelismes aquests: van fugir d'una guerra, d'un context que amenaçava la seva vida i després amb la instal·lació d'un règim que no dona les garanties per poder-se desenvolupar.

Cada història, cada conflicte, cada situació té unes arrels i unes connotacions pròpies que fan difícil de posar en paral·lel. Però, en essència, aquesta obligació d'haver de marxar per preservar la pròpia vida, integritat, drets i la dificultat en el retorn per l'amenaça de continuar patint per la mateixa llibertat, segurament són els fets en comú en les circumstàncies d'un cas i de l'altre.

Com a diferència diria sobretot el context. Una cosa són els anys trenta i l'altre és el segle XXI i després també les diferències culturals i de la pròpia acció de la comunitat internacional en un i altre. El context internacional era totalment diferent. El franquisme va ser acompanyat del nazisme i si t'ho vas a mirar Síria també ho ha set de segons quines retallades en drets de tota aquella zona del nord del Mediterrani.

No sóc prou experta, per poder veure en total claredat les diferències i similituds. Els hem de poder analitzar des d'un punt de vista de drets i llibertats i de preservar la possibilitat de les persones de continuar-se desenvolupant i de donar garanties de les seves llibertats i drets. Després els motius i les causes dels conflictes, de com la política intervé i de com evoluciona en el temps, ja és més singular de cada cas i el fet cultural.

I amb el de les persones procedents d'Ucraïna?

Ucraïna respecta el trenta-nou no hi ha una Guerra Civil, sinó que és una agressió externa. Per tant, Ucraïna, no diria ara per ara que són exiliats sinó refugiats per un conflicte. Per tant, si no poden tornar és perquè hi ha un conflicte obert, però no és una situació on un nou règim els impedeix tornar perquè amenaça la seva llibertat i la seva integritat física. Són més aviat com els refugiats que venen per altres guerres, per fam, crisis climàtiques...

El fet del retorn o no retorn no ve tan condicionat pel nou govern sinó que ara mateix hi ha un conflicte obert. Jo diria que és una situació diferent del que va passar al 39.

Com definiries els camps de refugiats on han de viure tantes persones en ple segle XXI?

No sé si es poden evitar. Al cap i a la fi, sempre que hi ha un conflicte, una situació on persones es veuen forçades a marxar de la seva llar i no poden tornar, és un fracàs de la mateixa societat. Un fracàs de la política i de no saber posar per sobre els drets humans a uns determinats interessos. Per tant, el fet que en ple segle XXI encara hi hagi tants conflictes al món, tantes persones desplaçades, persones que no poden tornar... és un problema greu que tenim com a humanitat, ja que vol dir que no som capaços d'avançar i que encara prevalen interessos i els discursos de l'odi, de la diferència i de l'exclusió.

Com era el vostre dia a dia a l'exili? Vas trobar habitatge amb facilitat? Tenies accés als serveis bàsics?

El meu dia a dia a l'exili va anar evolucionant. Els primers dies era tot molt incert, no em considerava en cap cas exiliada sinó que pensava: "a veure si encara podràs tornar." A partir de l'empresonament

dels companys, és un canvi de context perquè tens clar que no pots tornar tranquil·lament, ja que la llibertat i integritat està amenaçada. A mesura que teníem una situació personal amb els nostres propis recursos i la capacitat de l'entorn de donar un coixí, una acollida i de vetllar per aquestes necessitats bàsiques i d'habitatge igual que d'acompanyament psicològic, vam anar evolucionant. Evidentment, quan vaig poder tenir una feina amb la qual poder guanyar autonomia i capacitats de desenvolupar-me professionalment i personalment amb la delegació del govern, també va ser un pas més endavant.

Així doncs, no et podria donar una definició concreta del que era, ja que al cap i a la fi, és una evolució de com ets capaç de sobreposar-te a la situació i el fet de poder tenir els recursos també fa una diferència.

Vas rebre suport de les autoritats polítiques del país on vas anar? De quina manera?

En l'àmbit de les autoritats polítiques belgues, jo no en diria un suport, simplement en diria un respecte. No diré que ens van donar un suport directe, perquè no és cert, en cap cas. Però també és veritat que era un fet marcadament polític pel qual érem allà i pel qual no tornàvem. A més a més, s'hi van sumar les euroordres on ja va entrar la part judicial.

Sempre, però, hi va haver un respecte. Un respecte dient: d'acord sou aquí i fins a cert punt, veient el que els hi havia passat als companys amb aquella presó preventiva tan crua i tan bèstia en qüestió d'un dia, i també amb l'u d'octubre va fer que ens tinguessin un respecte, però no suport.

Quines llibertats has perdut i creus que es perden quan ets a l'exili?

Sí que perds llibertats. La primera llibertat que perds, és aquella de tu poder decidir on vols viure. És a dir, mentre tu no tens la possibilitat de tornar perquè pots veure amenaçada la teva llibertat o integritat, tu perds el dret legítim de decidir on vols viure i desenvolupar-te. A partir d'aquí, perquè segurament en funció de les circumstàncies de cadascú, n'hi poden haver més. Per exemple hi pot haver una certa situació de censura, és a dir si et permeten expressar-te amb més o menys llibertat, si et permeten poder-te comunicar amb les teves famílies i entorn...

En el nostre cas era sobretot el fet de no poder tornar. De no poder assegurar-te una defensa dels teus drets i de la teva autonomia si tornàvem aquí a l'Estat.

Alguna cosa més?

Jo crec que l'exili, com et deia, en el fons és una expressió més dels conflictes. És a dir, si hi ha exili vol dir que hi ha un conflicte. Per tant, el que ens toca i hem de ser capaços de fer, sigui quin sigui el

context, és com avançar en la resolució d'aquell conflicte que ha generat l'exili i com no perds mai de vista l'estratègia de drets humans i cultura de la pau.

Jo com a conclusió diria que no pots viure o parlar de l'exili com un fet puntual i aïllat sinó sempre formant part d'un conflicte. Per tant, abordar l'exili o posar fi a un exili vol dir, llavors també, abordar políticament en la resolució d'aquell conflicte.

3. ENTREVISTES DE L'EXILI DEL 39

3.1 Testimonis

Entrevista a Josep Torruella i Riasol

“Che pibe, vení para acá. ¿Pero vos de dónde sos?”. Jo li vaig respondre: “de Catalunya”. I ella em va dir: “¿y eso donde queda?”. Li vaig assenyalar en un mapa i ella em va contestar: “eso es España” i jo li vaig contestar: “no, no. Això és Catalunya”.

Josep Torruella catalanista convençut i nascut a Balaguer el 1930, va haver de marxar a l'exili amb tan sols sis anys. Després de nou anys a territori sud-americà, va poder tornar a veure el seu estimat campanar de Balaguer. No obstant a això, una part d'ell ha restat per sempre més a l'Argentina.

Quina relació té amb l'exili?

Vaig exiliar-me a l'Argentina. El meu pare que va ser regidor de Balaguer, va ser mort pels franquistes.

Quan i per què va prendre la decisió de marxar?

Jo havia complert l'edat de 6 anys quan vaig marxar a l'exili. Era un dia de mercat i jo tot content me'n vaig anar cap a casa, però quan vaig arribar, vaig veure que estaven tots molt *serios*. Així que vaig preguntar: “què coi passa mama?” i ella em va respondre: “mira fill, em sembla que haurem de fer un viatge molt llarg cap a fora d'Espanya”.

Jo no volia perquè era molt jove, però em van dir que no hi havia cap altra opció.

Com va ser el seu camí per arribar-hi? Quin mitjà de transport va utilitzar?

Primer vam anar cap a Barcelona. Com que el meu pare estava molt relacionat amb en Macià i en Companys, ells ens ho van arreglar tot. Quan vam arribar a la frontera de França, perquè des d'aquí no podíem marxar, sort en vam tenir que la meva mare fos argentina i que el meu tiet també per poder marxar cap allà. Vam arribar a França i amb uns amics seus vam anar a un hotel de Perpinyà. Allí vam anar, juntament amb Doctor Llorenç, a un supermercat per comprar un souvenir. Recordo

que com que eren francesos no ens entenien, sort en vam tenir que el doctor va agafar un llapis i va dibuixar un porró. Després ja sí que ens vam entendre. Vam tornar a l'hotel i ens vam posar a dormir. Mentre dormíem la mare, la meva germana i jo amb un llit, resulta que van rebre una nota de la Generalitat dient que el meu pare, segons el Doctor Llorenç, l'havien agafat i l'havien ferit. La mare no va dir res, però al final va dir: "Jo sé que en Daniel (el meu pare) no està ferit, sé que està mort". El Doctor Llorenç ja sabia que el meu pare estava mort, però va dir-li a la meva mare que estava ferit, perquè no li fes tant mal. Com que va veure que la meva mare ja ho sabia li va acceptar i li va dir que el que ella havia de fer era cuidar de la meva germana i de mi i marxar cap a l'Argentina. I així ho va fer.

(Una vegada tornats d'Argentina, vaig pujar fins a Andorra i vaig poder descobrir que el pare va ser mort d'un tret.)

Vam anar amb vaixell cap a l'Argentina. La Generalitat ens ho havia tramitat tot molt bé, ja que el pare estava molt vinculat amb el president.

Recordo que un cop vam arribar al vaixell, vam anar cap a Brasil i després ja Buenos Aires. Vam desembarcar i va començar la nostra vida allà.

Com va viure al seu nou destí?

Els primers mesos ho vam passar molt malament. Però, resulta que hi havia uns senyors que coneixien la família i ens ho van arreglar tot per buscar feina i de tot. A partir d'aquí vam començar a estar bé a l'Argentina. *Dintre* de tot vam tenir sort. Això, però no vol dir que no patíssim molt.

Vaig rebre molts bons estudis. En part va ser gràcies a la Senyora Magñani de Pergamino que em comprava tots els llibres que necessitava per estudiar.

Recorda alguna anècdota del vostre exili a l'Argentina?

Quan tenia 8 anys, un dia que tornava de l'escola, em vaig trobar a la família ben *seria*. Jo li vaig dir a la meva mare: "Mare, què passa?" i el meu tiet va sortir i va dir: "Mira Josep Maria, t'has quedat sense president". Havien afusellat al president Companys.

També recordo que vaig sobresortir amb la gimnàstica. El col·legi número dos de Pergamino em van escollir per portar la bandera, però quan vaig estar a punt d'agafar-la, una senyoreta va dir: "no, aquest senyor no pot portar la bandera perquè és estranger". Això a mi, em va caure com una galleda

d'aigua freda. Me'n vaig tornar a la fila i quan van dir "rompan filas", vaig anar a buscar la directora del col·legi. Les meves primeres paraules cap a ella van ser: "miri directora, jo sí que sóc català, però això no vol dir que no pugui portar la bandera, perquè la meva mare és argentina". Quan ella se'n va entrar d'això la directora va cridar amb la senyoreta que abans m'ho havia dit i li va dir.

L'endemà, quan van agafar la bandera aquella senyoreta va dir: "senyor Torruella, avui sí que pot pujar la bandera". Jo vaig fer un pas endavant i li vaig dir: "senyoreta, el que vostè digui, però avui no toca".

Una altra anècdota és que em vaig trobar un senyor de Girona que volia que jo parlés català amb el seu fill, perquè no volia que es perdés la llengua.

Un dia a la plaça de Pergamino, van passar i es van asseure quatre homes. Jo me'ls vaig quedar escoltant una bona estona. Un d'ells va dir: "que ens està escoltant?" i un altre va respondre: "escolta, però no ens entén". L'endemà, quan van tornar a passar, jo vaig dir: "senyors, molt bona tarda".

Tots van quedar ben parats. Es van acostar cap a mi, preguntant-me d'on era, què feia... A més a més, uns quants d'ells, per casualitat, havien vingut a comprar a la nostra pastisseria de Balaguer. El món és un mocador de paper.

Allà a l'Argentina als Espanyols no els hi tenen molta estima. Resulta que quan van conquerir l'Argentina, molts terratinents d'Espanya es van apoderar de molt terreny. Una d'elles era la viuda Albeach que cada Cap d'Any anàvem allà i ens donaven joguets. Recordo que un any quan érem allà, mentre estava parlant amb català amb el meu cosí una senyora em va dir: "che pibe, vení para acá. ¿Pero vos de donde sos?". Jo li vaig respondre: "de Catalunya". I ella em va dir: "¿y eso dónde queda?". Li vaig assenyalar en un mapa i ella em va dir: "eso es España" i jo li vaig contestar: "no, no. Això és Catalunya".

Us podíeu comunicar amb els familiars que no van marxar?

Estava tot censurat. Encara no sé com ens va arribar el telegrama explicant de la mort del president Companys. Crec que el van enviar des d'Andorra.

Com eren les condicions de vida?

Molt millors que les dels camps de concentració. Nosaltres *dintre* de tot, vam tenir molta sort.

On dormien?

Quan vam arribar vam anar cap a Cádiz perquè una cosina de la mama vivia allà. Això ens va permetre tenir un lloc on dormir des del principi.

Com us tractaven a l'Argentina?

L'argentí té un caràcter molt afable. Mentre tu no facis coses mal fetes, tot va sobre rodes. A nosaltres ens van ajudar amb tot. Va costar establir-nos, durant un any ho vam passar una mica malament. Després ja tot va ser molt fàcil.

Quan va tornar a Catalunya? Com era la situació?

Vaig viure durant nou anys a l'Argentina. Vaig marxar l'any 36 i vaig tornar l'any 46.

Recordo que quan vam arribar a Barcelona, la ciutat semblava una gola de llop. Estava tot brut i en ruïnes. Després ens van portar a Palau. En aquell moment estaven cantant en català. Això estava totalment prohibit en moments de Franco. Recordo que el meu tiet Antoni em va dir: "S'està lluitant, per poder tornar a ser el que érem".

Vam arribar a Balaguer amb tren. La gent del poble sabien que els Toruella tornàvem de l'exili, i un gran nombre de gent ens va venir a rebre. Recordo que quan vaig sortir, una parella em va dir: "hemos ganado la guerra, por lo tanto tu eres español y has de hablar español". Jo els hi vaig dir: "Si a l'Argentina no vaig parlar mai argentí... Jo parlava sempre amb català".

Per últim, com definiria l'exili en poques paraules i com creu que el vostre familiar l'hagués descrit?

Per mi va ser com una aventura, m'ho vaig passar molt bé, però la nostàlgia del campanar de Balaguer i la nostàlgia del nostre país era enorme. M'emociono quan ho recordo.

Estava molt content pels estudis. Em van respectar i em van tractar molt bé, però sempre tenia el sentiment que volia tornar a casa.

3.2 Els familiars

Entrevista a Carme Garcia Font

“L'exili és... no ho sé, terrible, deplorable, una injustícia. És que no és una paraula sola paraula, en són tantes...”

Carme García és la filla de la cosina d'en Josep Fusimaña Fàbregas militant socialista que després de la Guerra Civil Espanyola va haver-se d'exiliar a l'URSS. Allà, també va ser militar per l'exèrcit soviètic i va morir a Crimea en una de les missions lluitant contra els alemanys.

Quina relació té amb l'exili?

Sincerament, jo no vaig saber del cosí de la meva mare fins als anys seixanta quan la seva viuda va tornar de Rússia. En aquell temps no se'n parlava, era època franquista. La meva mare era qui tenia relació amb els pares d'ell, ja que eren els seus tiets. Ella em va explicar que en Josep era un molt bon operari elèctric i que des de molt petit, igual que el seu pare i el seu avi, va tenir grans inquietuds socialistes. Ell va ser un dels creadors del partit socialista a Barcelona. Quan va començar la guerra a ell l'anomenaven comissari del partit. Per tant, jo entenc que era qui instruïa als soldats.

Quan i per què va prendre la decisió de marxar?

El bàndol republicà va perdre, ell va veure que no es podia quedar i va prendre la decisió de marxar. Com que va ser un dels comissaris més importants de la batalla de l'Ebre i de Terol els franquistes se'l volien emportar i, per tant, encara hi havia més motius per marxar.

Diria que va marxar quan va acabar la guerra, l'any 39, però no t'ho podria assegurar al 100%.

A on va anar? Va marxar sol?

Els meus avis i la meva mare sabien que ell estava a l'URSS, però tampoc en sabien gaire més. De la seva mort recordo que em van explicar que va ser en una dura batalla a Crimea, on va perdre la vida lluitant contra tropes alemanyes.

No va marxar sol. Quan va marxar es va emportar una part de la seva família: la seva dona, la mare, i la filla.

Recorda alguna anècdota o fet important durant el camí a l'exili, que li hagués explicat?

Ell ja no va tornar. No en vaig saber res.

Com va viure al seu nou destí? Teníeu notícies d'ell o ella?

No n'estic segura. Gairebé asseguraria que des d'un principi ja l'esperaven a l'URSS per ser un alt comandant. No crec que ho passés molt malament econòmicament. Recordo que la seva filla va estudiar econòmiques a la universitat.

Quan van arribar a l'URSS, ell va començar a formar part de l'exèrcit soviètic, a la unitat guerrillera del NKVD. En un principi els russos no estaven del tot segurs de si podien confiar en ell, però en Josep amb els seus actes els va fer veure que ho podien fer i li van donar algunes missions.

Jo diria que mai van tenir notícies d'ells. Va quedar tot tallat.

Els diaris i la ràdio parlaven de l'exili massiu que estava succeint?

No t'ho sabria dir. El meu avi era molt fet a l'antiga, mai havia volgut ràdios a casa. No en teníem.

Com eren les condicions de vida?

Com que l'URSS era un lloc adient als seus principis no crec que les condicions fossin tan cruels com van arribar a ser en llocs com França. Tot i això, com que va ser militar això també el va ajudar a poder viure de bona manera. Quan va acabar la Segona Guerra Mundial, l'URSS en va sortir molt perjudicada i molt probablement les facilitats no van ser les mateixes que fins llavors.

La seva viuda, que es deia Ramona, i la seva filla volien tornar ràpidament a Catalunya però no ho podien fer sent ella viuda de Fusimaña. Així que va decidir casar-se amb un català que també estava exiliat a Rússia i així poder-se canviar el cognom i tornar a casa. Ella, però ens va dir que no estava enamorada d'ell, però que era una nova vida i que estarien junts fins al final dels seus dies. La seva filla Dora ja li deia pare.

Recordo que van venir amb el nou marit alguns cops a casa i nosaltres també a casa seva a Barcelona. De mica en mica, la connexió amb ells la vam anar perdent però ens seguíem enviant les felicitacions de Nadal. La filla, sempre ens va tenir molta estima, érem la seva família d'aquí. Poder perquè les nostres àvies eren les filles petites i sempre havien tingut més relació. Sí que recordo que

la Dora quan va arribar va tenir problemes d'adaptació, però, al final, va acabar treballant a la Universitat de Barcelona ensenyant rus.

Durant quant temps va estar als camps de concentració o en el seu nou destí? Vau tenir l'oportunitat de poder-vos tornar a veure? I a on es va dirigir després?

Va estar a l'URSS des de l'any 39 fins al moment de la seva mort a la batalla de Crimea on l'exèrcit alemany el va matar.

No ens vam poder tornar a veure i ell tampoc va tenir l'oportunitat de dirigir-se enlloc més.

Van rebre suport de les autoritats polítiques del país d'acollida? I de persones voluntàries/entitats/ONG?

Això va lligat, si ell era militar i va ser militar allà... Si el van encaminar a anar cap a l'URSS jo entenc que és perquè el van voler acollir i, per tant, va rebre suport.

Per últim, com definiria l'exili en poques paraules i com creu que el vostre familiar l'hagués descrit?

L'exili és... no ho sé, terrible, deplorable, una injustícia. És que no és una paraula sola paraula, en són tantes...

Entrevista a Claudia Montiel

“Si vas a visitar la Maternitat d’Elna, hi veuràs un cartell amb les dates de naixement de tots els nens que van néixer allà. Si busques el desembre del 1941 trobaràs el meu nom”

Claudia Montiel és filla de la Dolors, una barcelonina valenta i decidida que va haver de marxar, conjuntament amb una quarantena de nens, cap a França amb un camió. A més a més, la Clàudia va néixer a Maternitat d’Elna, un dels elements més fonamentals de l’exili. Des d’aquell moment i fins avui en dia ha viscut a França.

Quina relació té amb l’exili?

La meva mare va exiliar-se a França el 18 de gener del 1939.

Tenia dues germanes grans, amb qui no hi tenia massa relació, i un germà. Aquest, en Josep, quan va fer divuit anys se’n va anar a la guerra i allà el van matar.

La meva iaia va quedar paralítica i la meva mare se’n va encarregar de cuidar-la. Quan va morir el 1933 la mare va d’anar a viure al Monestir de Montserrat. A partir d’aquell moment i amb la resta de companys del monestir, van començar a anar a Barcelona a agafar els nens que quedaven sense pares. Tot estava trencat, destrossat.

Quan i per què va prendre la decisió de marxar?

Ella quan va venir a França tenia 24 o 25 anys. La meva mare era miliciana i republicana. És evident, doncs, que va haver de marxar perquè estava perseguida. Tanmateix, recordo que m’explicava que els socialistes els hi prometien que els ajudarien, però que a l’hora de la veritat, quan necessitaven la seva ajuda, es posaven al costat dels feixistes.

A on va anar? Va marxar sol? Sap què es va emportar amb ell?

Quan va ser obligada a partir van venir a França.

No va marxar sola, ho va fer acompanyada de 36 nens de 3 a 14 anys i també d’alguns amics. Els nens li deien a la meva mare: “Dolores, no me dejes, no me dejes”.

Com va ser el seu camí per arribar-hi? Quin mitjà de transport va utilitzar?

No hi va arribar a través del Portús sinó que va tirar a la dreta, va anar cap a Espolla i van acabar passant la nit a l'escola de Rabós. Finalment, van passar per Portbou i van travessar una ribera que gairebé els hi va costar la vida, perquè els franquistes hi van deixar anar una bomba. Van continuar fins a l'estació de Perpinyà on es van trobar amb comunistes que els hi van donar menjar i tot el que van necessitar. Un cop allà, van agafar el tren fins a Besançon, una ciutat propera a Lió. Quan van arribar els van portar cap a un monestir. Per tant, la meva mare mai va haver d'estar en un camp de concentració. Els nens, de mica en mica, van ser adoptats per famílies franceses.

Per arribar a França van utilitzar un camió. Sobre aquest hi havia sacs plens d'objectes que van voler salvar de la guerra. Els nens s'amagaven darrere els sacs.

On va anar després la vostra mare?

Com que cada vegada hi havia menys nens, la meva mare va agafar un tren cap a Perpinyà perquè tota aquella gent que els havien ajudat mesos abans a l'estació de Perpinyà li van dir que hi podia tornar quan volgués.

Quan va arribar, va començar a treballar de criada en una família de jueus comunistes. El pare de la família, el senyor Siderman, va estar durant mesos en camps i sent molt maltractat per ser jueu. Quan va tornar a casa va ser la meva mare la que el va cuidar, perquè estava molt malalt. La família estimava molt a la meva mare perquè va viure amb ells durant dos o tres anys. Era com una filla més.

Així doncs, el fet d'haver anat amb els nens i d'haver tingut aquests contactes a Perpinyà va ser el que va fer que la meva mare no hagués de trepitjar mai terror dels camps de concentració.

La seva vida personal també va seguir?

La meva mare va fer la vida aquí a França. Al cap de dos o tres anys, va conèixer al meu pare i es van casar el febrer del 1941.

Per què va néixer vostè a Maternitat d'Elna?

La meva mare com que era refugiada va escriure una carta a l'Elisabeth Eidenbenz i ella la va contestar i li va dir que la podia rebre a la Maternitat d'Elna sense cap problema. Jo vaig néixer allà el desembre del 1941, però la nostra estança va durar més temps. La meva mare va ser allà des d'uns mesos abans de donar a llum i juntes hi vam viure durant dos anys. Vaig aprendre a caminar i a parlar

allà. L'únic record que tinc de la Maternitat és que em deien: "Claudia come, Claudia come" (clàudia vine).

Avui en dia, si vas a visitar la Maternitat d'Elna hi veuràs un cartell amb les dates de naixement de tots els nens que van néixer allà. Si busques el desembre del 1941 trobaràs el meu nom.

El meu pare no vivia amb nosaltres a la Maternitat, ja que treballava en unes vinyes d'un poble veí. Malgrat això, ens venia a veure amb bicicleta.

Recorda alguna anècdota o fet important durant el camí a l'exili, que li hagués explicat?

Va veure a molta gent fugir però també morir. Era un camí llarg i dur.

La vostra mare va poder tornar a Catalunya?

La meva mare no va poder tornar a Catalunya fins que no va ser francesa perquè era perseguida. Després ja sí que hi vam anar anant juntes. Jo, des de molt petita, vaig estiuejar a Palafrugell i també vam anar molts cops al Monestir de Montserrat on la mare m'ensenyava la seva habitació de quan vivia allà.

Els diaris i la ràdio parlaven de l'exili massiu que estava succeint?

Això no ho sé. Els diaris i la ràdio abans no eren com ara...

El que sí que hi va haver a Argelers fa molt temps va ser una exposició de totes les cartes que s'havien rebut entre familiars i exiliats però també entre persones amb càrrecs importants. D'això, però fa molts anys. Jo en tenia 20 i ara en tinc 80...

Com eren les condicions de vida als camps de concentració?

La meva mare no va passar mai pels camps de concentració, però sí que anava a Argelers a visitar amics seus que estaven allà. Els hi portava menjar i podia parlar una mica amb ells. Però podia veure que les condicions eren molt dolentes. Vivien a la sorra.

On dormien?

Molts d'ells dormien a la sorra. A les nits cantaven.

Van rebre suport de les autoritats polítiques del país d'acollida? I de persones voluntàries/entitats/ONG?

França no els va ajudar. El que sí que li van donar va ser una targeta de refugiada, és a dir un passaport provisional. Després, cap als anys 70 la meua mare es va fer francesa, igual que el meu pare. Ell, però, no va venir com a refugiat al país sinó que va arribar a França el 1932 des de València per fer baremes.

Per últim, com definiria l'exili en poques paraules i com creu que el vostre familiar l'hagués descrit?

L'exili ho trenca tot. La meua mare no podia tornar a casa. Aquest sentiment és terrible.

Psicològicament ha estat molt dur. Molt dur. La meua mare va cremar moltes de les fotografies A més a més del que em va explicar la meua mare també vaig veure la duresa de la situació llegint les cartes que van arribar per l'exposició a Argelers.

Entrevista a Maria Maneja Vila

“Sabeu què ha dit en Bartomeu? Que éreu roja!” I ella em va respondre: “I ho som Maria. Per això plores, per això t’has enfadat? Ells són blancs, són feixistes. Nosaltres som rojos, som republicans. Per això no pots plorar”. Però, jo ja vaig plorar.

Maria Maneja és la filla d'en Ramon Maneja Vilaregut, un rodenc afiliat a la UGT que va haver de marxar a l'exili. Ella, doncs, explica amb nostàlgia i emocionada tot el que va haver de viure el seu pare en els terribles camps de concentració francesos. Tanmateix, també podem observar que encara queden moltes ferides obertes.

Quina relació té amb l'exili?

Home, ho vaig viure molt fort perquè va marxar el meu pare a l'exili.

Quan i per què va prendre la decisió de marxar?

Ell era de la UGT i estava molt ficat amb els republicans. Per tant, va haver de marxar per aquesta raó. Era al final de la guerra. D'això me'n recordo. Recordo que va venir a casa i la meua mare també volia marxar, però ell no li volia perquè quedàvem la iaia i jo i no va voler que ella marxés.

Va marxar ell, els meus tiets, i les meves cosines.

A on va anar? Va marxar sol? Sap què es va emportar amb ell?

Va marxar ell, els meus tiets, les meves cosines i la família de la meua mare també. Tots van anar cap a França. Això ho sé perquè m'ho han dit. Marxaven molt tranquils cap a França perquè com que en Companys també va marxar cap allà, es pensaven que tindrien molt més suport. La situació, però no va ser així.

Van marxar amb el que portaven. Jo no sé què pensaven ells, però molta cosa no se la devien endur perquè a casa hi havia el “traje” del meu pare i l'abric. Llavors, si hagués marxat carregat almenys l'abric se l'hagués endut, no?

Van acabar als camps de concentració de Le Barcarès i Rivesaltes.

Com va ser el seu camí per arribar-hi? Quin mitjà de transport va utilitzar?

Ho van fer tot a peu per els Pirineus. Durant aquesta, ruta els peus els varen quedar malmesos.

Això ho sé per la meva cosina no per el meu pare.

Recorda alguna anècdota o fet important durant el camí a l'exili, que li hagués explicat?

Tenia cartes, però la meva mare ho va esparracar i ho va cremar tot.

Com va viure al seu nou destí? Teníeu notícies d'ell o ella?

Molt malament. Van tenir aquestes passes al ventre i no van tenir cap ajuda de res.

Durant el temps que van estar als camps, ens van arribar algunes cartes d'ells i també algun retrat on hi havia el meu pare i els dos altres homes d'aquí Roda. El que sí que vam saber va ser que quan ja feia dies que ja eren allà hi va anar una persona preguntant qui sabia teixir. El meu tiet, era teixidor i van dir tots que sabien teixir. Se'ls van emportar tots cap a Normandia.

Els diaris i la ràdio parlaven de l'exili massiu que estava succeint?

Això nosaltres escoltàvem la Pirenaica (emissora clandestina) i sabíem coses més o menys però per la Ràdio. Tot i això, abans no vam tenir cèntims per comprar una ràdio, feia molt que havia acabat la guerra... Els diaris no en parlaven. Jo només recordo que quan hi va haver el bombardeig més gran a Barcelona, el meu cosí tenia molta por i el van portar aquí a casa els avis, però jo el vaig viure.

Com eren les condicions de vida? Hi havia diferència entre sexes, edats, estatus social?

Les condicions eren molt dolentes. No sé si les condicions de vida eren diferents per uns i pels altres, ja que sé més coses de les meves cosines que no pas del meu pare.

On dormien? Què menjaven? Si es trobaven malament què havien de fer?

Dormien en barracons. Menjaven el que els donaven, poca cosa. Es va morir molta gent, però ells van tenir la sort que del seu grup van viure tots. No hi havia metges ni cap mena d'ajuda.

Durant quant temps va estar als camps de concentració o en el seu nou destí? Vau tenir l'oportunitat de poder-vos tornar a veure? I a on es va dirigir després?

Tots ells només van estar en un camp de concentració (les dones en un i els homes en un altre). Hi van estar fins al moment que se'ls van endur per teixir a Normandia, primer les dones i en acabat els homes tot i que no sé si els van portar al mateix lloc.

L'any 59 jo vaig anar a Normandia a Lisieux i els vaig poder veure a tots.

El meu pare ja no va tornar més aquí. Ell va refer la seva vida amb una altra dona i van tenir un fill. La meva mare, però no va parlar mai malament del meu pare. Això sí, li va dir al meu tiet que la iaia se l'havia d'endur ell i la iaia va marxar. Va ser molt dur, per mi la meva iaia era la meva iaia i sempre que podia me n'anava a veure-la. El meu pare, però tot i haver refet la seva vida sempre m'enviava cartes dient: "Maria a estudiar eh, a estudiar". Això sí, no enviava ni una pela per la meva mare.

Van rebre suport de les autoritats polítiques del país d'acollida? I de persones voluntàries/entitats/ONG?

No els va ajudar ningú, es van haver d'espavilar ells. El govern franquista encara va ajudar menys.

Recordo que el meu tiet no podia sentir a parlar d'en Companys perquè quan ell va arribar a França ja hi tenia un fill, la casa i tot muntat allà. Tot i això, quan li van dir que el seu fill l'havien portat a Espanya, el president va voler venir cap aquí. Tots els seus li deien que no hi anés que li passaria el que li va passar, però ell va voler venir a buscar el seu fill i tot sabem com es va acabar.

Saps si hi havia accessos als serveis bàsics al camp? Hi havia malalties?

Se'n moria molta de gent, no hi havia serveis bàsics als camps.

Per últim, com definiria l'exili en poques paraules i com creu que el vostre familiar l'hagués descrit?

És que saps què, jo no me'n vull enrecordar de moltes coses. Tot això que em dius, això que t'explico a mi ja em fa neguit perquè jo ho vaig passar molt, molt malament. Jo era roja i ho vaig passar molt malament. Recordo que un dia que jo estava a casa uns amics hi havia el paleta (en Bartomeu). Els amos de la casa li van dir: "aquesta és la de Can Maneja, que la tenim sempre per aquí." I ell va dir: "I tens aquests rojos aquí?". Jo devia tenir set o vuit anys. Vaig marxar corrents cap a casa amb la iaia i li vaig dir: "Sabeu què ha dit en Bartomeu? Que éreu roja!" I ella em va dir: "I ho som Maria. Per això

ploras, per això t'has enfadat? Ells són blancs, són feixistes. Nosaltres som rojos, som republicans. Per això no pots plorar". Però, jo ja vaig plorar.

Anècdotes

Un dia una dona del serrat li va demanar a la meua mare si em deixava anar a mi a Barcelona a veure la Model perquè havien de portar unes notícies als presoners. El marit d'aquella senyora era un d'ella. La meua mare va dir que sí i tot i que no me'n recordo del trajecte, recordo que allà tot era fosquíssim. Hi havia un passadís on hi havia un guàrdia que et feia anar amunt i avall. A mi em van dir: "sortirà un home i fes veure que és el teu pare. Quan et demani quan has crescut dóna-li el paper". Jo em pensava que sortiria el marit d'aquella senyora però finalment qui realment va sortir va ser el meu veí, en Ramón Ballús. Quan em va dir a veure on arribava jo vaig passar aquell paper i em van fer marxar. Recordo que quan vaig sortir de la Model vaig córrer fins a casa (carrer Rull) ben espantada.

Jo vivia a Barcelona i recordo que un dia estava molt contenta perquè em venia a veure la meua mare. Jo creia que era per venir-me a buscar per anar a la Festa Major de Roda. Però, quan vam arribar, no vam ni entrar a casa. Vam anar a casa una veïna, la Teresa Planes, i van acordar quan podria començar a treballar. Recordo que pel camí em deien: "Quan et diguin quants anys tens, tu has de dir dotze eh!"

Doncs imaginat, si vull recordar les coses... Moltes coses no les vull recordar. Imagina't ara una criatura d'onze anys fer-la treballar.

Recordo que uns guàrdies, durant la guerra, es van venir a instal·lar en un cobert a vora de casa. En aquell moment vam poder menjar millor, perquè ens donaven del que cuinaven ells.

Entrevista a Pilar Salvador Casino

“Yo soy nacida aquí en Francia pero ni soy de allí ni soy de aquí. Me faltan raíces. A mi idea, yo no estoy donde debería estar”

Pilar Salvador és filla d'exiliats aragonesos. La seva família, però va viure les conseqüències de la guerra de totes les maneres possibles. Ella mateixa es descriu com “hija del exilio, de la guerra y nacida en Francia.”

Quina relació té amb l'exili ?

Mi padre pasó la frontera el 9 de febrero del 1939, es decir, en el momento de la retirada. Dejó en España a mi madre, que estaba en cinta de mi hermana. Ellas pudieron pasar la frontera legalmente en 1949. Así que el exilio lo he vivido de parte de mi madre y mi padre, puesto que los dos son aragoneses y vinieron a Francia. Yo soy nacida en Francia.

Mis padres se habían casado en el mes de abril y la guerra estalló en el mes de julio. En todos los Santos, noviembre de 1936, mi madre que ya estaba en cinta y se quedó allí en el pueblo (Sella). Mi padre se tuvo que marchar por amenazas de detenerlo aquella misma noche. Así que se fue al frente republicano. Estuvo en la batalla de Teruel, en la batalla del Ebro. Después, siguieron subiendo hacia Barcelona y finalmente pasó la frontera junto a republicanos, civiles, militares... por el Portús.

Quan i per què va prendre la decisió de marxar?

Mi padre no había ido nunca a la escuela, ya que nació en 1911, pero había seguido unos cuantos cursos por las noches y se le abrió el espíritu. Le interesaba todo lo que era la justicia y la libertad y por esta razón se apuntó a los sindicatos agrícolas de la CNT. A partir de aquí él tomó sus posiciones. Era más republicano que otra cosa, puesta a que las condiciones de vida en España eran terribles. Solo podían decidir y comer los ricos, porque los pobres, sobre todo en Aragón (te hablo de Aragón porque es lo que sé yo) no tenían nada. Como me decían: “no teníamos donde quedarnos muertos”. Así que junto a mi padre, unos cuantos cuñados, amigos, vecinos... también siguieron el mismo camino. Las tropas franquistas empezaron a amenazar a la gente y a cogerlos en sus casas o en los campos. Fue una verdadera matanza. Disparaban a los campesinos y los tiraban a las cunetas. Un día mi abuela les dijo a mi padre y al resto: “hijos he escuchado que esta noche vienen a buscaros”. Así que esa misma noche se prepararon cuatro o cinco y partieron hacia Teruel.

Estuvieron en la batalla de Teruel, bajaron una temporada hacia Valencia, mientras estaba detenida por los republicanos, y después volvieron a subir con la Batalla del Ebro. Tambaleando, tambaleando subieron hacia Barcelona y de allí siguieron hasta Figueres y la frontera del Portús.

A on va anar? Va marxar sol? Sap què es va emportar amb ell?

Mi padre marchó con dos hermanos de mi madre, con su hermano y con un amigo.

Cuando él se marchó, por todos los Santos del 36, mi madre estaba en cinta de tres meses y dio a luz a mi hermana en el primero de mayo del 1937, bajo los bombardeos. Es decir, que mi padre conoció a mi hermana en 1949, cuando mi madre cruzó la frontera.

Mi madre, en el 48, ya no podía estar más en el pueblo. Le habían fusilado a su hermano sin ningún motivo. Así pues, pudo comunicarse con mi padre y él pagó a una guía para que pudieran pasar la frontera clandestinamente. Cuando la guía llegó a Ripoll dónde estaban mi madre, mi hermana y un grupo de mujeres con hijos, los remitió a la Guardia Civil. Entonces, mi madre fue encarcelada y mi hermana fue metida en un convento de monjas.

Mi madre estuvo en la cárcel de Figueres, en la Model de Barcelona y en la cárcel de Teruel, hasta que mis familiares pudieron sacarla a ella de prisión y a mi hermana del convento.

Luego volvieron a su pueblo natal, a casa de mis abuelos. No obstante, cuando mi madre escuchó que abrían las fronteras, empezó los trámites y pudieron pasar en agosto de 1949.

Volviendo con mi padre, él solo se llevó consigo en el exilio una manta, una mochila y un trozo de pan. No se llevó casi nada. Además, era una noche de invierno, con mucha lluvia.

Com va ser el seu camí per arribar-hi? Quin mitjà de transport va utilitzar?

Siempre me ha contado que en la batalla de Teruel estaban luchando a diecisiete bajo cero. Así que mucho frío, mucho miedo. Por ejemplo en Aragón no hay árboles, es una llanura y entonces cuando trataban de avanzar para no ser cogidos por las tropas franquistas era muy difícil y peligroso.

Mi padre hizo todo el camino a pie. Desde el momento que pasaron la frontera del Portús hasta que los llevaban a los campos de concentración como Argelers, Saint-Cyprien, el Barcares... todo ese camino, que parece que no pero es largo, todo a pie.

Poca gente iba con vehículos. Hay que saber que mientras ellos avanzaban con todos los civiles, mujeres, abuelos, niños y militares, las tropas franquistas les seguían bombardeando a lo largo de la carretera.

Recorda alguna anècdota o fet important durant el camí a l'exili, que li hagués explicat?

De durante el camino no tengo demasiadas anécdotas, ya que no tenían fuerzas. Ahora bien, sí que tengo de su estancia en los campos. Por ejemplo, él había guardado un recuerdo muy duro de los que los guardaban. Eran soldados franceses aunque eran negros, pues eran senegaleses. Entonces los maltrataban (a los exiliados). Eran muy salvajes y tenían grandes espadas.

Com va viure al seu nou destí? Teníeu notícies d'ell o ella?

Fue muy duro. Mucho padecimiento. Les trataron de una manera un poco salvaje.

No teníamos noticias de él. Mi padre tenía un amigo que trataba de hacerles pasar algunas noticias, pero en España, en el pueblo, la Guardia Civil cogía los correos. Cuando había la casualidad de que el cartero les daba las cartas, la Guardia Civil le decía a mi hermana: "¿Cristobalina, que has tenido carta de tu padre? Dinos dónde está y dile que vuelva que no le pasará nada". Ella no les dijo nunca nada. Así que mi madre pasaba meses enteros sin tener noticias de mi padre.

Els diaris i la ràdio parlaven de l'exili massiu que estava succeint?

Sí, aquí en Francia los trataban de rojos, de diablos, diciendo que tenían la cola como el diablo y que llevaban el cuchillo entre los dientes. Esto es lo que ponía en los periódicos, hasta en los más católicos. Además, fueron obligados a dejar todo el material militar en la frontera. Les cogieron las armas, las joyas, el dinero. Les quitaron todo.

Com eren les condicions de vida? Hi havia diferència entre sexes, edats, estatus social?

Muy malas. No había diferencia entre unos y otros. No tenían agua, hombres y mujeres todo mezclado, se tenían que lavar en el mar e ir a hacer sus menesteres en el agua.

Desde el punto de vista de los campos de concentración no creo que hubiera ninguna diferencia entre clases sociales. Porque, la verdad, no pienso que hubiera muchos ricos allí.

On dormien? Què menjaven? Si es trobaven malament què havien de fer?

Dormían en los barracones que ellos mismos construyeron. Aun así, los primeros meses durmieron en la arena y hay que pensar que era el mes de febrero.

No tenían de qué comer. Explicaba mi padre que venía un camión y les tiraban bolas de pan. Había pocas y todos los que estaban allí se pegaban para conseguir las. También iban camiones enteros de apio. Aun así, mi padre nunca pudo comerlos, ya que llegaban caldeados del calor. Pasaron mucha

mucha hambre. No había suficiente comida para la gente que había. Por esta razón no sé si las autoridades francesas hicieron todo lo que pudieron. Comprendo que 500.000 personas de golpe no es una situación fácil, pero considero que les podían haber acogido de otra manera.

Se decía que había un cordón sanitario, pero mi padre siempre me ha dicho que no había casi nadie. Muchos morían de hambre y de frío, ya que fue uno de los inviernos más duros. Mi padre decía “yo no sé quién me ha protegido porque no sé cómo estoy vivo”.

Durant quant temps va estar als camps de concentració o en el seu nou destí? Vau tenir l'oportunitat de poder-vos tornar a veure? I a on es va dirigir després?

Podían estar en Le Barcarès, en Saint-Cyprien, en Argelers o en Elna no los dejaban quedarse en un mismo campo, se los llevaban de un campo a otro.

Mi padre entró en uno de esos campos el 10 de febrero de 1939 y se marchó en septiembre de 1941, ya que en un momento dado les dieron dos opciones: la primera volver a España y ponerse bajo Franco y la segunda fue que, aquí en Francia, el gobierno creó lo que llamaban las compañías de trabajadores extranjeros. Mi padre eligió esta última opción y se lo llevaron al frente del Atlántico para construir “le mur de l'atlantique”. Es decir, muchos españoles como mi padre fueron obligados a trabajar para los alemanes que estaban ocupando Francia.

Después también, con sus ideas de libertad y justicia, se fue a luchar contra los alemanes. Cuando la guerra acabó, él se acercó a Perpignan, ya que tenía la idea de que mi madre pudiera venir a Francia con mi hermana. Empezó a trabajar y no fue hasta el 1949 que pudo reencontrarse con ellas.

No obstante, un hermano de mi padre, que también se había marchado con él, lo mataron en Badajoz. El hermano más joven (dieciocho años) de mi madre, lo mataron en la Batalla del Ebro y otro tío mío, pero que ya era más mayor, combatió y al llegar a la frontera decidió regresar y lo encarcelaron durante ocho años.

Mis tíos que murieron en Badajoz y en la Batalla del Ebro, todavía no sé dónde se encuentran sus cuerpos. He hecho muchos trámites pero no sabemos nada.

Aun así, la historia del hermano de mi madre, que fue fusilado, todavía es más triste. Una noche unos amigos le dijeron: “Román, esta noche nos vamos, porque van a venir a buscarnos”. Entonces, él dijo que estaba de acuerdo y quedaron en un sitio para encontrarse aquella misma noche. Cuando llegó a Gea, les dijo a sus compañeros que no podía irse porque no les había dicho a sus padres que se marchaba al frente. Así pues, mi tío regresó al pueblo.

No obstante, como él era de la quinta que Franco iba a movilizar, empezó a formar parte de sus fuerzas obligatoriamente. Entonces, tuvo que combatir con los franquistas. Aun así, cuando estaba al frente, él no estaba de acuerdo y hacía cosas que no eran favorables para los franquistas. Él era rojo. En un momento dado, mi tío se encontró con unos del pueblo. Ellos, prisioneros rojos, no podían creer que mi tío estaba en el otro bando, ya que él compartía sus ideales. Me contaron que cuando un franquista le pidió un vaso de agua, él respondió: "A tú lo que te daría en vez de un vaso de agua sería un vaso de Xtermin".

La suerte que tuvo mi tío Román estaba metido como militar sanitario y, por lo tanto, lo llamaban. Por esta razón se pudo escapar de las fuerzas de Franco. Finalmente, llegó al pueblo de mis padres. Una vez allí, convencido de que no había hecho ningún mal, decidió entregarse a la guardia civil de Teruel. Estos lo enviaron a Barcelona a cuidar de los heridos, pero en poco tiempo, recibió una orden del comandante diciendo que lo tenían que trasladar a la prisión provincial de Zaragoza, ya que había cometido un acto de rebelión.

Aun así, mi tío estaba tranquilo, sabía que no había ningún motivo para fusilarlo. Sin embargo, cogieron a tres falsos testigos del pueblo que testificaron en contra de mi tío y el 7 de noviembre de 1939, lo fusilaron.

Así que ya lo ves, soy hija del exilio, de la guerra y nacida en Francia.

Van rebre suport de les autoritats polítiques del país d'acollida? I de persones voluntàries/entitats/ONG?

No hubo ninguna ayuda por parte del gobierno francés. Cuando yo oigo que los republicanos pidieron ayuda a la Francia y ellos, en cambio, respondieron con la política de no intervención, es evidente que no tenían demasiadas luces. Parecía que no se estaban dando cuenta de lo que pasaba en España, unos años después, pasaría en Europa.

Pero es que con solo leer los titulares de los periódicos, los cuales consideraban a los republicanos como personas que tenían la cola del diablo entre las piernas y un cuchillo entre los dientes, ya te lo dice todo. Para mí, es muy difícil de entender que un país como la Francia, que siempre ha defendido la libertad y los derechos humanos, viera con buenos ojos a un dictador como Franco, que se había sublevado y que al fin y al cabo no tenía ninguna legitimidad. Y la cosa para mí sigue igual, el rey tampoco tiene ninguna legitimidad.

Sin embargo, los que sí ayudaron fueron las personas que vivían en los pueblos, ya que siempre que podían iban a llevarles comida y algo de ropa a los campos.

Considero que la única salvación para las mujeres que estaban en cinta, fue que había una enfermera suiza que les recogía y hacía posible que sus hijos nacieran en la Maternidad de Elna. Después, pero las mujeres que estaban con niños de tres, cuatro, cinco... años tenían que vivir con las mismas condiciones que los hombres que estaban en la arena.

Per últim, com definiria l'exili en poques paraules i com creu que el vostre familiar l'hagués descrit?

Para mí es dolor. Es padecimiento y sufrimiento. Yo soy nacida aquí en Francia, pero ni soy de allí ni soy de aquí. Me faltan raíces. A mi idea, yo no estoy donde debería estar. Es verdad que solo conozco la tierra de mis padres a través de ellos y de todo lo que he leído, pero eso no significa que deje de ser mi tierra.

Yo soy nacida en el 50 y me llamo Pilar Salvador. Recuerdo que cuando iba a la escuela mis amiguitas me decían: "tú eres española, te llamas Salvador. Españoles de mierda". ¿Cómo se puede vivir una cosa así?.

Mis padres han sufrido mucho. Siempre he oído a mi madre decir que como su tierra no hay otro sitio y a mi padre decirme: "hija, desde la edad de 25 años, ya no he vuelto más a ver a mi padre". Sin embargo, mis padres me dijeron que no volverían nunca más a España y han muerto aquí. Han vivido con dolor y se han marchado con dolor.

Además de mis padres, también he visto sufrir mucho a mi hermana, ya que cuando llegó a Francia ella ya tenía 12 años, no conocía a mi padre, no hablaba ni una sola palabra de francés... Así pues, cuando mi padre decidió apuntar a mi hermana a la escuela, todo el mundo se burlaba de ella.

Veus alguna similitud entre l'Exili del 39 amb l'Exili Sirià?

Claro. Para mí es el mismo dolor y padecimiento. El hecho de que la población esté obligada a irse de su tierra para marcharse a un lugar con condiciones inhumanas es terrible. Yo prefiero no mirar las imágenes porque me imagino a mis padres.

Lo más triste, desde un punto de vista tecnológico y científico, es que aún con todos los avances que ha habido, ochenta años después sigamos igual. No lo logro entender.

Al fin y al cabo, tanto mis padres como los que hoy sufren, piden lo mismo: poder comer y vivir. No piden nada más. Los ricos se reparten las tierras y ellos se mueren de hambre.

4. ENTREVISTES DE L'ÈXODE SIRIÀ

4.1 Testimonis

Entrevista a Riham

“We saw death in our eyes. I've made four attempts at sea. It was so bad”

Riham és una refugiada siriana que va haver de marxar del país, el 2019. Actualment, es troba a Alemanya, on és feliç. Tanmateix, el camí per arribar-hi no ha estat fàcil, ja que com ella explica ha vist morts amb els seus propis ulls i ha hagut de viure durant dos anys amb tendes fabricades per ell/ella mateix/a.

This question is optional and helps us to make a better classification. Can you state your gender and age? Can you write your initials? Thank you.

Riham. I am 19 years old.

First of all, when and why did you decide to leave the country? How was the situation like there? Did you leave alone?

I left my country in 2019 because of war, suffering and hard living. There was kidnapping, hunger and fear of death. I came to Germany with my family.

How was the way to your new destiny? Where did you settle? Nowadays, are you still there?

The road was very difficult. We saw death in our eyes. I've made four attempts at sea. It was so bad. I arrived in Greece in 2019. Greece was very difficult. I spent two years in tents. We made the tents with our own hands. I did not get human rights in Greece. After two years and months of suffering, we arrived in Germany looking like a new life

What made the biggest impact on you when you arrived? What were and are the life conditions like? They can vary according to age, gender or social status?

The big impact when I arrived in Germany, I was very happy because I saw human rights. I started going to school and my life changed for the very better.

Do you consider that there is enough space for the people you are? They provided you with a sufficient amount of food? Have these aspects improved over time?

Yes, they gave me everything that was missing in Germany. I felt human rights again

Do you feel safe living there? Can higènic basic measures be guaranteed?

I feel safer here than in my country, I know that no one will harm me. Here I go to the place I want and I am not afraid.

If somebody gets sick, do they get medical care? Are diseases transmitted quickly? Have you seen many colleagues lose their lives?

Yes, if someone gets sick, he gets medical care.

No, the disease is not transmitted.

I did not see anyone lose his life

Are you in contact with your family? What do you think they are experiencing it?

I live with my family

Have you felt supported by society or NGOs?

No

Do you think the political authorities in the host country have acted correctly? And the European Union?

The political authorities in Germany, I think, are doing the right thing and giving everyone their due.

Do you think the media have conveyed the situation correctly?

I hope that all media outlets convey the positions correctly.

And finally, after all you have lived or are still living, how would you define exile in a few words?

Thank you very much for everything.

I am very happy with my life now, and I thank everyone who has been with me in difficult situations.

I thank the European country that granted me asylum and a new life. It made me feel that human rights still exist in this life. Thank you to everyone who will listen to my story.

Entrevista a A.M.A

“We left Syria when Syrian regime forces and Iranian-backed militias stormed with a campaign of arrests and executions of civilians in my area”

A.M.A va abandonar Síria, conjuntament amb el seu germà, en un moment crític de la guerra, especialment en la seva zona. Avui dia, i des de fa 5 anys, viu a Noruega. Tot i això, ha patit les conseqüències de l'exili havent de viure al carrer, perdent pes i veient morir a molts infants.

This question is optional and helps us to make a better classification. Can you state your gender and age? Can you write your initials? Thank you.

A.M.A

My age is 34 years.

Male.

First of all, when and why did you decide to leave the country? How was the situation like there? Did you leave alone?

I left Syria in 2014 with my brother, when the living situation seemed so dangerous in my area. We left Syria when Syrian regime forces and Iranian-backed militias stormed with a campaign of arrests and executions of civilians in my area.

How was the way to your new destiny? Where did you settle? Nowadays, are you still there?

The road was very difficult and full of dangers. I left for Lebanon.

Currently, I'm in Norway, from 5 years ago until now.

What made the biggest impact on you when you arrived? What were and are the life conditions like? They can vary according to age, gender or social status?

My financial situation was very bad. I slept on the street several times.

Do you consider that there is enough space for the people you are? They provided you with a sufficient amount of food? Have these aspects improved over time?

The food was not enough. I lost a lot of weight.

Since I arrived in Norway my financial situation has been much better.

Do you feel safe living there? Can higènic basic measures be guaranteed?

Yes I feel safe (in Norway).

If somebody gets sick, do they get medical care? Are diseases transmitted quickly? Have you seen many colleagues lose their lives?

There was not enough medical care for everyone.

A many of children have died of diseases.

Are you in contact with your family? What do you think they are experiencing it?

When I left my country, I could not communicate with my family for several days. They were unable to talk about everything because the lines of communication were monitored by the Syrian regime.

Have you felt supported by society or NGOs?

Yes, in Greece.

Do you think the political authorities in the host country have acted correctly? And the European Union?

The policy of European governments was not sympathetic to refugees, especially the right-wing parties.

Do you think the media have conveyed the situation correctly?

No, never.

And finally, after all you have lived or are still living, how would you define exile in a few words?

Thank you very much for everything.

It is safer than my homeland.

Entrevista a Mouaz

“Quiero olvidar los siete años que he vivido en Turquía. Quiero olvidarlos. Es lo que quiero decir solamente. No lo quiero recordar, lo quiero olvidar y ya está. No hay una frase que pueda explicar como es Turquía”

En Mouaz va néixer a Síria el 1999. Fill d'una família rica, estudiós i amb les idees clares va veure com tot s'ensorrava. Amb només 15 anys, va perdre el seu germà gran, assassinat per l'ISIS, i va marxar com a refugiat a Turquía. La seva història, des de llavors, ha estat una vida de lluita i valentia. Avui dia, viu a Vic amb la seva dona i la seva filla.

¿Cómo fué la guerra?

Yo *he nacido* en 1999. ¿Vale? Tengo 24 años, más o menos.

La *guerra se empezó* en 2011. *De acuerdo?* Sin sangre, sin las armas. Era una, bueno... una manifestación para cambiar todo *la* sistema de nuestro país. Entonces, el presidente Assad para no dejar su silla y dejar de ser presidente, *prefería matar toda la gente y quedarse en su silla.*

(Es que te *hablado* con una lengua muy básica porque no sé mucho español).

Entonces, en 2013, Assad *ha decidido* matar a toda la gente. ¿Cómo? Tirando bombas químicas. Matan a gente y destruyen “buildings”. En ese tiempo *ha muerto* más de 20.000 personas.

¿En primer lugar, cuándo y porqué tomaste la decisión de irte del país? ¿Marchaste solo/a?

Entonces, en 2014, estuvimos obligados a dejar nuestro país, nuestra casa, nuestros coches, nuestros trabajos y nuestra vida y viajar a otro país por ser refugiados. Yo vivía en un lugar que se llama Harasta, que está muy cerca *del* capital de Siria. Nosotros *estuvimos en el capital. Hemos dejado nuestra casa , trabajo y todo y fuimos a nuestro capital.* ¿Vale? Porque teníamos otra casa.

Allí nos vimos obligados a estar 7 familias en una casa de 100 metros. Cada familia en una habitación. Y después fuimos a otro país. Yo por ejemplo *he ido* a Turquía. ¿Vale? Y Sidra (su esposa) y su familia *han ido* a Argelia.

En un principio *nosotros hemos decidido* dejar nuestro país porque *ha muerto* mi hermano mayor. Entonces, mi padre decidió que *ya no tenemos más suerte aquí y tenemos que irnos.* Al principio, *ha dejado a sus hijos que vayan primero y luego cuando termina todo viene con nosotros.* Entonces yo he ido con mi hermano. Tengo dos hermanos mayores. Uno *ha muerto* en la guerra en 2014 y el otro

está aquí conmigo. Entonces, hemos ido yo y mi hermano a Turquía, Estambul. Yo tenía quince años y mi hermano veinte, más o menos.

Hemos quedado allí dos años y luego vinieron mis padres. ¿De acuerdo? Lo siento, mi español está mal y no he dormido en muchos días por mi hija.... Normalmente hablo mejor, pero ahora estoy un poco nervioso.

La muerte de mi hermano fue muy dolorosa. *Actualmente*, él estaba en un aeropuerto de Tabqa con el Assad. Pero la gente que estaba como responsable en ese aeropuerto, que era un aeropuerto de guerra, *lo han vendido* al ISIS. Entonces, cuando lo vendieron entraron y los "soldiers" que estaban dentro no tenían las armas para defenderse. *Han cogido las armas* de mi hermano y sus compañeros, *que son 2000* guerreros. Entonces, el ISIS *entraron y han matado* a todos los guerreros que estaban dentro.

Si te falta *algo de lengua*, te explico otra vez.

¿Cómo fué el camino hacia tu nuevo destino? ¿Dónde te estableciste en un primer momento?

Para llegar a Turquía pasamos por el Líbano. Lo hicimos por el aeropuerto. Había mucha gente que lo hacía a pie. Por ejemplo, mi hermano mayor, que está aquí, ha ido a Turquía de pie una vez, *pero ha vuelto porque no ha aguantado* la vida allí. *Cuando ha vuelto, mi hermano mayor ha muerto. Entonces, mi padre ha obligado a mi hermano a ir otra vez a Turquía conmigo. Porque o vas a morir como mi hermano mayor o vas a viajar. Por eso así lo ha convencido.*

En Turquía vivíamos en Estambul.

¿Qué fue lo que más te impactó cuando llegaste? ¿Cómo eran y cómo son las condiciones de vida? ¿Pueden variar según la edad, sexo o estatus social?

Los primeros años en Turquía *eran muy difícil*, porque no teníamos dinero. Y estuvimos obligados también a trabajar y yo como era un niño, tenía 15 años, trabajaba mucho y dormía muy poco porque mi cuerpo no podía aguantar la presión *por dejar* a mis padres en Siria. Yo estaba en una situación que *yo no deseo a nadie*. ¿Me entiendes?

En el campo dónde yo estaba no había mujeres. No vi a mujeres nunca, porque el campo era todo de hombres. Las mujeres normalmente vivían con las familias. Algunas mujeres cuando venían a Turquía

las adoptaban familias. *¿De acuerdo?* Pero yo no tengo hermanas y mi madre todavía estaba en Siria, por eso no sé cómo era la situación de las mujeres.

¿Cómo fue vuestra vida en ese nuevo destino?

Trabajábamos mucho y luego no nos daban dinero porque no teníamos papeles y no teníamos derechos.

Después de dos años de sufrimiento, vinieron mis padres a Turquía con mis dos hermanos pequeños. Vinieron en 2016. Mi padre tenía un poco de ahorros. *Entonces, hemos podido alquilar un piso, pero era muy difícil porque no teníamos papeles.*

¿Consideras que hay suficiente espacio para la gente que sois? ¿ Os proporcionan una cantidad suficiente de comida?

Vivía en un campo, que no *es legal*, con 17 personas en una habitación. En ese campo *venían* la gente que estaban en la guerra, militares en contra de Assad y *vinieron* a Turquía para protegerse. Toda la gente tenía edades *mayores*. Todos hombres , cada uno *tiene* 35 años mientras que yo tenía quince. Eran gente como monstruos, sus formas eran *horrible*. Todos *son* enfermos mentales. Yo dormía con locos. Todos *son* locos. En estos momentos yo pensaba que *me tengo que aguantar o voy a morir*.

Mi hermano mayor tenía 21 años pero también la situación que tenía conmigo *le ha puesto* enfermo. Se levantaba por la noche y quería *matar su mismo*. Yo le veía con mis ojos. Todos esos momentos eran muy difíciles para mí. No sé cómo aguantaba. Si no *aguanta* iba a morir. Eso es lo que me decía a mi mismo.

Yo trabajaba en una panadería y estaba muy gordo (risas) y entonces *he perdido* mucho peso. *He perdido* casi 35 kilos. Yo pesaba casi ochenta kilos y después de siete, nueve meses *he perdido* casi 35. Eso viviendo en Turquía.

Comida no hay. Comida, *lo siento* pero los animales no se pueden comer. Yo compraba comida desde fuera y comía.

¿Es que, sabes qué pasa? Mi padre era una persona muy rica. *¿Vale?* "And we used to" a comer muy buena comida, íbamos cada semana a hacer pícnic... Teníamos mucho dinero. Entonces, cuando *he ido* a Turquía. no *aceptaba yo nada*. La comida, la situación, la vida...

Imagínate, mi padre cobraba 100 dólares al día y en Siria con ese dinero *vives* como un rey. Allí todo es barato, no es como aquí en Barcelona. Mi padre es un traductor. Sabe español, inglés, italiano, francés.. y todo eso. Trabajaba para los consulados de Siria pero cuando empezó la guerra, todos los

consulados extranjeros *han cerrado* y entonces, como *ha perdido* el trabajo *suyo* empezó a gastar los ahorros que tenía.

¿Si alguien se pone enfermo, recibe atención médica? ¿Las malaltias se transmiten rápidamente?

Como no teníamos papeles, no teníamos nada, tampoco teníamos derecho de *coger* médicos, de *tener... como decir...* Asistencia médica, ni de *coger* medicamentos gratuitamente. Teníamos que pagar dinero cada vez que nos pasaba algo. Me *ha pasado* muchas enfermedades de piel. *¿Vale?* Porque había mucha suciedad en los campos. Entonces tuve que pagar mucho dinero por los medicamentos y los doctores.

En el 2016 *nos han hecho* una documentación de protección nacional de Turquía para los sirios. Con esta documentación *puedo* ir al hospital y *coger* medicamentos pero no tengo permiso de trabajo ni de educación. No tengo permiso de nada.

¿Seguiste tus estudios en tu nuevo destino?

Yo estudiaba en Siria pero no *he podido* continuar en Turquía porque tenía que trabajar para vivir. Cuando llegaron mis padres sí que pude estudiar más. Mis hermanos menores pudieron entrar a la escuela y yo también pude aprender la lengua Turca y *he podido* continuar mi educación y trabajo. Porque la gente árabe en Turquía no sabe la lengua turca, porque el curso es muy caro. Son 2000 dólares para cada "level" y son seis. Yo *he cumplido* los seis en tan solo un año. En los dos primeros años, aprendí un poco, pero cuando vinieron mis padres *he podido* continuar en la escuela. El turco es muy difícil. No es como el español, que lo he podido aprender sin cursos.

También pude trabajar como traductor, pero sin papeles, ayudando a la gente que necesitaba hacer algo en el ayuntamiento o en la seguridad social de Turquía. Allí *lo acompaño*, hago de traductor y luego, cuando salíamos, me pagaba dinero.

Además también estudiaba para protésico dental en la Universidad de Estambul.

¿Cuando llegaste a Cataluña? ¿Por qué decidiste venir a vivir aquí? ¿Cómo fué el viaje hasta llegar a tierras catalanas?

En 2019, *ha pasado* un problema con mi padre en el ayuntamiento porque la gente allí eran muy racista. Los turcos han pegado mi padre a su cara. Y mi padre tiene 60 años, es una persona mayor, educada y era muy difícil para él. Entonces ha presentado todo lo que ha pasado con él en el ayuntamiento a una fundación internacional. Han cogido su orden y le han ofrecido que si queréis venid a España para tener una vida mejor.

Entonces *nosotros hemos venido* el 29 de enero del 2019. Dos semanas después del accidente del ayuntamiento. Esta fundación nos *ha traído* a Madrid y luego había otra fundación que nos *ha adoptado*. Esta fundación era en Barcelona. Entonces, *hemos cogido* el bus de Madrid a Barcelona. Primero estuvimos en un piso, luego en Sabadell y luego ya en Vic.

¿Cómo fué tu llegada a Cataluña? ¿Cómo es tu vida ahora?

Cuando llegué aquí presenté todos los títulos que tenía en Turquía, que estaban registrados con un número de la residencia que tenía al departamento de educación. Ellos me dijeron que todos los títulos que tengo son falsos. *Porque los títulos que estaban registrados, cuando yo he ido de Turquía lo han eliminado. Como si no existe nunca.* Por esto, cuando los he presentado aquí me han dicho que no están, que no existen.

Tengo mi bachillerato con un 92% y el titular del primer año de protésico dental de Turquía. Por esto me *he puesto* en depresión (ríe) porque yo he estudiado mucho. Trabajaba y estudiaba. Dormía 3-4 horas al día.

Ahora estoy trabajando en una empresa de Bélgica de atención al cliente. Trabajo bien, escribo emails y todo está bien pero *cobro* mal y no tengo ninguna ayuda. Y yo acabo de tener una hija. Entonces *fui al social familiar* para obtener alguna ayuda. Pero no, no tengo derecho porque estoy trabajando.

Los pañales de mi hija no los puedo comprar porque estoy pagando el alquiler, las facturas y todo eso. Es mucho dinero y mi esposa no trabaja porque todavía está estudiando cuarto de la ESO. Es la tercera vez que lo repite porque es muy difícil para ella. La lengua le cuesta mucho. Entonces mi mujer, como vivía en Argelia, lleva aquí casi cuatro años. Su padre vivía aquí *desde hacía* 7 años. *Vivía solo y después ha hecho* grupo familiar.

Ella no ha sufrido igual como yo, la situación ha sido muy diferente entre ella y yo. Pero sabe todo lo que hemos sufrido. Entonces, a ella le cuesta aprender la lengua porque no hay una lengua especial para los extranjeros para aprender la lengua. Hay una escuela de adultos pero, sabes, no cuidan bien a los alumnos. Ella cuando *ha venido* tenía trece/catorce años y ahora tiene 18. Entonces, cuando ha venido ha entrado a la escuela directamente. Pero como ella no sabe la lengua, imagínate en una clase de biología, no va a poder entender nada. Absolutamente nada.

Su padre, como es una persona que no sabe leer ni escribir, tampoco ha podido ayudarla. Entonces, ha sufrido mucho para aprender la lengua. Cuando *hemos conocido* mi mujer y yo, ha podido aprender el castellano *bien porque yo hablo un poco bien*. También *ha entrado* a un curso privado, al

mes 300€ y lo estaba pagando, pero he parado porque hemos tenido una hija y ya no lo puedo pagar. Pero ahora está en un buen nivel de español pero de catalán no.

Sabe la lengua de la calle, pero no sabe la lengua académica. Pero no es culpa suya, es culpa de la escuela porque no le han enseñado la lengua correctamente. Entonces, aún no ha podido terminar cuarto de la ESO y tiene 18 años. Ha repetido tres veces y como ya es mayor no puede continuar en la escuela. Tiene que ir a la escuela de adultos. Pero no pasa nada. Ella va a poder. Yo creo en ella.

En cambio, su hermano menor ha podido aprender. *Porque cuando más menor, puedes entender más rápido. Eso es lo que yo pienso, no lo sé.*

¿Consideras que la población del país te ha tratado siempre correctamente? ¿Eres feliz viviendo en Cataluña?

Aquí la gente respeta, son muy amables. No he visto a ninguna persona racista todavía aquí. Hablo por mi experiencia. *¿Vale?*

Pero vivir aquí es difícil porque España es un país que no tiene trabajo. No hay trabajo para la gente como yo. Es un país solamente para turistas. Por ejemplo, si *yo tengo* experiencia de turismo, podría trabajar fácilmente, sin ningún problema, pero no tengo.

También hay otro problema de lengua. Aquí tenemos que aprender las dos lenguas, español y catalán. Si aprendemos el catalán no será suficiente, tenemos que aprender los dos. Yo vivía en Sabadell antes y aprendí el español. Pero aquí, en Vic, nadie habla español. Todo el mundo habla catalán. Por eso nos cuesta un poco, porque tenemos que aprender las dos lenguas. Sí que es verdad que algunas palabras se parecen, pero cuando entramos en los detalles y en las conjugaciones de verbos o en la escritura hay una gran diferencia entre las dos.

Pero bueno, cuando hablamos español, la gente nos puede responder en español pero cuando entramos en la escuela o para conseguir un título, de cualquier cosa, tenemos que hablar las dos lenguas.

Yo he ido a clases de español. Pero solo dos veces. No he podido aguantar. *Había 40 alumnos y todos son de edad 50, 65 años. Venían para disfrutar, no para aprender. Vienen, hacen ruidos, no hay control.* Por eso he decidido aprender la lengua *por el internet.*

Aparte de eso, la situación, en España la *hemos podido aguantar* sin ningún problema porque ya hemos pasado lo más duro. Vivir aquí es muy fácil. A mí me da igual. Me he quedado noches sin comer. Por eso ahora cuando veo por ejemplo a mi hermano menor que se *está quejando* de las cosas le digo: "uuuuuh, no has visto nada tu, tu estás viviendo como un rey ahora. Vas al colegio, en

un bus privado, en un colegio privado y tus amigos no son racistas...". Yo cuando estaba en Turquía no tenía amigos. En clase había 80 alumnos que entre ellos eran amigos, pero yo no tenía ni un amigo. Yo vivía solo y cuando pasaba algo me venían a *mí a pegar*.

Aquí, si pasa cualquier cosa tengo derecho de queja. Por ejemplo, me ha pasado algún problema con mi vecino, que es español, y hemos podido hablar, hemos podido poner una solución, hemos *quedado amigos*, viene a visitarnos y yo voy a visitarlo... Son muy amables aquí, pero allí en Turquía nos *han sacado* 3 veces de la casa sin permiso, porque no teníamos papeles. Aquí, aunque no tuviese papeles no *pueden quitarme de la casa*, porque tengo derecho de vivir. *¿Me has entendido?*

Aquí está la diferencia entre Turquía y España. Y claro, en Siria es mucho peor que en Turquía.

¿Te has sentido arropado por la sociedad o alguna ONG?

Aparte de las que nos ayudaron a venir a España no hemos recibido nada. Nos estaban ayudando con dinero en la fundación pero solo para vivir y ya no. Sí que hemos recibido soporte psicológico.

¿Crees que han actuado correctamente las autoridades políticas del país de acogida? ¿Y la Unión Europea?

La Unión Europea nos trata bien, nos dan todos los derechos que merecemos. *¿Vale?* Pero ni un céntimo más. Como yo cobro ..... no hay ayudas para mi bebé, ni para mi mujer. Hay familias que no trabajan y ellos merecen más que yo. Esto está muy mal porque yo conozco mucha gente que trabajan en negro y *cogen ayudas*.

Estamos mucho mejor aquí que en Turquía. Primero porque aquí no hay racistas. Como no hay racistas, *estamos viviendo* cómodamente. Nosotros aquí tenemos derecho de trabajo, yo tengo una residencia, tengo papeles, tengo una tarjeta sanitaria. Si me pongo enfermo me puedo ir al médico y me curan gratuitamente, igual que comprar los medicamentos gratis.

Yo por ejemplo he estado muy enfermo del estómago. No he trabajado durante seis meses pero he seguido cobrando mi sueldo al 100%. Es un gran derecho para mí. Yo estoy muy contento con esto porque si me pasa esto en Turquía, voy a morir.

También estoy recibiendo mucha ayuda psicológica porque tengo depresión. Aquí hay muchas asociaciones que nos están ayudando en este tema. *No dinero*, pero me ayudan.

Por todo esto estoy mucho más contento que de la vida que tenía en Turquía. Aquí me pasa algo, llamo a la policía y me defienden. Allí en Turquía la policía son racistas, no te defienden. A mí me han pegado, me han robado... Me *paran* gente por la calle y *me pegan* y *me cogen el dinero* porque soy

de Siria. Me *ha pasado* muchas historias así. Si tengo que empezar a hablar no termino hasta mañana. Por eso no te he entrado en los detalles, te he hablado generalmente.

Ninguna persona puede aguantar lo que yo he pasado. Ninguna, ninguna. "I challenge you".

Ser una persona creyente también me ha ayudado mucho. Dios siempre está conmigo. Es lo que no me ha hecho perder el cerebro. Yo he pensado mucho en *matar mi mismo*, en saltar... me han pasado muchas cosas. Pero, por ser creyente y saber que hay infierno y paraíso en otra vida, sé que si lo hiciese iría al infierno. *Y yo tenía miedo*.

¿Consideras que los medios de comunicación han transmitido correctamente la situación de tu país y el gran éxodo de refugiados?

Todo es mentira lo que están enseñando y lo que se está publicando. Ser realista y vivir en esta vida es muy diferente de lo que te están enseñando en televisión y en internet.

Y por último, después de todo lo vivido o que sigue viviendo, cómo definiría el exilio en pocas palabras?

Quiero olvidar los siete años que he vivido en Turquía. Quiero olvidarlos. Es lo que quiero decir solamente. No lo quiero recordar, lo quiero olvidar y ya está. No hay una frase que pueda explicar como es Turquía.

España no es un país perfecto para los refugiados pero está mucho mejor que los demás. Da derechos y da deberes. Tenemos derechos y tenemos deberes. Yo debo trabajar para vivir aquí en España. Y tengo que trabajar y ahorrar dinero para estudiar. Pero, en los otros países europeos están ayudando a los refugiados hasta el fin. En Alemania, *puedo vivir* y estudiar y tener todos los derechos que yo merezco y no hace falta trabajar hasta terminar los estudios y la lengua, porque allí enseñan la lengua bien. Así que no es un país perfecto para los refugiados, pero está bien.

Pero lo peor para nosotros ha sido perder a mi hermano en la guerra de Siria, solamente eso. El dinero no importa pero el ser humano sí que importa. El dinero se puede recuperar pero si alguien muere no se puede devolver otra vez.

4.2 Voluntaris

Entrevista a M.L.G

“Em fa vergonya ser europea i veure com les polítiques priven a la gent d'arribar, maten a les fronteres, ofeguen a la gent al mar perquè no poden passar de forma legal”

M.L.G és una voluntària catalana de 31 anys que el 2016 va anar a Grècia, quan el pas fronterer d'Idomeni es va tancar. En aquell punt, doncs, va poder confirmar la precarietat i la injustícia en la qual vivien i continuen vivint milers de refugiats que només busquen poder viure dignament.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pots dir el teu gènere i la teva edat? Pots dir les inicials? Gràcies.

Gènere femení. 31 anys. M. L. G

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

Vaig anar a Grècia l'any 2016, quan al pas fronterer d'Idomeni a Grècia es va tancar i es van acumular fins a 15.000 persones esperant per creuar.

A Catalunya arribaven moltes imatges i, tot i que no tenia molta informació sobre el conflicte sirianès, em colpejaven les condicions en les quals es trobava la gent. Em generava molta ràbia i tristesa.

Va coincidir en un període de la meua vida en la que no estava ni estudiant ni treballant, vaig conèixer un grup de persones amb qui ens vam organitzar i vam decidir marxar a col·laborar.

En quin lloc us va establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

Vaig arribar a Idomeni i ens va semblar molt gran. No teníem molt clar que fer. Vam buscar un grup de voluntaris que sabíem que estaven per la zona i ens vam establir amb ells al camp d'Eko, a uns 20 minuts al sud d'Idomeni.

Actualment, sóc voluntària a territori català, no brigadista.

Quan vàreu arribar què va ser el què més us va impactar? Com eren i són les condicions de vida?**Varien segons l'edat, sexes o estatus social?**

El que més em va impactar va ser la quantitat de persones que hi havia a Idomeni. Semblava enorme el camp. També em van impactar les tanques de la frontera.

Era època de fred i pluges, així que hi havia molta humitat, fum de les fogueres i la gent anava amunt i avall.

Em va impactar enormement la quantitat de cues d'espera per qualsevol cosa: menjar, roba, metge... eren llarguíssimes.

Recordo molta sensació d'impotència, de ràbia, de tristesa.

Les condicions de vida eren penoses. Tothom dormia precàriament, ja fos en tenda grossa d'organitzacions (on cabien com 50 persones en lliteres), com en tenda petita tipus càmping, o dins d'edificis o de trens. Aprofitaven les maleïdes mantes grises de l'ACNUR perquè el terra estigués menys dur.

Les condicions de vida variaven indubtablement segons sexe, edat i estatus. Si tenies diners podies anar a les petites botigues que s'havien anat creant per abastir-te. Si no, només podies fer cua als llocs de repartiment o esperar si venien a portar menjar. Amb diners podies provar de travessar la frontera amb grups de màfies, si no havies d'esperar a una possible obertura de frontera que no va passar mai.

Si eres un infant crec que vives la realitat totalment diferent que una persona adulta. Es notava molt en les cares dels/les adults/es la intensitat de les emocions, sense intentar endevinar com estaven eh, però sabent que allò era molt greu.

Segons el gènere, també variava.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

Espai n'hi havia, era un gran camp de patates, un descampat... Espai n'hi havia si, però dormint en tendes grans o petites, menjant aliments proporcionats per les ONG i persones voluntàries (o podent-los comprar en els millors dels casos). Molta precarietat.

El camp d'Idomeni i d'Eko van ser desallotjats l'any 2016 per la policia grega.

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

Ambdues respostes són un rotund no.

Dos exemples:

1. Moltes dones se sentien insegures per anar al bany i no hi anaven en tota la nit. O hi anaven en grup, o esperaven que un home les acompanyés o s'aguantaven durant hores o feien les seves necessitats dins de la tenda, en ampolles o bosses.
2. A Idomeni hi havia un racó on s'acumulava aigua i sovint comentàvem que provenia dels lavabos portables.

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Quanta gent ha perdut la vida?

Sí, hi havia serveis mèdics de MSF i també d'organitzacions més petites.

Depèn del tipus de malaltia.

No ho sé.

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

Sí, que m'he sentit recolzada per la societat. Per cap ONG.

De fet, vaig veure que les grans ONG van fer una feina molt millorable.

Creus que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

No, gens. Em fa vergonya ser europea i veure com les polítiques priven a la gent d'arribar, maten a les fronteres, ofeguen a la gent al mar perquè no poden passar de forma legal.

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

Van fer cobertura durant un temps, però al cap de poc va deixar de sortir a les notícies. La situació a Grècia continua sent desesperant i actualment no se'n parla gens.

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucranians?

La semblança és gent civil havent de marxar de casa seva per unes decisions polítiques que han portat el país a la guerra.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot

L'exili és l'abandó de l'esperança que pots continuar a la terra on has crescut. La necessitat d'haver de fugir per la teva seguretat i la de les persones que estimes.

Entrevista a D.O.M**“A Grècia i Sèrbia no hi ha seguretat material. Hi ha enfrontaments, assassinats, abusos sexuals”**

D.O.M va marxar a conèixer de prop el que passava en diversos camps de refugiats europeus com a Vasilika amb el projecte EKO, a Sèrbia amb el projecte No name kitchen i a Polònia com a observador de la crisi d'Ucraïna . Tal com explica el que més li va impactar, deixant de banda les nefastes condicions de vida, va ser que la gent que habitava aquells camps tenien les mateixes condicions socials que ell, a Síria.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pot dir el seu gènere i edat? Pot escriure les inicials? Gràcies.

D.O.M

35, home.

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

Marxar a "ajudar" (O més aviat conèixer de prop) va ser una reacció davant del que passava. En aquell moment i context, era una manera fàcil i accessible de conèixer de prop els efectes d'un munt d'injustícies fruit del capitalisme, racisme, guerres...

No era tant la idea d'ajudar sinó pensar que era important veure el que passava i implicar-s'hi alguna manera.

En aquell context tenia molt sentit anar allà, així com a la frontera sud, que ens toca de més a prop.

En quin lloc us va establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

A Vassiliki, al projecte EKO, a Sèrbia al projecte No name kitchen i vaig anar com a observador a Polònia amb la crisi Ucraïna

No hi estic implicat directament.

Quan vàreu arribar què va ser el què més li va impactar? Com eren i són les condicions de vida?

Varien segons l'edat, sexes o estatus social?

Impactava les condicions amb què es trobaven: desateses a nivell salut, males condicions higièniques... Això provocava molts problemes, perjudicava la salut mental...

Estaven atrapats amb unes condicions sense dignitat.

Fa de maldir, però el que impactava és que eren persones amb unes mateixes condicions socials que tu però de Síria. Això també et generava contradiccions perquè et qüestionaves si no tenies la mateixa empatia o implicació amb altres persones que tenien condicions molt pitjors.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

Vivien amuntegats amb tendes.

El menjar era prefabricat i monòton.

Als llocs on vaig estar així no va millorar. A Polònia sí que hi havia bona acollida.

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

No. A Grècia i Sèrbia no hi ha seguretat material. Hi ha enfrontaments, assassinats, abusos sexuals...

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Quanta gent ha perdut la vida?

No.

Per exemple, una persona amb malaltia del cor, li era impossible anar a fer el tractament setmanal que necessitava.

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

Sí, en aquell moment sí.

Creu que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

No.

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

En general no.

Els mitjans catalans, sí que van participar amb campanyes interessants com Volem Acollir, però a vegades generen una mica de confusió entre “refugiat guai” i migrant.

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucraïnesos?

Sí.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot.

Fugir per sobreviure.

Entrevista a M.J.T

“L'exili és una de les situacions més traumàtiques que pot viure qualsevol persona i viure de prop una situació d'aquestes característiques et marca de per vida”

M.J.T va ser voluntària amb el projecte EKO. A causa d'això, el seu testimoni dona una visió real de la vida com a refugiat, tocant temes com la manca d'espai i de llocs dignes per dormir, la falta d'atenció mèdica o l'actuació de la Unió Europea.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pot dir el seu gènere i edat? Pot escriure les inicials? Gràcies.

M.J.T

Dona, 34 anys.

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

Per empatia i per solidaritat internacionalista.

En quin lloc us va establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

EKO Project.

Quan vàreu arribar què va ser el què més li va impactar? Com eren i són les condicions de vida?

Varien segons l'edat, sexes o estatus social?

Les condicions de vida de les refugiades al camp. Molt precàries i algunes insalubres.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

No hi ha prou espai.

Tenen tendes de UNICEF i dormen a terra amb matalassos. S'alimenten del que poden aconseguir i del mercat d'estraperlo que hi ha dins els camps de refugiades.

Crec que amb el temps no han millorat les seves condicions.

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

No és un lloc segur per viure.

Estàs sotmesa a nivells de violència estructural molt crítics. Es poden garantir mesures d'higiene si tenen accés a productes d'higiene personal bàsics, a vegades es fa difícil.

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Quanta gent ha perdut la vida?

Hi ha molt poc servei mèdic, des de les ONGs "més grans" no arriben a poder assumir tota la població que hi ha als camps. La infància i la vellesa són els més vulnerables.

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

Algunes ONGs posen recursos, però són mínims, i les que hi ha fora dels camps fan el que poden amb la solidaritat individual/privada de les persones que creuen que totes les persones han/hem de tenir una vida en condicions de dignitat.

Creu que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

La Unió Europea ha actuat fatal, no ha facilitat que les persones refugiades poguessin tenir condicions de refugiades a tots els països de l'espai Schengen, així no acumular-se totes, la majoria, a Grècia (en aquest cas). A Grècia les forces de l'autoritat han tingut una actitud molt autoritària en molts casos, sobretot l'exèrcit.

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

Considero que depèn del mitjà de comunicació, i la seva línia editorial, han pogut fer-se ressò amb més o menys coherència però això no depèn només de qui explica la història sinó de com s'explica.

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucraïnesos?

Sí, totalment, persones que fugen de la guerra tenen dret a buscar una vida sense violència explícita d'armes i bombes sobre els seus cossos i els de les seves famílies. Ara bé, la misèria que es vivia a finals de la Guerra Civil Espanyola i l'inici del franquisme era un context socioeconòmic força diferent

en relació amb l'auge del capitalisme més neoliberal, que encara no estava tan arrelat com avui dia, per exemple, a Ucraïna.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot.

L'exili és una de les situacions més traumàtiques que pot viure qualsevol persona i viure de prop una situació d'aquestes característiques et marca de per vida.

Entrevista a J.B.M

**“Cada unitat familiar tenia una tenda, fossin quants fossin els membres.
Dormien a terra amb matalassos”**

J.B.M va marxar a Vasilika, Grècia a l'estiu del 2016, ja que com ella mateixa diu: “em va semblar un escàndol el que estava passant amb les persones en cerca de refugi a les portes d'Europa”.

D'aquesta manera, durant la seva estança al camp va poder veure en primera persona com de crítica era la situació.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pots dir el teu gènere i la teva edat? Pots dir les inicials? Gràcies.

JBM. 42 anys. Dona

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

L'estiu de 2016. Perquè em va semblar un escàndol el que estava passant amb les persones en cerca de refugi a les portes d'Europa.

En quin lloc us vau establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

Vasilika, Grècia. No. No

Quan vàreu arribar què va ser el què més li va impactar? Com eren i són les condicions de vida? Varien segons l'edat, sexes o estatus social?

Les instal·lacions. Tot i no ser dels pitjors camps, les condicions de vida són deplorables. En el cas de Vasilika es tractava d'una antiga granja industrial abandonada on només quedava l'estructura de les parets i el sostre de diverses naus, dins les claus s'havien instal·lat tendes de campanya en fila formant passadissos entre elles. Els lavabos químics i les dutxes eren a l'exterior, amb el que això suposa pel que fa a temperatures, tant a l'hivern com a l'estiu. Hi havia zero privacitats i zero instal·lacions per cuinar, per exemple.

Les condicions eren iguals per a tothom, tinguessin més o menys poder adquisitiu, les diferències en aquest sentit es veien en què podien fer o comprar les famílies amb més poder adquisitiu i les pertinences a l'interior de la tenda.

Les condicions no variaven segons l'edat, amb el que això suposa per una persona gran o malalta viure en aquestes condicions, sigui molt més difícil de suportar que per una persona jove i sana.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

Cada unitat familiar tenia una tenda, fossin quants fossin els membres. Dormien a terra amb matalassos.

El menjar el donava ACNUR o les organitzacions oficials que treballaven al camp. Cada dia era el mateix, gens equilibrat ni discriminava per edat, patologia o salut. Manca absoluta de menjar fresc, fruita i verdura.

Durant el temps que jo hi vaig ser, no van millorar.

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

No. Hi ha policia militar que només controla entrades i sortides, però evidentment a dins podien passar coses: furts, baralles, etc.

Les mesures higièniques eren lamentables, per les condicions de les instal·lacions i pel tipus de lavabo i dutxes esmentat abans, especialment problemàtic per a les dones, amb zero intimitat.

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Quanta gent ha perdut la vida?

Les ONG que treballen al camp sí que ofereixen servei mèdic. Hi ha una consulta insuficient per la quantitat de gent a qui dona servei i pel tipus de servei que pot oferir. Durant la meva estada va haver-hi gent que va haver de ser traslladada a l'hospital per voluntaris, no hi havia cap servei que fes això.

No va morir ningú durant la meva estada.

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

En general en aquell moment hi havia molta consciència social sobre aquest tema. Jo vaig anar vinculada a Projecte Eko, per tant, hi havia el suport de la comunitat i d'aquest projecte.

Creus que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

Gens. La política de la UE al respecte és lamentable i els països que reben més fluxos migratoris gestionen la gent com si fossin delinqüents.

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

En el moment àlgid del conflicte, era un tema present cada dia als mitjans. A la que va començar a no ser notícia, pràcticament no se'n parla. Només quan hi ha conflicte a frontera, o morts en els desplaçaments. En general, falta una anàlisi més profunda de la problemàtica, més enllà dels casos concrets de morts o ferits.

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucraïnesos?

Absolutament. Al llarg de la història de la humanitat sempre hi ha hagut migracions per diferents motius, i els conflictes bèl·lics han estat un d'important. En els tres casos, són persones fugint de guerres per buscar una vida millor o simplement salvar la vida.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot

Allò que et veus forçat a fer per sobreviure o, com a mínim, a la recerca d'una millor vida.

Entrevista a F.D.T

“En general se n'ha parlat molt, però des del “pobrets que malament ho passen que al seu país hi ha guerra””

F.D.T un català de 32 anys, va anar el 2018 a Rojava, Síria, a visitar el Kurdistan sirià per així conèixer la revolució feminista i ecologista. Allà, va visitar alguns camps com a periodista i, avui en dia, encara col·labora amb projectes d'allà.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pots dir el teu gènere i la teva edat? Pots dir les inicials? Gràcies.

Home, 32 anys. FDT

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

Va ser el 2018. En el meu cas no va ser només per ajudar-los, ja que no vaig anar als camps de refugiats sinó al Kurdistan sirià (Rojava), per conèixer la revolució feminista i ecologista que hi tenia lloc i per aprendre d'ells.

En quin lloc us vau establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

Vaig estar per diferents ciutats de Rojava, vaig visitar alguns camps com a periodista. Encara col·laboro amb projectes d'allà.

Quan vàreu arribar què va ser el què més li va impactar? Com eren i són les condicions de vida? Varien segons l'edat, sexes o estatus social?

Em va impactar estar en un context de guerra, tan diferent del que vivim aquí.

Les condicions de les persones desplaçades internament (que s'havien mogut d'una ciutat a l'altra a causa de la guerra) eren força precàries, feia molta calor, hi havia escassetat d'aigua perquè Turquia els hi tallava l'aigua dels rius... la gent no sabia quan podria tornar a casa i estaven desesperats.

Les condicions varien, sí. Les dones són les que carreguen amb el pes de les famílies. I pel que fa a estatus social també. En general, les famílies riques havien marxat a Europa, les de classe mitjana havien trobat una casa en una altra ciutat i les pobres malvivien en camps o escoles.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

Als camps hi ha espai, però estan massificats. Dormen en tendes. S'alimenten del que poden, a vegades de menjar que els donen, a vegades tenen familiars que treballen fora del camp i poden portar un salari.

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

Les mesures higièniques són molt justes. Especialment amb l'arribada de la covid.

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Quanta gent ha perdut la vida?

Hi ha serveis mèdics.

La resta no ho sé.

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

Per la societat sí, tant la de Catalunya com la de Rojava ha agraït molt la nostra feina. Les institucions no, i les ONG tampoc perquè no hi hem contactat

Creus que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

No, gens. No s'ha acollit com es podria haver fet, per exemple, amb els refugiats ucraïnesos.

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

Hi ha hagut de tot. En general se n'ha parlat molt, però des del "pobrets que malament ho passen que al seu país hi ha guerra".

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucraïnesos?

Amb els ucraïnesos i amb tots els refugiats, sí.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot.

Deixar enrere una part de la teva identitat.

Entrevista a M.B

“El que més em va impactar va ser l'abandonament absolut per part de la UE, part corresponsable de la situació, el silenci mediàtic sobre el veritable drama humanitari i les condicions infrahumanes de vida.”

M.B és un voluntari català que ja fa uns anys que coopera tan internacionalment com en territori català. Com ell explica en veure les terribles imatges del que estaven patint la població siriana va decidir anar a ajudar. Va passar pels camps de Polikastro, Tessalònica i Cherso.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pots dir el teu gènere i la teva edat? Pots dir les inicials? Gràcies.

Home, 40 anys. M.B

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

Em feia mal l'ànima de veure les imatges a la tv i vaig sentir la necessitat d'anar a fer alguna cosa davant el brutal drama desencadenat i els pocs recursos que s'hi van destinar.

En quin lloc us vau establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

Polikastro, Tessalònica, Cherso

Sí.

Sí, cooperant internacional ocasional; així com voluntari a Catalunya.

Quan vàreu arribar què va ser el què més li va impactar? Com eren i són les condicions de vida? Varien segons l'edat, sexes o estatus social?

El que més em va impactar va ser l'abandonament absolut per part de la UE, part corresponsable de la situació, el silenci mediàtic sobre el veritable drama humanitari i les condicions infrahumanes de vida.

Sense aigua corrent, escassetat de menjar, massificació, insalubritat; també grans dosis de solidaritat i unió.

Per qüestions culturals les dones eren les més afectades i passaven moltes hores dins les tendes.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

No hi ha prou espai per a tothom.

Dormen en tendes de campanya unes més grans que altres.

L'aliment que tenen és del menjar que ofereixen les ONG's que operen i les diferents organitzacions de voluntàries

Sí, l'organització ha millorat, com també la gestió de recursos i els mateixos recursos

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

No és un lloc segur per viure.

Depèn del camp, es poden garantir o no les mesures higièniques bàsiques.

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Sí. Quanta gent ha perdut la vida?

Depèn del camp hi ha serveis mèdics o no.

Les malalties s'encomanen ràpidament.

Desconec la quantitat de gent que ha perdut la vida.

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

No, únicament pel meu entorn més directe.

Creus que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

No sóc qui per valorar-ho. Com a ciutadà europeu he demanat centenars de disculpes pel que han fet, fan i previsiblement faran en nom meu.

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

No

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucraïnesos?

Les persones refugiades d'una guerra són totes iguals i pateixen les mateixes desgràcies independentment de l'època i l'espai.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot.

Un mal innecessari que pateix principalment i terrible la mà d'obra productora de riquesa. Si els valors que mouen el món canviessin i es prioritzés el creixement col·lectiu i individual sota la premissa del respecte mutu i la solidaritat poder podríem evitar exiliades de guerra.

Entrevista a X.O.M

“Durant els dies que vaig passar allà vaig viure un intent de creuament de la frontera que va ser respost amb bales de goma i gasos lacrimògens, contra gent gran i criatures. Per cert, moment on només van quedar els voluntaris autònoms i MSF per ajudar a les refugiades, la resta (Creu roja i altres) van sortir corrents”

X.O.M va ser brigadista ajudant en la greu crisi de refugiats el 2016. Va passar per diversos camps grecs, però finalment es va romandre a EKO Camp. Donant el seu testimoni destaca les pèssimes condicions en les quals havien de viure i continuen vivint tantes famílies i també la hipocresia i el racisme per part de les institucions europees.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pots dir el teu gènere i la teva edat? Pots dir les inicials? Gràcies.

Home, 43 anys, XOM.

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

Va ser durant la crisi de refugiats del 2016 i amb tots el que es veia per la TV i les xarxes a Lesbos, Idomeni... La motivació va ser la ràbia i la tristesa de veure com gent que fugia de la guerra se la tractava d'aquesta manera, i la voluntat de poder fer alguna cosa per millorar les seves condicions.

En quin lloc us vau establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

Ens vam establir a Polykastro, camp base pel que seria la nostra intervenció a EKO Camp, un camp de refugiats que es va formar espontàniament en una benzinera, entre Tessalònica i Idomeni, i tret de dues visites a Idomeni, vam romandre a EKO Camp. Ara mateix ja no són brigadista.

Quan vàreu arribar què va ser el què més li va impactar? Com eren i són les condicions de vida? Varien segons l'edat, sexes o estatus social?

El més impactant va ser veure tanta gent vivint en una àrea de servei, i sobretot, veure gent gran i nadons, és el que més em va xocar. A banda, vaig tenir la sensació que hi havia més dones que

homes, sembla que els homes feien "d'avanzadilla" i un cop trobaven lloc, llavors intentava arribar la resta de la família.

Pel tracte que vam tenir, a banda del fet que, com he comentat, hi havia totes les franges d'edat, hi havia gent que en el seu moment, a casa seva, podia ser d'origen més benestant que altres, amb més formació acadèmica que altres, però al final, tots havien hagut de fugir.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

Dormien en tendes de campanya, algunes amb el logo d'UNHCR i la resta les típiques que podem trobar al Decathlon, però en tot cas, no anaven sobrats d'espai.

L'aliment se'l cuinaven elles mateixes i la matèria primera arribava principalment del voluntariat.

Al cap de poc temps de marxar jo, van desallotjar el camp, no podria assegurar que millorés alguna cosa, però ho dubtaria molt.

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

No, no era un lloc segur per viure, exposats al fred, a la calor, a les agressions dels grups nazis de Grècia, i sense les condicions higièniques bàsiques, amb insectes per tot arreu, tot i que la gent del camp intentava mantenir-ho en les millors condicions possibles.

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Quanta gent ha perdut la vida?

Els serveis mèdics que hi havia eres de voluntariat autònom i Metges Sense Fronteres (MSF), i nosaltres mateixes en algun moment vam acompanyar refugiades als hospitals locals.

No tinc informació sobre les malalties i si hi va haver pèrdues d'alguna vida.

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

L'única ONG que va donar la cara va ser MSF, ni Creu Roja ni ACNUR, cap ni una excepte MSF i, evidentment, el gran nombre de voluntariat autònom que vam trobar-nos i que s'autoorganitzava per intentar cobrir les necessitats.

D'altra banda, a molts llocs locals que vam anar per comprar material, per menjar... al saber que érem voluntaris ens feien descomptes o ens regalaven coses, per tant, dins de la mateixa societat grega hi havia un sector que també donava suport als refugiats i a la gent que ajudava als refugiats.

Creus que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

No, de cap manera. Durant els dies que vaig passar allà vaig viure un intent de creuament de la frontera que va ser respost amb bales de goma i gasos lacrimògens, contra gent gran i criatures, per cert, moment on només van quedar els voluntaris autònoms i MSF per ajudar a les refugiades, la resta (Creu roja i altres) van sortir corrents.

I sobre el paper de la UE, encara pitjor, de fet, una de les meves reflexions sobre els meus dies allà era la incomprensió que tot això es pogués permetre, que gent que necessita ajuda la tracti d'aquesta manera.

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

Ho van fer els primers moments, però mai des del paper crític que haurien d'haver jugat. I amb la crisi ucraïnesa se'ls hi ha vist clarament el biaix racista i classista que tenen.

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucraïnesos?

Per mi són, totes tres, situacions que s'assemblen, gent que fuig d'un país en guerra, però amb dues diferències. D'una banda, el poble sirià es juga la vida llençant-se a la mar amb embarcacions molt precàries, que ja de per si és un risc mortal. I d'altra banda, i agafant la crisi de Síria i d'Ucraïna, per ser contemporànies, es veu clarament el racisme institucionalitzat de la UE, dels seus països, dels mitjans de comunicació, de la societat... Mentre que amb les refugiades ucraïneses es fan programes especials per recaptar calé, es posen les banderetes arreu com a mostra de solidaritat, els governs paguen avions i autocars per portar refugiades, i un cop aquí els hi donen facilitat, amb els sirians el que fan és deixar-los abandonats. I no dic que no em sembli bé el que fan amb les ucraïneses, és el que s'hauria de fer amb totes, no es tracta de l'origen sinó de les condicions, és a dir, si necessiten ajuda, se'ls ajuda, i punt, però fot fàstic tota aquesta hipocresia.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot

Desgràcia, tristor, deixar enrere la teva vida, la llar, els amics, molts cops també familiars, sense saber si es podrà tornar algun dia.

Entrevista a O.P

“No es garanteix el dret d'asil (i mira que és un dret reglat!). Si la situació se "sostenia" era per la gent del poble: sols el poble salva al poble!”

O.P va ser voluntari amb només 23 anys. Concretament, va estar al camp de Vasilika (antic EKO camp) durant dues setmanes. Allà, va poder veure les males condicions en les quals els refugiats havien i continuen havent de viure.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pot dir el seu gènere i edat? Pot escriure les inicials? Gràcies.

Home, 29 anys (però vaig fer de voluntari amb 23), inicials O.P.

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

Era el 2015 i recordo veure totes les imatges dels refugiats i em desbordava. Les emocions eren entre ràbia, tristesa i l'impuls d'ajudar d'alguna manera. Amb la meva parella d'aquell moment vam decidir que durant dues setmanes de vacances aniríem a fer de voluntaris en algun camp, també influenciats pel fet de veure persones del nostre entorn que hi anaven.

En quin lloc us va establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

Ens vam establir al camp de Vasilika (l'antic EKO camp).

Ja no en sóc voluntari.

Quan vàreu arribar què va ser el què més li va impactar? Com eren i són les condicions de vida? Varien segons l'edat, sexes o estatus social?

Em va impactar molt les condicions del camp. Cap garantia d'higiene, cap espai per a la privacitat, la sensació de moltes refugiades de sentir-se insegures... Alhora, em va impactar el fet que es notava que aquestes persones havien hagut de marxar d'un dia per un altre. Hi havia dones embarassades a punt de parir o gent d'edat molt avançada.

No vaig conèixer prou la situació personal per a dir si variaven segons l'edat, sexe o estatus.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

No hi ha espai. Cada família dins d'una tenda, sense privacitat de cap tipus.

Cada dia hi anava un camió amb menjar però moltes vegades no menjaven del que hi havia. Era curiós veure també com a dins del camp hi havia refugiats que es dedicaven al comerç d'aliments o qui havia fet una perruqueria, entre altres.

No sé si aquests aspectes han millorat.

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

No és un lloc segur. Algun dia hi havia baralles entre refugiats i ningú t'assegurava la integritat física. Les mesures d'higiene no existien: ni dutxes amb unes mínimes condicions i uns polyklins per milers de persones.

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Quanta gent ha perdut la vida?

Hi havia un servei mèdic però que, evidentment, no donava l'abast. No hi era sempre. Recordo que una dona va parir dins d'un cotxe...

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

La gent es va mobilitzar aquella època. Però, inclús jo mateix, tothom acaba desconnectant quan ja no se'n parla.

Creu que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

No. No es garanteix el dret d'asil (i mira que és un dret reglat!). Si la situació se "sostenia" era per la gent del poble: sols el poble salva al poble!

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

TV3 recordo fer bons reportatges, però evidentment quan ja no és notícia es deixa de parlar-ne i s'oblida. Avui en dia hi ha milions de desplaçats al món i se'n parla poc.

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucraïnesos?

Sí, al final cap d'aquestes persones vol marxar de casa seva. Hi ha qui no ho vol entendre això. La gent no es posa en una barca amb la seva família o es posa a caminar per muntanyes i passant nits a la intempèrie perquè sí.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot.

Una conseqüència inevitable dins d'un món capitalista, racista i patriarcal. Cal canviar-ho tot per evitar aquestes situacions.

Entrevista a A.M.M

“Els governs ja s'encarregaven de buscar espai per invisibilitzar i aïllar a les persones que estaven en cerca de refugi. A l'inici estaven en la intempèrie i en unes condicions límit, com he explicat, després van ser traslladats a una antiga fàbrica de pollastres, en unes naus industrials i vivien dins d'aquestes naus amb tendes”

A.M.M va marxar el 2016 a ajudar en diversos camps de refugiats, començant per camps provisionals a la frontera de Grècia i Macedònia i acabant a Atenes per ajudar a reubicar les famílies en diferents països europeus. A més a més, explica la seva experiència de manera crítica i realista, deixant amb el seu testimoni un clar sentiment d'impotència al lector.

Aquesta pregunta és opcional i ens serveix per fer una millor classificació. Pot dir el seu gènere i edat? Pot escriure les inicials? Gràcies.

Dona, 35 anys.

En primer lloc, quan i per què vàreu prendre la decisió d'anar a ajudar a la població siriana que es veia obligada a abandonar el seu país?

El febrer de 2016. Feia temps que tenia inquietud per conèixer la vida de les persones en cerca de refugi i el seu procés personal. I òbviament em semblava molt injust el que estaven vivint i pensava que entre totes podríem fer més força per acompanyar la seva situació sense deixar de banda la lluita política que implica, però intentant buscar un dia a dia més digne tot i la situació concreta.

En quin lloc us vau establir? Va anar canviant de camp? Encara n'és voluntari/ària o brigadista?

A l'inici vam treballar en camps improvisats en la frontera entre Grècia i Macedònia. Després van desallotjar el camp on havíem centrat la nostra feina i el van traslladar prop de Tessalònica, a Vasilika. Finalment, van moure a les persones que vivien al camp a diferents llocs, tot i que molts van anar a Atenes, i vam poder fer seguiment de les famílies que més havien participat fins al moment. Finalment, les van anar reubicant a diferents països d'Europa i així va desaparèixer el projecte.

Quan vàreu arribar què va ser el què més li va impactar? Com eren i són les condicions de vida?

Varien segons l'edat, sexes o estatus social?

El que més em va impactar va ser veure com Europa deixava sense llar, sense vida i sense esperança a milers de persones. A més a més, les condicions en les quals havien de viure, sense cap tipus d'ajuda oficial, més que 4 mantes amb el logo d'ACNUR. I després el negoci que hi havia darrere de tot plegat per part de grans empreses amb la connivència dels estats.

La gent malvivia de forma improvisada en tendes del Decathlon la gran part, amb fred i pluges i sense cap mena d'aïllament ni pel fred, ni per l'aigua. Pràcticament, tot el que se'ls donava era organitzat per petites ONGs o directament per persones voluntàries autoorganitzades per al moment concret.

I sí, clarament hi havia diferents condicions en funció de si eres dona, sense recursos econòmics o quina edat tenies.

Hi ha prou espai per tothom? On dormen? De què s'alimenten? Tots aquests aspectes han anat millorant amb el temps?

Els governs ja s'encarregaven de buscar espai per invisibilitzar i aïllar a les persones que estaven en cerca de refugi.

A l'inici estaven en la intempèrie i en unes condicions límit, com he explicat, després van ser traslladats a una antiga fàbrica de pollastres, en unes naus industrials i vivien dins d'aquestes naus amb tendes.

L'alimentació era a base de "tuppers" de menjar industrial i "bolleria", per tant en l'àmbit nutricional, també nul.

I no, no milloren les condicions, ni els interessa.

És un lloc segur per viure? Es poden garantir unes mesures higièniques bàsiques?

Clarament no.

Hi ha serveis mèdics quan algú es posa malalt? Les malalties s'encomanen ràpidament? Quanta gent ha perdut la vida?

Pràcticament no, sí que passaven consulta de tant en tant o venien ONGs, però ni molt menys es cobrien les necessitats. Nosaltres vam haver de transportar gent a l'hospital per fer transfusions de sang per infants que si no podien perdre la vida, vam traslladar embarassades d'urgència, fins i tot una va tenir el nadó dins el cotxe.

Sí, era molt fàcil encomanar-se per les condicions higièniques.

Moltíssima... si no és per les condicions dels camps, és perquè intenten travessar les fronteres per les muntanyes i s'hi queden, o per les pallisses de la policia, intentant trevassar el mar...

Us heu sentit recolzats per la societat o alguna ONG?

La societat en general sí que s'activa. Les ONG com més petites més potents, com més grans més inútils i més recursos gasten sense prestar una ajuda real.

Creu que han actuat correctament les autoritats polítiques del país "d'acollida"? I la Unió Europea?

Segons els drets humans claríssim que no, segons els seus interessos (econòmics, racistes i de poder), sí.

Considera que els mitjans de comunicació n'han fet una bona repercussió de la situació?

No, fan falta més mitjans i més crítics. Els mitjans només posen el focus en un moment concret que es fa viral, però llavors abandonen el focus com si ja no existís, i no només continua existint, sinó que ha anat a pitjor.

Hi veu alguna semblança amb l'Exili Republicà Espanyol del 1939? I amb els actuals refugiats ucraïnesos?

Sí, al final les guerres sempre tenen un interès darrere, i algú en surt guanyador per totes bandes. Crec que la població civil és qui acaba sortint perjudicada en els conflictes, amb traumes molt importants i que s'arrossegueu per generacions, mentre n'hi ha 4 que des de lluny ho manegen tot i hi fan negoci.

Les guerres són un negoci i els camps de refugiats també.

I per últim, després de tot el que ha viscut o continua vivint, com definiria l'exili amb poques paraules? Moltes gràcies per tot.

Una fugida forçada de la teva terra, de casa teva, amb el conseqüent abandonament de la teva vida en tots els aspectes i amb unes conseqüències molt fortes cap a tu i qui t'envolta, que a més dóna beneficis a qui ho provoca.

5. LES IMATGES

En el treball de recerca només hi consten físicament 20 imatges que es comparen entre elles. Tanmateix, no s'hauria pogut realitzar correctament aquell apartat sense una prèvia recerca molt més àmplia. Per aquest motiu, s'han ajuntat tota la resta d'imatges treballades en aquest punt de l'annex.

5.1 Exili Republicà

Figura 34. Barcelona contra els franquistes el 19/7/1936.
Agustí Centelles/retretada al Museu de l'Exili.

Figura 35. Un refugi de trànsit després d'un bombardeig aeri per part dels feixistes. Robert Capa/Magnum Photos.

En la primera imatge (vegeu figura 34) s'observa un guàrdia d'assalt en camisa anomenat Mariano Vitini el qual estava apuntant als sublevats. La fotografia però no és real al 100% ja que Agustí Centelles va arribar un cop finalitzat el combat. Tanmateix, va fer col·locar als protagonistes de la mateixa manera i va tirar la foto. Aquesta va ser la primera fotografia que el fotògraf va col·locar internacionalment i va aparèixer en nombrosos diaris i revistes internacionals.

Figura 37. Exiliats civils travessant els Pirineus, 1939.
Arxiu històric del PCE.

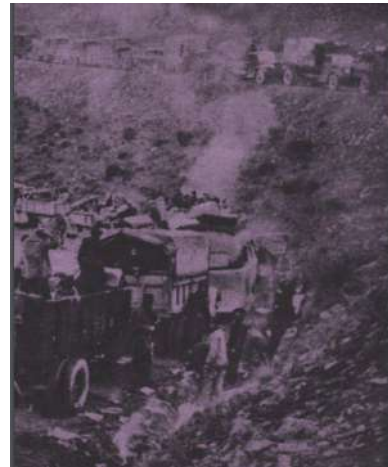

Figura 36. Refugiats espanyols en el camp de concentració de Bram. Agustí Centelles/ CDMH.

El camí a l'exili del 1939 va estar per la majoria marcat per la neu i pel fred. Tal com esmenten en diverses entrevistes alguns testimonis o familiars d'aquests, va ser un dels hiverns més freds d'aquells últims anys. Així doncs, tal com es mostra en la imatge (vegeu la figura 37) els exiliats en van patir les conseqüències.

Figura 38. Militars republicans creuant la frontera escoltats per soldats francesos. Arxiu històric del PCE

Figura 39. De camí a l'exili, imatge publicada a la revista Fotos el 25 de febrer del 1939. Col·lecció Alfonso Meléndez.

Els militars (vegeu figura 40) van ser uns dels últims grups en poder creuar la frontera. A més a més, els van fer deixar totes les armes abans d'entrar a França. Pilar Salvador, filla d'exiliats republicans explicava: " Además, fueron obligados a dejar todo el material militar en la frontera. Les cogieron las armas, las joyas, el dinero. Les quitaron todo"¹.

¹ Entrevista completa p. 27

Figura 40. Les armes dels militars a la frontera francesa
Album souvenir de l'Exode Espagnole dans las Pyrénées Orientales/ Studio Chauvin/Fundación Pablo Iglesias.

Figura 41. Brigades internacionals a Montblanc.
Robert Capa/Museu Reina Sofía.

Figura 42 i 43. Marxant a l'exili amb l'únic que s'emportaven. Robert Cap/International Center of Photography/ Magnum Photos

L'hongarès Endre Ernő Friedmann, sota el pseudònim de Robert Capa va passar a la història per ser un dels fotoperiodistes més rellevants del món. Amb el seu desig de fer veure a la societat quina era la verdadera realitat, va embarcar-se a fotografiar totes les guerres que van esclatar durant els seus anys de vida, prenent així algunes de les imatges més icòniques del periodisme gràfic de tots els temps. En són exemple algunes de les imatges anteriors(vegeu figura 35, 41, 42 i 43).

Figura 44. Camp de concentració provisional de Prats-de-Molló.
Philippe Gaussoit.

Figura 45. Construcció de barracons . Album Souvenir de l'Exode Espagnole dans les Pyrénées Orientales/ Studio Chauvin / Fundación Pablo Iglesias.

Figura 46. Els camps de concentració. Josep Franch-Clapers

Figura 47. Llarg camí cap a l'exili. Josep Franch-Clapers.

Tal com s'explica en una fitxa tècnica de la Generalitat de Catalunya: "Josep Franch-Clapers, exiliat i internat en aquests camps de refugiats, va captar a través del dibuix i la pintura, amb un gran realisme, amb intensitat i emotivitat, la duresa i el dramatisme d'un poble que havia perdut la guerra i les llibertats, i que intentava sobreviure en unes circumstàncies indignes. La seva obra i tota la vida, és un testimoniatge de la tasca de tants i tants catalans anònims que, des de la llunyania, amb un esperit irreductible, ja que foren vençuts, però no derrotats, van, lluitar pel seu país. Josep Franch-Clapers va estimar la terra que el va acollir i on va formar la seva família, però mai no va oblidar la seva pàtria, i així en coherència amb els seus sentiments va ser generós amb la seva Catalunya

5.2 L'Èxode Sirià

Figura 48. El centre d'acollida de Lampedusa desbordat en la seva capacitat. Tullio M. Puglia/ Getty Images

Figura 49. Equips de rescat i veïns a l'illa grega de Rodes ajudant a una dona a la costa després de que la pastera anava naufragués. Argiris Mantikos/ AFP

Figura 50. Immigrants rescatats al mediterrani desembarcant al port sicilià d'Augusta. Alberto Pizzoli/ AFP

Figura 51. Fugida a Turquia. Bulent Kilic/ AFP

El 2015 hi va haver un “boom” de refugiats al continent europeu sobretot a Itàlia i Grècia, ja que arribaven pel mar mediterrani amb pasteres. Molts d'ells (vegeu la figura 49) van veure el seu mètode de transport enfonsar-se. Els més desafortunats, que en van ser milers, van perdre la vida. Altres, van poder desembarcar en diversos ports europeus (vegeu la figura 50). La vida d'aquests a partir de llavors ja va ser molt diferent del que s'havien imaginat.

En la imatge de dalt (vegeu la figura 51) també es pot observar una altra via que van utilitzar els refugiats provinents de Síria: emigrar a països del voltant de Síria. En aquella imatge concretament s'observa el moment en el qual milers de refugiats kurds de sirians es trobaven davant de la frontera amb Turquia a prop d'Akçakale, fugint dels combats i bombardejos contra l'Estat Islàmic. Finalment, van poder entrar al país.

Figura 52 .Un nen sirià plora mentre la seva família intent pujar a un tren a la ciutat de Tovarnik, Croàcia.
Manu Brabo/AP

Figura 53. Un refugià sirià resant després d'arribar a Lesbos a bord d'una llanxa pneumàtica des de Turquia.
Angelos Tzortzinis—AFP/Getty Images

Figura 54. Refugiats sirians dormint dins d'un invernader en un campament improvisat per sol·licitants d'asil a Hongria
Muhammed Muheisen/ AP

Figura 55. Adolescent famèlic de Madaya
Oposició siria/Agència i redacció de Damasc

Figura 56. Un nen sirià embolicat amb una manta tèrmica a l'arribar a Lesbos amb una pastera. Petros Giannakouris/AP

Figura 57. Migrants sirians passant per sota una valla per entrar a Hongria a la frontera amb Serbia. Bernadett Szabo-Reuters/ AP

Els infants van ser i són un dels grups més perjudicats per l'exili. Milers de nens i nenes han creuat el mediterrani (vegeu la figura 56) o han travessat les fronteres (vegeu les figures 52 i 44) amb l'única esperança d'iniciar una nova vida i de tenir un futur millor.

Figura 58. Un refugiats esgotat nedant per arribar a la costa de l'illa de Lesbos ja que la seva embarcació havia neufregat. Alkins Konstantindis-Reuters.

Figura 59. Paisatge de pasteres trencades i armilles salvavides abandonats a Mithimna (costa Egea). ARIS MESSINIS/ AFP

Figura 60. Milers refugiats que estaven al camp grec d'Idomeni, llançant-se al riu en busca d'un pas lliure després de l'anunci del tancament de la frontera amb Macedònia. Matt Cardy/Getty

Figura 62. Un refugiats cremant uns pantalons per escalfar-se al mig de la boira que rodejava el campament d'Idomeni. Dimitar Dilkoff/ AFP

Figura 63. Un gendarme turc portant el cos d'Alan Kurdi. Reuters

Figura 64. El cos de l'Alan Kurdi en una platja turca. Stringer/ Turkey/ Reuter

La imatge més coneguda de l'Èxode Sirià és la del petit Alan (vegeu la figura 64), de tres anys, mort en una platja Turca. La fotografia va escandalitzar al món i va fer moure consciències. Tanmateix, milers de nens com ell, continuen morint avui dia.

6. LA PREMSA ESCRITA

Igual que en el cas de les fotografies, tots els titulars buscats durant la recerca del treball, han estat fonamentals per aconseguir l'objectiu final. A més, tot i que no apareguin físicament, se'n fa referència a molt en el llarg de l'apartat dos de la comparativa. Per aquesta raó i per poder comprendre a la totalitat el treball, és essencial adjuntar la resta de titulars en aquesta secció.

6.1 L'Exili Republicà

Figura 65 . Les dues vides dels espanyols. 29/1/1939. Le petit Parisien

Tal com es mostren en les figures superiors, hi va haver dues “realitats” després de la caiguda de Barcelona. Reproduint les paraules del diari *Le Petit Parisien* (vegeu les figures 65 i 66): “Mentre un grup celebra la victòria franquista pels carrers de Barcelona, una enorme corrent de persones cansades i famolenques, imploren el dret d’asil a la frontera”.

Figura 66. La tragèdia catalana. 31/1/1939. Le Petit Parisien.

Le Petit Parisien fou un diari francès i conservador el qual va reproduir la Guerra Civil Espanyola amb missatges com: “La guerra de Catalunya pràcticament acabada” (vegeu figura 67) o va definir els

exiliats catalans, ja era l'origen més habitual dels refugiats republicans, com: “La tragèdia catalana” (vegeu figura 66) , “El drama Català” (vegeu figura 68) o la “desfeta catalana” (vegeu figura 69).

SERVICES TELEGRAPHIQUES ET TELEPHONIQUES SPECIAUX DU "PETIT PARISIEN"

LE DRAME CATALAN

La guerre de Catalogne virtuellement terminée

Figura 68. El drama català. 6/2/1939. Le Petit Parisien

Figura 67. La guerra de Catalunya
pràcticament acabada. 6/2/39 Le petit Parisien

Figura 69. França, l'àngel salvador. 7/2/1939. Le Petit Parisien

En aquesta última figura, que en el fons es pot apreciar una llarga cua de refugiats fent camí a l'exili, el títol expressa: “La desfeta catalana. El corrent humà continua passant per les rutes del Portús”, en primer pla es veu un dibuix d'un àngel agafant la mà d'un ferit. Aquesta vinyeta, llegint el petit text del costat “Pobra Espanya! Necessites de mi”, fa sobreentendre que França és el salvador de tots aquells que busquen refugi.

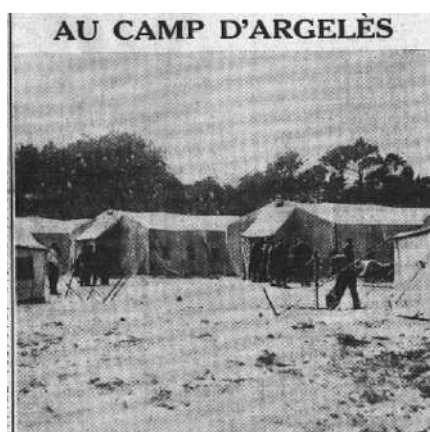

Figura 70. L'avanç dels rebels cap a Barcelona. 26/1/1939
Le Populaire.

Figura 71. Obriu la frontera franco-espanyola.
28/1/1939. Le populaire

Tanmateix, *Le Populaire* un diari francès, amb idees socialistes i molt reconegut en aquella època va parlar de l'Exili Republicà des d'un altre punt de vista. Igual que va fer *Le Petit Parisien* parlant de la Guerra Civil (vegeu figura 67), *Le Populaire* ja va enunciar, abans que caigués la ciutat de Barcelona, que l'avanç de les tropes rebels cap a la capital catalana ja era imminent i real. Tot i això, aquest diari no va deixar França com un àngel salvador (vegeu figura 69) sinó que va exigir que s'obris la frontera entre el seu país i Espanya (vegeu figura 71) o va ensenyar com eren els camps de concentració francesos, com el d'Argelès amb la següent descripció:

"A la riba d'Argelès, on bufa un vent fort, s'han aixecat per fi les primeres tendes de campanya. Alberguen alguns ferits i malalts que han hagut de patir el rigorós hivern durant dies i nits. Una decisió del Ministeri de Guerra hauria estat prou per protegir-los amb botigues similars des dels primers dies".

Figura 72. Descripció del Camp d'Argelès. 24/2. Le Populaire.

Els canvis de La Vanguardia

Figura 73. Capçalera de la Vanguardia fins 9/9/1936. La Vanguardia

Figura 74. Capçalera de la Vanguardia del 10/9/1936 al 26/1/1939. La Vanguardia

Figura 75. Capçalera de la Vanguardia a partir del 27/1/1939. La Vanguardia

El diari *La Vanguardia* és dels millors exemples per comprendre el pas de la Guerra i l'inici del franquisme. En un principi, com es pot observar (vegeu la figura 73) s'anomenava *La Vanguardia*, de Barcelona. Tanmateix, el juliol del 1936 comença la Guerra Civil Espanyola i dos mesos més tard, es passa a dir *La Vanguardia*, diari en servicio de la democràcia (vegeu la figura 74). Així doncs, només llegint l'encapçalament es pot suposar que *La Vanguardia* anava a favor dels nacionals. El 26 de gener, l'última peça clau, la ciutat de Barcelona, cau en mans dels Franquistes i l'endemà *La Vanguardia* ja es lleva amb un altre aspecte, deixant clarament notificat que era el diari en servicio de España y del Generalísimo Franco (vegeu la figura 75).

Figura 76. "Derribando varios aparatos enemigos" 16/10/1938. La Vanguardia.

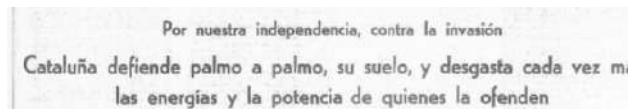

Figura 77. Catalunya defensant el seu territori contra els que l'ofenen. 20/1/1939. La Vanguardia.

Tal com s'havia esmentat anteriorment, *La Vanguardia* no havia anat mai a favor dels Franquistes. Articles com els que estan adjunts ho confirmen. Un d'ells (vegeu la figura 76), diu "la aviación republicana demuestra su superioridad en la zona del Ebro, derribando varios aparatos enemigos", referint-se com a enemics als franquistes amb l'ajut d'Itàlia i Alemanya. Un altre exemple clar (vegeu la figura 77) també pot ser: "por nuestra independencia, contra la invasión. Cataluña defiende palmo a palmo, su suelo y desgasta cada vez más las energías y la potencia de quienes la ofenden". Referint-se una vegada més, als falangistes com els qui ofenen a la terra catalana.

A partir del 27 de gener del 1939, data en la qual es publica la primera *Vanguardia* dirigida pels franquistes, es canvia per complet l'edició de *La Vanguardia*. Ja no tan sols l'encapçalament sinó el missatge que es dona.

Aquest article col·locat a l'esquerra, fou el que trobaren els barcelonins i les barcelonines un dia després que la seva ciutat caigués en mans dels franquistes, és a dir, *una Barcelona para la España invicta de Franco*.

Figura 78. La primera Vanguardia Franquista. 27/1/1939. La Vanguardia

Bando del General Jefe de los Servicios de Ocupación
Cataluña siente a España y a la unidad española, pese a la maldad de algunos y a los errores de muchos
 El esfuerzo de Cataluña a la gran obra de la reconstrucción nacional

Figura 79. Cataluña siente a España. 28/1/1939. La Vanguardia.

La única posición que los rojos conservan es la de la mentira
 ¡Barceloneses! Ved cómo miente «Radio Valencia»; así os han estado engañando durante treinta meses

Figura 80. Contra els rojos. 4/2/1939. La Vanguardia.

MAS DATOS Y DECLARACIONES DE LAS VICTIMAS DEL S. I. M.
 Cada día vamos conociendo nuevos tipos de tortura y suplicio que aplicaban los asesinos rojos

Figura 81. Las formas de tortura de los asesinos rojos. 5/2/1939. La Vanguardia.

A partir d'aquell primer article, els següents van continuar amb la mateixa línia. Primerament i immediatament l'endemà, es va escriure un titular per deixar clar que Catalunya és Espanya (vegeu la

figura 79): "Cataluña siente a España y a la unidad española, pese a la maldad de algunos y a los errores de muchos". També van culpar els rojos, és a dir els republicans, de mentiders i d'assassins amb titulars com : "la única posición que los rojos conservan es la de la mentira" (vegeu la figura 80) o "cada día vamos conociendo nuevos tipos de tortura y suplicio que aplicaban los asesinos rojos" (vegeu la figura 81).

La situación por que atraviesa Cataluña impone la rápida movilización de todo el pueblo español. Tenemos que acudir, sin pérdida de momento, en ayuda del pueblo hermano. ¡Que los catalanes sientan en estas horas difíciles el calor de la solidaridad efectiva de todo el pueblo de España!

Figura 83. Discurs a favor de la solidaritat al poble català. 22/1/1939. Diari el Sol de Madrid

Figura 82. Ajudem a Catalunya a lluitar i a guanyar. 22/1/1939. El Sol de Madrid.

Tornant a l'època anterior a Franco, hi va haver múltiples diaris amb idees socialistes i a favor del bàndol republicà. *El Sol de Madrid*, n'és exemple (vegeu figures 82 i 83).

Figura 84. Els dos ABC. 20/7/1936

Un diari també podia tenir més d'una versió depenent de la seva localització. El diari *ABC* n'és exemple. Com es mostra en la imatge (vegeu figura 84) la portada, del mateix dia, és totalment diferent. Mentre que en la de Madrid hi posava: ¡Viva la República!, l'edició de Sevilla, ciutat que ja estava fortament controlada pels nacionals, posava com a titular principal: ¡Viva España!.

Figura 85. Caricatures del bàndol nacional. ABC republicà.

A més a més, la versió republicana de l'*ABC*, és recordat per les caricatures del bàndol nacional (vegeu la figura 85).

6.2 L'Èxode Sirià

En el cas de l'èxode sirià, hi va haver molts mitjans que van reproduir el que passava al país des d'un primer moment. El diari *La Vanguardia*, per exemple, en va ser un d'aquests.

Internacional

Turbulencias en el mundo árabe

La protesta se extiende por Siria

Las manifestaciones alcanzan por primera vez Damasco y otras ciudades

Figura 86. La protesta s'estén per Síria. 26/3/2011

Tomás Alcoverro/ La Vanguardia.

Otro viernes de sangre en Siria

Las protestas siguen desafiando a El Asad y suman 23 'mártires' en Deraa

Figura 87. Conflictes a Síria. 9/4/2011.

Tomás Alcoverro/ La Vanguardia.

Espiral de muerte y represión en Siria

La policía dispara en los funerales por el centenario de víctimas del viernes

Figura 88. Mort i repressió. 24/4/11. Tomás

Alcoverro/ La Vanguardia.

Turbulencias en el mundo árabe

El Asad abroga el estado de excepción mientras dispara a los manifestantes

El régimen sirio anuncia una nueva ley para regular "protestas pacíficas"

Figura 89. Trets contra els manifestants.

20/4/2011/ La Vanguardia.

El ejército sirio masacra a la población de Hama

• Los tanques no logran ocupar toda la ciudad pese a matar a más de un centenar de opositores

En els seus titulars, es van retransmetre, desde una visió molt contrària al clan Al-Assad, els successos més transcendents i violents de la Guerra Civil Siriana (vegeu figures 86,87,88,89 i 90)).

Figura 90. Massacre a la població de Hama.

1/8/11. La Vanguardia.

A causa del procés dels esdeveniments i de la violència desmesurada, sobretot per part del govern siria i de l'ISIS, la major part de la població siriana va decidir començar una nova vida en altres parts del planeta. Aproximadament, 5,7 milions dels refugiats es van establir en països pròxims a Síria com Turquia, el Líban o Jordània. D'altra banda, més n'hi va haver que van decidir emigrar a Europa.

Indignación por las condiciones de vida de los refugiados en Lampedusa

Prisión incondicional para el tunecino que capitaneaba el barco naufragado

Figura 91. La vida dels refugiats a Lampedusa

9/10/13. Eusebio Val/ La Vanguardia

Alarma europea tras el peor naufragio del Mediterráneo

► 900 inmigrantes pueden haber muerto al volcar el pesquero donde viajaban ► Italia, Francia y España piden a la UE acciones inmediatas ante la tragedia

Figura 92. Situació alarmant

20/4/2015. La Vanguardia

Els dos destins més habituals per arribar Europa, a part de per Turquia, van ser les illes gregues com Lesbos o illes italianes com Lampedusa. Tanmateix, cal ser conscient que els mitjans que s'utilitzen i s'utilitzaven per arribar a les destinacions gairebé mai eren o són segurs i adequats. Per aquesta raó, sobretot el 2015, era molt usual veure titulars anunciant rescats o bé persones que havien perdut la vida durant el trajecte (vegeu figura 92).

El éxodo ya supera el millón

Los traficantes de personas han ganado este año casi mil millones de euros

Figura 93. L'èxode supera el milió. 23/12/15. La Vanguardia

Italia presiona a la UE al agravarse la crisis de los inmigrantes

Compartimentos improvisados en estaciones de tren y en la frontera con Francia

Una nueva oleada de refugiados sirios invade la frontera turca

Italia, Francia y España reclaman a la Unión Europea acciones inmediatas

Bruselas critica la falta de apoyo del norte y prepara una reunión de urgencia

Figura 95. Accions immediates.
20/4/2015. Eusebio Val/ La Vanguardia

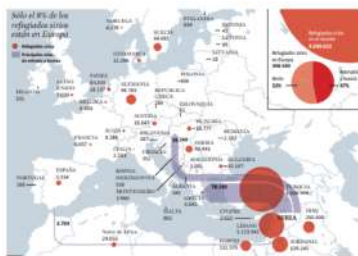
PUERTAS CERRADAS EN LA UE

Sólo responde Alemania, que acogerá a 10.000 sirios; España, 30

Figura 96. Qui acull a qui.
17/12/2013. Xavier Mas de Xas/ La Vanguardia.

Figura 94. S'agreuja la crisi de refugiats a Italia, que demana mesures a Europa. 15/6/2015.
Eusebio Val / La Vanguardia.

Un cop arribats al continent Europeu, es van veure endinsats en un altre caos. No hi havia prou espai en aquells països del sud per a mantenir i donar refugi als milers i milers de refugiats que arribaven cada dia. Així doncs, Itàlia (vegeu figura 95), França i Espanya van començar a demanar accions contundents a la Unió Europea per poder-se repartir, entre tots els estats membres, els refugiats que anaven arribant.

Turquía y Líbano soportan diez veces más refugiados sirios que toda la UE
La guerra ha arrojado fuera de Siria a más de 4 millones de personas desde el 2011

Figura 97. El destí dels refugiats. 28/8/15. La Vanguardia

“La que está llegando es la clase media siria: músicos, maestros, ingenieros...”

Figura 98. La classe mitjana siriana a Europa. 3/9/15.
La Vanguardia.

Abans de comentar les mesures que va prendre la Unió Europea, és important remarcar que tal com es mostra en el gràfic (vegeu figura 97), països com Turquia o el Líban, suportaven deu vegades més refugiats que no pas la UE. En un altre article de *La Vanguardia*, s'explica que la majoria d'exiliats que arribaven a territori europeu tenien un bon nivell de vida al seu país (vegeu figura 98).

Bruselas propone repartir 40.000 refugiados sirios y eritreos en la UE

Pese a sus quejas, España deberá acoger a 5.297 personas en dos años

Figura 99. Proposta de Brussel·les per el repartiment d'exiliats. 28/5/2015. Beatriz Navarro/ La Vanguardia

Polonia se resiste a aceptar refugiados por miedo al islam

Gobierno y oposición defienden la identidad católica del país

Figura 100. Por a l'islam. 10/9/15. Maciej Stasinski/ La Vanguardia.

Alemania devolverá migrantes a su país de entrada en la UE salvo Grecia

De Matzière aplicará la norma de Dublín también a los sirios, que estaban exentos

Figura 101. Devolució dels migrants al país d'entrada a la UE. 12/11/2015. María-Paz López/ La Vanguardia.

Europa cierra el mar Egeo

La UE devolverá a Turquía a todos los migrantes que lleguen a Grecia

Figura 102. Europa tanca el mar Egeu. 19/3/2016. Beatriz Navarro/ La Vanguardia

Menos refugiados, más muertos

El pacto UE-Turquía trasladó el flujo de los Balcanes al Mediterráneo

Figura 103. Menys refugiats, més morts. 7/1/17.

Dani Rovirosa/ La Vanguardia.

Les sol·licituds d'asil a Europa només feien que augmentar dia rere dia. Per aquesta raó la UE va planejar una sèrie de mesures per aturar l'arribada de refugiats i/o per reubicar els que ja estaven en territori Europeu. D'aquesta manera, es va proposar repartir 40.000 persones entre els estats membres. 40.000 persones (vegeu la figura 99) del gairebé milió que havia demanat asil. A més a més, tot i la baixa xifra que corresponia a cada un dels països, molts d'ells s'hi van negar, especialment els del nord d'Europa. Polònia n'és un bon exemple, argumentant que hi havia por a l'islam.

Finalment, la Unió Europea va acabar pactant amb Turquia perquè el país d'orient s'encarregués d'aquells refugiats que intentaven entrar a Europa. A canvi, Turquia va rebre 3.500 milions d'euros, facilitacions amb els visats pels turistes turcs que visitessin Europa i la promesa que es començaria a negociar la seva entrada a la UE.

Denmark asylum: The Syrian refugees no longer welcome to stay

Figura 104. Els refugiats sirians ja no són benvinguts a Dinamarca. 19/5/2021. Adrienne Murray/ BBC

Greece accused of 'shocking' illegal pushback against refugees at sea

Figura 105. Grècia acusat d'empènyer refugiats al mar. 26/4/2021. Betham Mckernan/The Guardian

El 2021 va fer 10 anys des de l'inici de la Guerra Civil Siriana i del posterior exili, i tot i que sembla que el conflicte està tancat, encara en són molts sirians que continuen patint-ne les conseqüències. Un article de la BBC (vegeu figura 104), de la primavera del 2021, explica que a Dinamarca els refugiats sirians ja no eren benvinguts, i el diari britànic The Guardian (vegeu figura 105), donava veu a què Grècia havia empès a refugiats sirians al mar.

Així doncs, és evident que les conseqüències continuen estant més vives que mai.